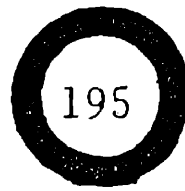

Г. ШЕВЧЕНКО

КОБЗАР

1860—1960

Т. ШЕВЧЕНКО
К О Б З А Р
1 8 6 0

UKRAINIAN FREE ACADEMY OF SCIENCES
INSTITUTE OF SHEVCHENKOLOGY
No. 3.

T. SHEVCHENKO

KOBZAR

A JUBILEE EDITION

1860 — 1960

Edited by

J. B. Rudnyckyj

WINNIPEG

1960

NEW YORK

Published by Ukrainian Publishing Co. "HOWERLA"

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
ІНСТИТУТ ШЕВЧЕНКОЗНАВСТВА
Ч. 3.

Т. ШЕВЧЕНКО

КОБЗАР

ЮВІЛЕЙНЕ ВИДАННЯ

1860 — 1960

За редакцією

Яр. Рудницького

ВІННІПЕГ

1960

НЬЮ ЙОРК

Українське Видавництво „ГОВЕРЛЯ”, Нью Йорк

„КОБЗАР” ІЗ 1860 РОКУ

Національна Євангелія модерного українства — Шевченків „КОБЗАР” появлявся тричі за життя Поета окремою книжкою. Перше видання було здійснене в Петербурзі в 1840 році, а друге — під наголовком „Чигиринський Кобзарь і Гайдамаки” в 1844 році, третє — „Кобзарь Тараса Шевченка” у 1860 році.

Це останнє вийшло в друкарні П. А. Куліша в Петербурзі „коштом П. Семеренка” з цензурним дозволом В. Бекетова з 28 листопада 1859 року й було присвячене „Марку Вовчкові на пам’ять 24-го стичня 1859 року”.

Третє видання „Кобзаря” відзначалося від попередніх передусім дбайливішим оформленням, чіткішим друком, а даліше — устійненим правописом (тзв. „кулішівкою”) й, що найголовніше, — наголосами на більшескладових словах (з вийнятком букви „і”, на якій друкарня не завжди могла зазначити наголос з уваги на недостатчу черенок). Єдине спільне усім трьом виданням — білі точковані місця зцензурованих царською владою віршів.

Важливість третього видання „Кобзаря” в тому, що це останнє видання перед Шевченковою смертю (1861), а теж, коли йде про текстологічну еволюцію, це перше наголошене видання Шевченкових віршів. Як відомо, пізніші видавці злегковажили цю справу. За вийнятком видань із 1867, а пізніше І. Франка (1908), Яр. Рудницького (1944) й Л. Білецького (1952-54) всі інші видавці залишали Шевченкові поезії без наголосу, що прикро відбивалося на деклямаціях і рецитаціях Шевченка.

Так склалося, що столітні роковини всіх трьох „Кобзарів” були відзначені не на Рідних Землях, а на еміграції. А втім і оригінали з 1840, 1844 і 1860 рр. появлялися не в Україні, а на чужині, в Петербурзі. Московська окупація України не сприяла й не сприяє ніяк справжньому, непідфальшованому культові Шевченка.

„Кобзар” із 1840 року був відзначений трьома виданнями в 1940 році — два з них (Сірополка-Дорошенка й Білецького) появились в Празі, одне (Є. Ю. Пеленського) в Кракові.

„Кобзар” із 1844 року відзначено одним виданням (Яр. Рудницького) Прага-Грефенгайніхен 1944 року.

Наслідком воєнних дій збереглися на світі тільки два примірники цього видання — один в університетській бібліотеці в Едмонтоні, другий у колекції, підписаного в Вінніпегу.

„Кобзар” із 1860 року перевидає Інститут Шевченкознавства УВАН у Канаді наспілку з Українським Видавництвом „ГОВЕРЛЯ” в Нью Йорку.

Впорівень із виданням 1860 року цей передрук приносить такі зміни:

1. Портрет Шевченка;
2. Передмову;
3. Деякі поправки (головно щодо наголосу, напр. „синіє”, стор. 6., подивиться, стор. 8 й ін.).

Перевидуючи цього „Кобзаря”, і УВАН у Канаді і В-во „ГОВЕРЛЯ” в Нью Йорку намагаються не тільки дати в руки читачів і дослідників рідкісне тепер видання Шевченкової книжки, але теж надолужити недоліки в культурі нашого національного Генія на українській Батьківщині. Нам залишається повторити щодо цього слова Є. Ю. Пеленського з 1940 року, якими він закінчив свою передмову до першого „Кобзаря”:

„В інших обставинах напевно вшанували б ми великий ювілейний рік краще. Та доля так хоче, що перший „Кобзар” і його передрук у соту річницю появи з’явилися не на Рідній Землі”.

Ці обставини не змінилися й сьогодні й тому не на Рідній Землі, а в вільній країні Вашингтона появляється передрук третього „Кобзаря”.

Яр. Рудницький

FOREWORD

The present publication commemorates the hundredth anniversary of the third edition of "KOBZAR" of Taras Shevchenko, the foremost poet of Ukraine.

It was the last publication of his poems before his death in 1861.

The following changes have been made in this book:

1. the portrait of Shevchenko has been substituted by a more appropriate one;
2. the foreword has been added;
3. some corrections of the text have been made.

In publishing this book UVAN of Canada and Ukrainian Publishing Co. "HOWERLA" in New York intend to pay tribute to the immortal works of the Ukrainian national Bard and to make them readily accessible to scholars as well as to the general public.

J. B. R.

ЦЕ ЮВІЛЕЙНЕ ВИДАННЯ „КОБЗАРЯ”
УФУНДУВАВ (НАКЛ. 1000 ПРИМІРН.)
Д-р М. Сидор-Чарторийський

К О Б З А Р Ь

Автопортрет 1860

КОБЗАРЬ

ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Кѣштомъ Платѣна Семерѣнка

С. ПЕТЕРБУРГЪ
ВЪ ДРУКАРНІ П. А. КУДІША
1860

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ

съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи было представлено въ Ценсур-
ный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ. С. Петербургъ.
28 ноября 1859 года.

Ценсоръ *В. Бекетовъ*.

Мáрку Вовчкóві,

на пáм'ять 24-го стíчня 1859 рóку.

ОГЛАВЪ.

<i>Думи мої, думи мої</i>	стр. 1
<i>Перебѣдѣ</i>	4
<i>Топóля</i>	8
<i>Утóплена</i>	17
<i>Причýнна</i>	25
<i>Думка: Течé водá въ сýне мóре</i>	34
— <i>Вітре бýйний, вітре бýйний</i>	36
— <i>Тяжко вáжко въ світі жити</i>	38
— <i>На що мині чóрні брóви</i>	40
<i>До Основья́венка</i>	42
<i>Ива́нъ Підкóва</i>	46
<i>Тара́сова Нічъ</i>	49
<i>Гамалія</i>	55
<i>Катері́на</i>	63
<i>На́ймичка</i>	95
<i>Гайдама́ки</i>	125
<i>Псалми Даві́дові</i>	223

Думи мої, думи мої,
Ліхо миші зъ вами!
На що стали на папері
Сумними рядами?
Чомъ васъ вітеръ не розвіявъ
Въ степу, якъ плінну?
Чомъ васъ ліхо не прспало,
Якъ свою дитину?

Бо васъ ліхо на світъ на сміхъ породило,
Поливали слези.... чомъ не затопили,
Не винесли въ море, не розміли въ полі?
Не питали бъ люде, що въ мене болять,
Не питали бъ, за що проклиная долю,
Чого пужу світомъ?... »Щого робить«,
Не сказали бъ на сміхъ....

Квіти мої, діти!
На що жъ васъ кохавъ я, на що доглядавъ?

Чи заплаче серце однó на всiмъ свiтi,
 Якъ я зъ вáмнi плакавъ?... Мóже, и вгадавъ..

Мóже, найдетця дiвóче
 Серце, кáрi óчи,
 Що заплачуть на сi дýми —
 Я бiльше не хóчу.
 Однý слéзý зъ очéй кáрихъ —
 И панъ надъ панáми!
 Дýми моi, дýми моi,
 Лiхо минi зъ вáмнi!

.

Дýми моi, дýми моi,
 Квiти моi, дiти!
 Впростáвъ васъ, доглядáвъ васъ, —
 Дé жъ минi васъ дiти?
 Въ Украiну идiть, дiти,
 Въ нáшу Украiну,
 По-пiдъ тiнню, спротáми,
 А я — тýть загiну.
 Тамъ нáйдете щiрè серце
 И слóво ласкáве,
 Тамъ нáйдете щiру правду,
 А ще, мóже, й слáву....

Привітай же, моя ненько,
Моя Україно,
Моїхъ дітокъ нерозумнихъ,
Якъ свою дитину.

ПЕРЕБЕНДЯ.

Перебѣндя старій, сліпій, —
Хто ёго не знаѣе?
Вінъ усюди вѣштаеця
Та на кóбзі грає.
А хто грає, тогó знають
И дякують люде:
Вінъ імъ тугу розганяє,
Хоть самъ світомъ нудить.
По-підъ тінню сiромáха
И днiює й ночує;
Немá ёмý въ свiтi хати;
Недóля жартує
Надъ старóю головою,
А ёмý байдуже;
Сяде собі, заспiвáє:
»Ой не шумi, луже!«
Заспiвáє, та й згадáє,
Що вінъ сиротiна,

Пожуритця, посумїє,
Сїдячи підъ тїномъ.

Оттакій-то Перебєндя,
Старій та химерний!
Заспівас про Чалого —
На Горлицю зверне;
Зъ дівчатами на вигоні —
Гриця та веснянку,
А у шинку съ паробками —
Сербина, Шинкарку;
Зъ жонатами на бенкеті
(Де свекруха знала) —
Про тополя, лиху долю,
А потімъ — Угору;
На базарі — про Лазаря,
Або, щобъ те знали,
Тяжко-важко заспівас,
Якъ Січъ руйновали.
Оттакій-то Перебєндя,
Старій та химерний!
Заспівас, засмієтця,
А на слїзи зверне.

Вітеръ віє-повиває,
По полю гуляє.
На могилі кобзарь спдіть
Та на кобзі грає.
Кругомъ єго степъ, якъ море

Ширóке, синіє;
 За моги́лою моги́ла,
 А тамъ — тільки мріє.
 Сі́вий усъ, стару́ чупрі́ну
 Вітеръ розвіва́є;
 То приля́же та послу́ха,
 Якъ кобза́рь співа́є,
 Якъ се́рце смі́стця, слі́пі о́чи пла́чуть....
 Послу́ха, повіе....

Старій заховавсь

Въ степу́ на моги́лі, щобъ ніхто́ не ба́чивъ,
 Щобъ вітеръ по полю́ слова́ розмахавъ,
 Щобъ лю́де не чу́ли, бо то Бо́же сло́во,
 То се́рце по во́лі зъ Бо́гомъ розмовля́,
 То се́рце щибече́ Господню́ю сла́ву,
 А думка́ край сві́та на хма́рі гуля́.
 Орло́мъ сизокрі́лимъ літа́є, ширя́є,
 Ажъ не́бо блакі́тне ширóкими́ б'є;
 Спочине́ на со́нці, ёго́ запита́є,
 Де воно́ ночу́є, якъ воно́ вста́є;
 Послу́хає мо́ря, що́ воно́ гово́рить,
 Спита́ чо́рну го́ру: чо́го ти ві́ма?
 И зно́ву на не́бо, бо на землі́ го́ре,
 Бо на і́й, ширóкій, кутóчка нема́
 Тому́, хто все зна́є, тому́ хто все чу́є:
 Що́ мо́ре гово́рить, де со́нце ночу́є.
 Ёго́ на сі́мъ сві́ті ніхто́ не прийма́.
 Оди́нъ вінъ міжъ ні́ми, якъ со́нце висо́ке.
 Ёго́ зна́ють лю́де, бо носі́ть земля́;

А якъ-бі́ почу́ли, що́ вінъ одиво́кнй
 Співá на могíлі, зъ мо́ремъ розмовля́ —
 На Бо́жее сло́во вони́ бъ насмія́вся,
 Дури́мъ би назва́ли, одъ се́бе бъ прогна́ли.
 »Неха́й по-надъ мо́ремъ«, сказа́ли бъ, »гуля́!«

До́бре еси́, мій кобза́рю,
 До́бре, ба́тьку, ро́бишъ,
 Що́ співáти, розмовля́ти
 На моги́лу хо́дишъ!
 Ходи́ собі, мій го́лубе,
 По́ки не засну́ло
 Тво́є се́рце, та виспіву́й,
 Щобъ лю́де не чу́ли.
 А щобъ теб́е не цура́лись,
 Потура́й їмъ, бра́те!
 Скачи́, вра́же, якъ паи́ть ка́же:
 На те вінъ багáтий.

Оттакий-то Переб́ендя,
 Старий та химерний!
 Заспівáє весі́льної,
 А на журбу́ зве́рне.

ТОПОЛЯ.

По діброві вітеръ віє,
Гуляє по полі,
Край дороги гне тополю
До самого долу.
Стань високий, листъ широкий —
На що зеленіє?
Кругомъ поле, якъ те море
Широке, спіє.
Чумацькь идє, подівитця,
Та й голову схилить;
Чабанъ въ-ранці зъ сопілкою
Сядє на могїлі,
Подівитця — сєрце нїє:
Кругомъ ні бплїни!
Одна, одна, якъ сиротá
На чужині, гїне!

Хто жъ викохавъ тонку, гнучку

Въ степу́ погнба́ти?
 По́стрива́йте, все́ роскаж́у.
 Сл́ухайте́ жъ, д́вч́ата.

Полю́би́ла чо́рнобри́ва
 Коза́ка д́вчи́на,
 Полю́би́ла — не спши́ла,
 Пі́шовъ, та ~~ж~~ за́гинувъ.
 Якъ-би́ зна́ла, що́ поки́не, —
 Була́ бъ не люби́ла;
 Якъ-би́ зна́ла, що́ за́гине, —
 Була́ бъ не пусти́ла;
 Якъ-би́ зна́ла, не ходи́ла бъ
 Пі́зно за водо́ю,
 Не сто́йла бъ до пі́вночи
 Зъ м́лимъ підъ вербо́ю;
 Якъ-би́ зна́ла!...

И то́ ли́хо —
 Попо́реду зна́ти,
 Що́ намъ въ сві́ті зо́стринетця....
 Не зна́йте, д́вч́ата!
 Не шита́йте сво́ю до́лю....
 Само́ се́рце зна́є,
 Кого́ люби́ть.... Нехай́ вяне,
 Поќя зако́нають!
 Бо не до́вго, чо́рнобри́ві,
 Ка́рі лочен́ята;
 Бі́ле ли́чко черво́нє

Не довго, дівчата!
 До полудня, та й завно,
 Брови полиняють....
 Кохайтесь жъ, любітеся,
 Якъ сѣрденько знає.

Защобѣче соловѣйко
 Въ лузі на калині, —
 Заспівав козаченько,
 Ходя по долині.
 Виспівусь, поки вийде
 Чорнобрива съ хати;
 А вінъ її запитав:
 »Чи не била мати?«
 Стануть собі, обіймутця, —
 Співав соловѣйко;
 Послухають, розійдуться, —
 Обоє раденькі.
 Ніхто того не побачить,
 Ніхто не спитав:
 »Де ти була, що робила?«
 Самá собі знає.
 Любилася, кохалася,
 А сѣрденько мліло:
 Вонó чуло недоленьку,
 А сказати не вміло.
 Не сказало — осталася,
 День и нічъ воркує,

Якъ голубка безъ голуба,
А ніхто не чѹе.

Не щебече соловейко
Въ лузі надъ водою,
Не співає чорнобрива,
Стоя підъ вербою;
Не співає, — якъ сироті,
Білимъ світомъ нудить.
Безъ милого батько, мати —.
Якъ чужні люде;
Безъ милого сонце світить —
Якъ ворогъ сміється;
Безъ милого скрізь могила....
А серденько б'ється!

Минувъ и рікъ, минувъ другий —
Козакá немає;
Сохне вона, якъ квіточка, —
Ніхто не питає.
»Чого в'янешъ, моя доню?«
Мати не спитала,
За старого, багатого
Нищечкомъ еднала.
»Иді, доню«, каже мати:
»Не вікъ дівовати.
Вінъ багатий, одинокий —
Будешъ панувати.«

— »Не хóчу я пановати,
 Не підú я, ма́мо!
 Рушника́ми, що придба́ла,
 Спусти́ мене́ вь яму.
 Нехай попи́ засни́вають,
 А дру́жки попла́чуть:
 Лéгше мни́ вь труні лежа́ть,
 Піжъ ёго́ побáчнтъ.»

Не слúхала стара́ ма́ти,
 Роби́ла. щó зна́ла;
 Все ба́чила чорноб́рива,
 Со́хла и мовча́ла.
 Пішла вь-ночі до воро́жки,
 Щобъ поворо́жити:
 Чи до́вго їй на сімъ світі
 Безъ мýлого жи́ти?
 »Бабу́сенько, голу́бонько,
 Сёрце мо́е, не́нько!
 Скажи́ мни́ щі́ру пра́вду,
 Де мýлий сердо́нько?
 Чи живъ, здоро́въ, чи вінъ лю́бить,
 Чи забу́въ-поки́нувъ?
 Скажи́ жъ мни́, де мій мýлий?
 Край світа по́ліну!
 Бабу́сенько, голу́бонько,
 Скажи́, коли́ зна́ешъ!
 Бо вида́є мене́ ма́ти
 За старо́го за́міжъ.

Любіть ёго, моя сізз,
 Сёрце не навчітя.
 Пішла бь же я утопілася —
 Жаль дұшу згубіти.
 Коли не живє чорнобрівий,
 Зробї, моя пташко
 Щобь додому по вернұлася....
 Тяжко мнї, тяжко!
 Тамь старий жде зь старостами.
 Скажи жь мою долю.
 — »Добре, доню спочинь трóшк
 Чинї жь мою волю.
 Сама колись дівовала,
 Тєє ли́хо знаю;
 Минулося — навчилася,
 Людамь помагаю.
 Твою долю, моя доню
 Позаторікь знала,
 Позаторікь и зіллячка
 Для то́го придбала.«

Пішла старá, мовь каламáрь
 Достáла сь поліці.
 »Ось на тобі сёго дїва!
 Підї до криниці;
 Поки півні не співали,
 Учїйся водою,
 Вїннєй трóшки сёго зілля —
 Все ли́хо загóїть.

Вип'єшть — біжи, яко мога;
 Що бь тамъ ні кричало,
 Не оглявсья, поки станешть
 Ажъ тамъ, де прощалась.
 Одпочинешть; а якъ стане
 Місяць середъ нѣба,
 Випий ще разъ; не приде —
 Въ-трѣте випить трѣба.
 За першій разъ, якъ за той рікъ,
 Бѹдешть ти такою;
 А за другий — середъ стѣну
 Тупне кінъ ногою.
 Коли живий козаченько,
 То заразъ прибѹде.
 А за третій.... моя доню,
 Не питай, що бѹде.
 Та ще, чѹешть, не христїся,
 Бо все піде въ воду.
 Тепѣрь же йди, подивїся
 На торішню врѹду.»

Взяла зімде, поклонїлась:
 »Спасїбі, бабѹсю!«
 Вийшла съ хатї: »Чи йти, чи ні?
 Ні, вже не вернѹся!«
 Пішла, вмїлась, напивлїся,
 Мовъ не своя стала,
 Въ-друге, въ-трѣте, та, мовъ сонна,
 Въ степу заспївала:

»Плавай, плавай, лебедонько,
 По синьому морю,
 Рости, рости, тополенько,
 Все вгору, та вгору!
 Рости тонка та висока
 До самої хмар,
 Спитаї Бога, чи діжду я,
 Чи не діжду парі?
 Рости, рости, подивися
 За синєє море:
 По тімъ боці — моя доля,
 По сімъ боці — горе.
 Тамъ десь мійний-чорнобривий
 По полю гуляє,
 А я плачу, літа трачу,
 Їго виглядаю.
 Скажи їмъ, моє серце,
 Що сміютьця люде:
 Скажи їмъ, що загину,
 Коли не прибуде.
 Сама хоче мене мати
 В землю захвати....
 А хто жъ її голівоньку
 Буде доглядати?
 Хто догляне, роспитає,
 На старість поможе?
 Мамо моя, доле моя!
 Боже мійний, Боже!
 Подивися, тополенько,

Якъ нема́ — заплачешъ
 До східъ сонця ранісінько,
 Щобъ ніхто́ не бачивъ.
 Рості́ жъ, се́рце топо́лецько,
 Все вгору́ та вгору́;
 Плавай, плавай, лебедонько,
 По синёму морю!«

Таку́ пісню чорнобріва
 Въ степу́ заспіва́ла.
 Зіле ді́ва наробі́ло —
 Топо́лею ста́ла.
 Не верну́лася додому́,
 Не діжда́ла па́ри;
 Тонка́-тонка́ та висо́ка —
 До са́мої хма́ри.

По дібро́ві вітеръ в́іе,
 Гу́ляє по по́лю,
 Край дорóги гне топо́лю
 До са́мого до́лу.

УТОПЛЕНА.

Вітеръ въ гаї не гуляє —
Въ ночі спочиває;
ПрокіINETця, — тихесенько
Въ осокі пптає:
»Хто се, хто се по сімъ бóці
Чéше кóсу? хто се?...
Хто се, хто се по тімъ бóці
Рве на собі кóси?...
Хто се, хто се?« тихесенько
Спптає-повіє,
Та й задріма, цóкп нéба
Край зачервоніє.

»Хто се, хто се?« спптаєте
Цікаві дівчата.
Отó дочка по сімъ бóці,
По тімъ бóці — мати.

Давно́ ко́лись те́ дія́лось
 У насъ на Вкраїні.
 Середъ селá вдовá жила́
 У но́вій хати́ні,
 Біло́лиця, каро́бка
 И ста́номъ висо́ка,
 У жу́пані; круго́мъ па́ні,
 И спéреду й збо́ку.
 И молодá — ні вро́ку їй, —
 А за молодóю,
 А па́дто ще за вдово́ю,
 Козакі ордóю
 Такъ и хóдять. И за не́ю
 Козакі ході́ли,
 По́ки вдовá безъ соромá
 Дочку́ породі́ла;
 Породі́ла, та й байдúже;
 Лю́дямъ годувáти
 Вь чужі́мъ селі́ поки́нула:
 Оттака́-то ма́ти!...
 Пострі́вайте, щó ще бу́де!
 Годувáли лю́де
 Малú дочку́, а вдові́ця,
 Вь неді́лю п вь бу́день.
 Зь жонáтими, сь паробка́ми,
 Пила́ та гуля́ла,
 По́ки ли́хо не спі́ткало,
 По́ки не та ста́ла:
 Не счу́лася, якъ мину́ла

Літа́ молоді́ї....
 Лі́хо, лі́хо! ма́ти в́яне,
 Дочка́ черво́віє,
 Вироста́є.... Та й ві́росла
 Га́нна каро́чка,
 Якъ топо́ля середъ по́ля,
 Гнучка́ та в́псо́чка.
 »Я Гани́усі не бою́ся!«
 Співáє мату́ся;
 А козаки́ смію́тця їй,
 Гани́усі морга́ють.
 А на́дто той риба́лонька,
 Жва́вий, кучеря́вий,
 Мліє, в́я́не, якъ зо́стріне
 Гани́усю чорня́ву.
 Побáчила старá ма́ти,
 Скази́лася лю́та:
 »Чи́ бачъ, по́гань розтрі́пана,
 Байстра́ необу́те!
 Ти вже ві́росла, діву́ешъ,
 Съ хло́пцями гу́ляешъ....
 Постріва́й же, ось я то́бі!...
 Мене́ занеха́єшъ?
 Ні, голу́бо!«

И одъ злóсти
 Зубами скрего́че.
 Оттака́-то була́ ма́ти!...
 Де́ жъ се́рце жіно́че?
 Се́рце ма́тери?... Охъ, лі́хо,

Лішенько, дівчата!
 Мати — станъ гнучкий, високій,
 А серце — не мати.
 Изогнётця станъ високій,
 Брови поливають,
 И не счується; а люде
 Сміючись згадають
 Ваши літа молоді.
 Та й скажуть — ледящо!
 Тяжко плакала Ганнуса,
 И не знала, за що,
 За що мати згущається,
 Ляє, проклинає,
 Своє дитя безъ соромá
 Байстрімъ нарікає.

Катувала, мордувала,
 Та не помогало:
 Якъ маківка на городі,
 Ганна росцвітала;
 Якъ калина при долині
 Въ-ранці підъ росію,
 Такъ Ганнуса червоніла,
 Милася слезою.
 »Заворожена!... стривай же!«
 Шепче люта мати.
 »Треба тріти роздобути,
 Треба йти шукати
 Стару відьму!«

Найшла відьму

И трўти достала,
 И трўтою до східъ сѡнця
 Дочкў наповала.
 Не помогло.... Клянє мати
 Той часъ и годину,
 Коли на свѣтъ породила
 Нелюбу дитину.
 »Дўшно мині; ходімъ, дѡчко,
 До ставкѣ купатись.«
 — »Ходімъ, мамо.«

На бѣрезі

Ганна роздяглася,
 Роздяглася, роскинулась
 На білій сорѡчці;
 Рибалонька кучерявий
 Мліє на тїмъ бѡці....
 И я колїсь.... Та цуръ ёмў!
 Сѡромъ — не згадаю.
 Якъ дитина, калиною
 Себѣ забавляє,
 Гне станъ гнучкій, розгинає,
 На сѡнечку грїє.
 Мати дивитця на неї,
 Одъ злѡсти нїміє;
 То жовтіє, то синїє;
 Росхрістана, бѡса,
 Зъ рѡту піна; мовъ скажѣна,
 Рве на собі кѡса

Кинулася до Ганнусі
 И въ коси впилася.
 »Мамо! мамо! що ти робишъ?«
 Хвиля роздалася,
 Закипіла, застогнала,
 И обохъ покрила.
 Рибалонька кучерявий
 Зъ усієї сили
 Кинувсь въ воду; пливé, синю
 Хвилю роздирає,
 Пливé, пливé..... отъ-отъ допливъ!
 Пірнувъ, вириває —
 И утоплену Ганнусю
 На бóрегъ вино́сить,
 Изъ рукъ матері заклáтихъ
 Вириває коси.
 »Сéрце моé! до́ле моя!
 Роскри́й ка́рі óчи!
 Подиві́ся, усміхні́ся!
 Не хóчешъ? не хóчешъ!«
 Пла́че, па́да коло не́ї,
 Роскрива́, цілу́є
 Méртві óчи. »Подиві́ся!...
 Не чу́є, не чу́є!«
 Лежи́ть собі на пісочку,
 Білі рученя́та
 Роски́дала; а за не́ю
 Старá лю́та ма́ти:
 Очі́ вівело изъ лóба

Одъ страшної мўки;
 Втерби́ла въ пісо́къ жо́втий
 Старі сіні рўки.
 Дóвго пла́кавъ риба́лонька:
 »Нема́ въ ме́не ро́ду,
 Нема́ до́лі на сімъ світі, —
 Ході́мъ жи́ти въ во́ду!« —
 Підня́въ її, поці́ловавъ....
 Хви́ля засто́гнала,
 Роскри́лася, закри́лася,
 І слі́ду не ста́ло....

Съ то́го ча́су ставо́къ чи́стий
 Зарі́сь осоко́ю;
 Не купа́ютьця дівча́та,
 Обхо́дять горо́ю;
 Якъ у́гледять, то хри́стятця,
 І зову́ть за́кля́тцямъ....
 Сумно-сумно́ кругомъ ё́го....
 А въ-но́чі, дівча́та,
 Виплыва́є зъ води́ ма́ти,
 Ся́де по ті́мъ бо́ці;
 Страшна́, сі́ня, росхри́стана,
 І въ мо́крій сорочці,
 Мо́вчки дивитця на се́й бі́къ,
 Рве на собі́ ко́сп....
 А тимъ ча́сомъ сі́ня хви́ля
 Гани́ўсю впи́осєть.
 Голі́сінька, стрепені́тця,

Сяде на пісочку....
И рибалка випливає,
Несé на сорóчку
Баговиння зелéного:
Поцілує вь óчи. —
Та и вь вóду: сорóмитця
На гнучкий дівóчий,
На станъ гóлий подівитьця....
И ніхтó не знаé
Тогó дівва, щó творитьця
Середъ нóчи вь гаї:
Тільки вітеръ зъ осокою
Шéпче: »Хтó се, хтó се
Сидить сýвно надъ водою,
Чéше довгі кóси?«

ПРИЧИНА.

Росé та стóгне Ду́нрѣ ширóкий,
Сердýтий вітерѣ завивá,
Додóлу вéрби гнє висóкі,
Горáми хв́лю підіймá.
И блідний місяць на ту пóру
Изъ хмáри дé-де виглядáвъ,
Нещáче чóвепѣ въ снн́мѣ мóрі,
То виринáвъ, то потонáвъ.
Що трéті півні не співáли,
Ніхтó нігдé не гомонівъ,
Сичі́ пѣ гаю переклика́лись,
Та йсєнь разъ у разъ скрипівъ.

Въ такý дóбу підъ горóю,
Біля тóго гаю,
Що чорвіє надъ подóю,
Щось біле блукáє.
Мóже вийшла русáлонька

Матери шукати,
 А може жде козаченька,
 Щобъ залоскотати.
 Не русалонька блукає:
 То дівчина ходять,
 Ї сама не зна (бо причинна),
 Що такеє робить.
 Такъ ворожка поробила,
 Щобъ менше скучала,
 Щобъ, бачъ, ходя о півночі,
 Спала й виглядала
 Козаченька молодого
 Що торікъ покинувъ.
 Обіщався вернутися,
 Та, мабуть, и згинувъ!
 Не китаїкою покрились
 Козацькі очі,
 Не вимили біле личко
 Слізенькі дівочі:
 Орелъ винявъ карі очі
 На чужому полі,
 Біле тіло вовки зліп, —
 Така їго доля.
 Дарма, що нічъ, дівчинонька
 Їго виглядає.
 Не вернетця чорнобривий
 Та й не привітає,
 Не расплетє довгу косу,
 Хустку не зав'яже,

Не на ліжку, въ домовину
Сиротою ляже!

Такá її доля.... О Бóже мій мiлий!
За щó жъ ти карáешъ її молодú?
За те, що такъ щiро вона полюби́ла
Козáцьки́ о́чи?... Прости́ сиротú!
Когó жъ її любiти? нi бат́ька, нi нeньки;
Однá, якъ та пташка въ далéкимъ краю.
Пошли́ жъ ти її до́лю, — вона́ молодeнька;
Бо лю́де чужíи її засмiють.
Чи винна́ жъ голúбка, що голуба́ любить?
Чи виненъ то́й голубъ, що со́кілъ убiвъ?
Суму́є, ворку́є, бiлямъ свiтомъ нудить,
Лiта́є, шука́є, дума́ — заблу́дiвъ.
Щасли́ва голúбка: висо́ко лiта́є,
Поли́не до Бо́га — мiлого́ пита́ть.
Когó жъ сироти́на, когó запитáє,
И хто́ її роска́же, п хто́ те́е зна́є,
Де мiлий́ почу́є: чи въ те́мному га́ю,
Чи въ бiстрiмъ Дуна́ю коня́ нанова́,
Чи, мо́же, зъ друго́ю, другúю коха́є,
Ї́ чорноб́рiву́ уже́ забу́ва?
Якъ-би́ то далíся орли́нні кри́ла,
За сíнімъ би мо́ремъ мiлого́ знайшла́;
Живóго бъ люби́ла, другú бъ заду́шила,
А до неживóго у я́му бъ лягла́.
Не такъ сéрце любить, щобъ съ кимъ подiлiтьця,
Не тáкъ воно́ хóче, якъ Богъ́ пам'ять да́є:

Вонó жítъ не хóче, не хóче журітьця.
 »Журісь«, кáже дўмка, жáлю завдає.
 О Боже мій мійний! така Твоя воля,
 Такé її щáсте, така її дóля!

Вона́ все хóдить, зъ устъ ні пáри
 Ширóкий Дніпръ не гомоніть:
 Розбівши вітеръ чóрні хмáри,
 Лігъ біля мóря одпочіть,
 А зъ нéба місяць такъ и сяє;
 И надъ водо́ю, и надъ га́ємъ,
 Кругóмъ, якъ въ ўсі, все мовчіть.
 Ажъ гулькъ — зъ Дніпра́ повиривáли
 Малі́ діти сміючісь.

»Ходімо грітьця!« закричáли.
 »Зійшло́ вже сóнце!« (Гóлі скрізь;
 Зъ осокі́ ко́си, бо дівчáта)

.

»Чя всі ви тўта? клі́че ма́ти.
 Ході́мъ шукáти вечéрять.

Погра́ємось, погуля́ймо,
 Та пісеньку заспівáймо:

Ухъ! ухъ!

Соло́мянний духъ, духъ!
 Менé ма́ти породі́ла,
 Нехрещóну положи́ла.

Місяченьку!

Нашъ голубо́ньку!

Ході́ до насъ вечéряти:

У насъ коза́къ въ очерéті,
 Въ очерéті, въ осоці,
 Срібня́й пѣ́рстень на руці;
 Молоде́нький, чорнобро́вий;
 Зна́йшли вчора́ у дібро́ві.
 Сві́ті до́вше въ чі́стімъ полі,
 Щобъ нагуля́тись дово́лі.
 По́ки відьми́ ще літа́ють,
 По́ки півні́ не співа́ють.
 Посві́ті намъ.... Онъ щось хóдять!
 Онъ підъ дубомъ щось тамъ рóбять.

Ухъ! ухъ!

Соло́мянний духъ, духъ!
 Мене́ ма́ти породі́ла,
 Нехре́щену положи́ла.»

Заре́готали́сь нехре́щені....
 Га́й обизва́вся; га́ласъ, зикъ,
 Орда́ мовъ ріже. Мовъ скаже́ні,
 Летя́ть до дуба.... пічичі́ркъ....
 Схамену́лись нехре́щені,
 Дівля́тця — мелька́є,
 Щось лізе́ вверхъ по стóвбуру
 До са́мого кра́ю.
 О́то жъ та́я дівчи́нонька,
 Що со́нна блуди́ла:
 Отаку́-то їй причі́ну
 Воро́жка зроби́ла!
 На са́мий верхъ на гілля́чці

Стáла.... вѣ сѣрце кóле!
 Подивíлась на всі бóки,
 Та й лiзе додóлу-
 Кругомъ дýба русáлоньки
 Мóвчки дожидáли;
 Взяли́ її сердѣшную,
 Та й залоскотáли.
 Дóвго, дóвго дивовáлись
 На її урóду....
 Трѣтi пiвнi кукурiку —
 Шелѣснули вѣ вóду.
 Защебетáвъ жáйворонокъ,
 Угóру летiючи;
 Закувáла зозúленька,
 На дубú сидячи;
 Защебетáвъ соловенко —
 Пiшла́ лунá гáемъ;
 Червонiе за горóю;
 Плугатiрь епiвáе.
 Чорнiе гай надъ водою,
 Де Ляхi ходiли;
 Засiвiли по-надъ Днiпрóмъ
 Висóкi мргiли;
 Пiшовъ шесть по дiбрóвi;
 Шѣпчуть густi лiзи.
 А дiвчiна спить пiдъ дýбомъ
 При бiтiй дорóзi.
 Знатъ, дóбре спить, що не чýє,
 Якъ ку́є зозúля,

Що не лічить чи довго жить....
Знать, добре заснула.

А тимъ часомъ изъ діброви
Козакъ виїжджає;
Підъ нимъ конякъ вороненький
Насїлу ступає.
»Изнемігся, товаришу!
Сєгódнї спочїнемъ:
Блізько хата, де дівчина
Ворота одчївнїть.
А може вже одчївила
Не минї, другóму....
Швїдче, коню, швїдче, коню,
Поспїшай додóму!«
Утомївся вороненький,
Идó, спотикнєтця, —
Коло сєрця козацького
Якъ гáдина вьєтця.
»Ось и дубъ той кучерявий..
Вона! Бóже мїлий!
Бачъ, заснула виглядавши
Моя свзокрїла!«
Кїнувъ коня та до неї:
»Бóже ти мїй, Бóже!«
Клїче її та цілує....
Нї, вже не помóже!
»Зá що жъ вони розлучїли
Менé исъ тобóю?«

Зарегота́всь, розігна́всь —
Та вь дубь голово́ю!

Иду́ть дівча́та вь по́ле жа́ти
Та зна́й співа́ють идучи́:
Якь провожа́ла си́на ма́ти,
Якь бивсь Тата́ринь у-ночі.
Иду́ть — підь дубомь зе́лененькимь
Кінь замордо́ваний стоїть,
А біля ёго молодё́нький
Коза́кь та дівчи́на лежи́ть.
Ціка́ві (нігде пра́вди діти)
Підкра́лися, щобь пзля́кать;
Коли́ подивля́тця, що вбі́тий, —
Сь переполо́ху ну вті́кать!

Збіра́лися подру́женьки,
Слізонькі втира́ють;
Збіра́лися това́риші,
Та я́ми копа́ють;
Прийшли попí сь коро́гвани,
Задзвони́ли дзвони́.
Похова́ли грома́дою,
Якь слідь, по зако́ну.
Насіпали край доро́ги
Дві моги́ли вь жи́ті.
Нема́ кому́ запита́ти,
За що їх убі́то?
Посади́ли надь козако́мь

Явіръ та яліну,
А въ головахъ у дівчини
Червону калину.
Прилітає зозуленька
Надъ ними кувати;
Прилітає соловейко
Що-нічъ щебетати;
Виспівує та щибече,
Поки місяць зійде,
Поки тіі русалоньки
Зъ Дніпра грітись вийдуть.

ДУМКА.

Тече вода въ синє море,
Та не витікає,
Шукá козákъ свою дóлю,
А дóлі немає.
Пішóвъ козákъ світъ за óчи;
Грає синє море,
Грає сёрце козáцькеє,
А думка говорить:
»Куди ти йдешъ не спитáвшись?
На кóго покинувъ
Бáтька, нéньку старéнькую,
Молодú дівчíну?
На чужíві не ті люде, —
Тяжко зъ нíми жíти!
Ні сь кíмъ бóде поплáкати,
Ні поговорíти.«
Свдíть козákъ на тíмъ бóці, —

Грає сі́нє мо́ре.
Ду́мавъ, до́ля зустрінетця, —
Спітка́лося го́ре.
А журавлі́ летя́ть собі́
Додо́му ключа́ми.
Пла́че коза́къ, — шляху́́ бѣ́ті
Зарослі́ терна́ми.

ДУМКА.

Вітре буйний, вітре буйний!
Ти зь моремъ говоришъ, —
Збуді ёго, заграй ти зь нимъ,
Спитаі сїне море.

Вонó знає, де мій мїлий,
Бо ёго носїло;
Вонó скаже, сїне море,
Де ёго подїло.

Коли мїлого втопило,
Розбий сїне море;
Підү шукать мїленького
Втоплю своє горе,
Втоплю свою недóленьку....

Найдү ёго, пригорнүся,
На сёрці зомлю.
Тогді, хвіло, неси зь мїлимъ,
Куди вітеръ віє!

Коли жъ мѣлий на тѣмъ бѣці,
 Буйнѣсенький, знаѣшъ,
 Дѣ вінъ ходить, щѣ вінъ рѣбать:
 Ти зъ нимъ розмовляѣшъ.
 Коли плаче, то й я плачу;
 Коли нѣ, — спѣваю;
 Коли жъ згѣнувъ чорнобрѣвий,
 То й я погибѣю.
 Тодѣ несѣ мою дѣшу
 Туди, де мѣй мѣлий,
 Червѣною калиною
 Постѣвъ на могѣлѣ..
 Бѣде лѣгше вѣ чужѣмъ полѣ
 Спрѣтѣ лежѣти:
 Бѣде надѣ нимъ ѣго мѣла
 Квѣткою стояти.
 И квѣткою й калиною
 Цвѣсти надѣ нимъ бѣду,
 Щѣбъ не пеклѣ чужѣ сѣнце,
 Не топѣтали люде.
 Я вѣ-вѣчерѣ посумѣю,
 А вѣ-рѣнци поплачу.
 Зѣйде сѣнце — утрѣ слѣзи,
 Нѣхтѣ й не побѣчѣть!
 Вѣтре бѣйний, вѣтре бѣйний!
 Ти зъ мѣремъ говѣришъ, —
 Збуди ѣго, загрѣй ти зъ нимъ,
 Спиѣтай сѣне мѣре....

ДУМКА.

Тяжко-важко въ світі жити
Сироті безъ рóду:
Нема́ куді прихилітьця, —
Хочъ зъ горі та въ воду!
Утопівся бъ молодєнький,
Щобъ не нудіть світомъ;
Утопівся бъ, — тяжко жити,
И нема́, де дітись.
Въ то́го до́ля хóдить по́лемъ —
Колоскі збірає;
А моя́ десь, ледащія,
За мо́ремъ блукає.
Дóбре томú багáтому:
Его́ лю́де зна́ють;
А зо мно́ю зострінутця —
Мовъ не добачають.
Багáтого губáтого
Дівчїна шанує;

Надо мною, сиротою,
 Смієтця, кепк'є.
 »Чи я жъ тобі не вродливий,
 Чи не въ тебе вд'ався,
 Чи не люблю теб'є щіро,
 Чи съ тебе сміявся?
 Люби жъ собі, моє с'єрце,
 Люби, ког'о знаєшъ,
 Та не смійся надо мною,
 Якъ коли згадаєшъ.
 А я під'у на край світа....
 На чужій стор'онці
 Найд'у кращу, або зг'ину,
 Якъ той листъ на с'онці.«

Пішовъ козакъ сум'юючи —
 Нікого не к'инувъ;
 Шукавъ долі въ чужімъ полі,
 Та тамъ и заг'инувъ.
 Уміраючи дивівся,
 Де с'онечко с'єє....
 Тяжко-важко умірати
 У чуж'ому краю!

ДУМКА.

На що мині чорні брови,
На що карі очі,
На що літа молодії,
Веселі дівочі?
Літа мої молодії
Марно пропадають,
Очі плачуть, чорні брови
Одъ вітру лийняють.
Серце в'яне, нудить світомъ,
Якъ пташка безъ волі.
На що жъ мині краса моя,
Коли нема долі?
Тяжко мині спротою
На сімъ світі жити;
Свої люде — якъ чужії,
Ні съ кимъ говорити;
Нема кому роснитати,
Чого плачуть очі;

Нема́ кому́ розказа́ти,
Чого́ се́рце хо́че,
Чого́ се́рце, якъ голу́бка,
День и нічъ ворку́є;
Ніхто́ ёго́ не пита́є,
Не зна́є, не чу́є.
Чужі лю́де не спита́ють —
Та й на́ що пита́ти?
Неха́й пла́че сироти́на,
Неха́й літа́ трáтити!
Плачъ же, се́рце, пла́чте, о́чи,
По́ки не засну́ли,
Голосні́йше, жалі́бні́йше,
Щобъ ві́три почу́ли,
Щобъ повеслі́ буйне́сенки
За сі́нєє мо́ре,
Чорня́вому зрадли́вому
На лю́тєє го́ре!

ДО ОСНОВ'ЯНЕНКА.

Б'ють пороги; місяць сходить,
Якъ и перше сходитьъ....
Нема́ Січч, пропа́въ и той,
Хто всімъ верховодивъ!
Нема́ Січч; очереті
У Дніпра питають:
»Де-то наші діти ділись,
Де вони гуляють?«
Чайка скіглить літаючи,
Мовъ за дітьми плаче;
Сонце гріє, вітеръ віє
На степу козачімъ.
На тімъ степу скрізь могили
Стоять та сумують;
Питаютьця у буйного:
»Де наші папують?
Де папують, бенкетують?
Де ви забарились?»

Вернітеся! дивітеся —

Житá похвалілись,

Де пáслися вáшнi кóні,

Де тírса шуміла,

Де кровъ Ляхá, Татáрина

Мóремъ червоніла....

Вернітеся!«.

.

.

Слáва не поляже;

Не поляже, а роскáже,

Щó діялось въ світі,

Чия прáвда, чия крívда

И чия ми діти.

Нáша дúма, нáша пісня

Не вмире, не загíне....

Отъ де, люде, нáша слáва,

Слáва України!

Безъ зóлота, безъ кáменю,

Безъ хiтрої мóви,

А голоснá та правдíва,

Якъ Гóспода слóво.

Чи такъ, бáтьку отáмане?

Чи прáвду співаю?

Эхъ якъ-би то!... Та що й казáть?

Кебéти не маю.

.

.

Не потура́й, мóже, скáжешъ,

Та що съ то́го б́уде?
 Насміютьця на псаломъ той,
 Що виллю слёзами;
 Насміютьця тяжко, ба́тьку!

 Поборовся б́ъ
 Якъ-би́ ма́лось си́ли;
 Заспівавъ бв, — бувъ голосокъ,
 Та по́зички ззіли.
 Оттакé-то ли́хо тя́жке,
 Ба́тьку ти мій, дру́же!
 Блужу́ въ свіга́хъ та самъ собі:
 »Ой не шуми́, л́уже!
 Не втну́ бі́льше. А ти, ба́тьку,
 Якъ самъ здо́ровъ зна́єшъ;
 Тебе́ лю́де поважа́ють,
 До́брий го́лосъ ма́єшъ;
 Співай же їмъ, мій го́лубе,
 Про Січъ, про моги́ли,
 Коли́ яку́ насипали,
 Кого́ положи́ли.
 Про старину́, про те діво,
 Що бу́ло, мину́ло....
 Утні́, ба́тьку, щобъ не́хотя
 На весь сві́тъ почу́ли,
 Що́ дія́лось въ Украти́,
 За́ що поги́бала,
 За́ що сла́ва коза́цькая
 На всі́мъ сві́ті ста́ла!

Утні, ба́тьку, о́рле сїзпїй!
Неха́й я запла́чу,
Неха́й свою́ Україну
Я ще́ разъ побáчу,
Неха́й ще́ разъ послóхаю
Якъ те мо́ре гра́є,
Якъ дівчи́на підъ вербо́ю
Гри́ця заспíває,
Неха́й ще́ разъ усміхне́тця
Сéрце на чужі́ні,
По́ки ляже вь чужу́ зéмлю,
Вь чужі́й домові́ні.

ИВАНЪ ПІДКОВА.

I.

Було колись — въ Україні
Ревіли гармати;
Було колись — Запорозці
Вміли панувати.
Панували, добували
И славу, и волю;
Минулося — осталися
Могили на полі.
Високі ті могили,
Де лягло спочити
Козацьке біле тіло,
Въ китаїку повіте.
Високі ті могили
Чорніють, якъ гори,
Та про волю нішкомъ въ полі
Зъ вітрами говорять.
Свідокъ слави дідівщини

Зъ вітромъ розмовляє,
А ввукъ ко́су несе́ вѣ́ росо́у,
За ними́ співа́є.

Було́ коли́сь — вѣ́ Украї́ні
Лі́хо танце́вало,
Журба́ вѣ́ шинку́ медѣ́-горі́лку
Поставце́мъ кружа́ла.
Було́ коли́сь до́бре жи́ти
На́шій Украї́ні....
А згада́ймо! мо́же, се́рце
Хочѣ́ тро́хи спочи́не.

II.

Чо́рна хма́ра зѣ́-за Лима́ну
Не́бо, со́нце крі́є.
Си́нє мо́ре звірю́кою
То сто́гне, то ві́є.
Дні́пра гі́рло зато́пило.
»А вѣ́те, хло́пята,
На ба́йдаки! Мо́ре гра́є —
Ходи́мъ погуля́ти!«

Ви́спали Запоро́зці —
Лима́нъ човні́ вкри́ли.
»Гра́й же, мо́ре!« за́співа́ли, —
За́пи́нили́сь хви́лі.
Круго́мъ хви́лі, якѣ́ ті го́ри:

Ні землі, ні неба.
 Сёрце мліе, а козака́мъ
 Того́ тільки й тре́ба.
 Пливу́ть собі та співа́ють;
 Рыба́лка літа́е....
 А попе́реду ота́манъ
 Веде́, куди́ зна́е.
 Похожа́е вздовжъ байда́ка,
 Га́сне лю́лька въ ро́ті;
 Погляда́е сюди́-туди́ —
 Де́-то бу́ть робо́ті?
 Закрути́вши чо́рні ўси,
 За ўхо́ чупри́ву,
 Підня́въ ша́пку — човни́ ста́ли.
 »Неха́й во́рогъ гине́!
 Не въ Сино́пу, ота́мани,
 Панове́-моло́дці,
 А у Царьгра́дъ, до султа́на,
 Поіде́мо въ го́сті!«
 — »До́бре, ба́тьку ота́мане!«
 Круго́мъ зареви́ло.
 »Спаси́бі вамъ!«

Наді́въ ша́пку.

Зно́ву заки́піло
 Си́нє мо́ре; вздо́вжъ байда́ка
 Зно́ву похожа́е
 Панъ ота́манъ та на хви́лю
 Мо́вчки погляда́е.

ТАРАСОВА НІЧЬ.

На росп'утті кобзарь сидить
Та на кобзі грає;
Кругомъ хлопці та дівчата —
Якъ макъ процвітає.
Грає кобзарь, виспівує,
Вимовля́ словами,
Якъ Москалі, Орда́, Ляхи́
Бились съ козака́ми;
Якъ збіра́лась грома́донька
Въ неділеньку въ-ра́нці;
Якъ хова́ли коза́ченька
Въ зеле́німъ байра́ці.
Грає кобзарь виспівує —
Ажъ ли́хо смієтця....

.
.

»Вста́є хма́ра зъ-за Лима́ну,

А другáя съ по́ля;
 Зажури́лась Украї́на —
 Та́ка її до́ля!
 Зажури́лась, запла́кала,
 Якъ ма́ла дити́на.
 Ніхто́ її не ряту́є....
 Коза́чество гі́не;
 Гі́не сла́ва, ба́тьківщина;
 Нема́є де дітись;
 Вироста́ють нехре́щені
 Коза́цькні діти;
 Коха́ютьця неві́нчані;
 Безъ попá хова́ють;
 Запрóдана Жида́мъ віра,
 Въ це́ркву не пуска́ють!
 Якъ та га́личъ по́ле крі́є,
 Ляхі́, уні́яти
 Наліта́ють, — нема́ кому́
 Пора́доньки да́ти.
 Обізва́вся Налива́йко —
 Не ста́ло Кривчи́ни!
 Обізва́всь коза́къ Павлю́га —
 За не́ю поли́нувъ!
 Обізва́всь Тара́сь Тряси́ло
 Гі́ркими слё́зами:
 »Бі́дна моя Украї́но,
 »Сто́птана Ляха́ми!«

.

.

Обізвавсь Тарасъ Трясіло
 Віру рятовати,
 Обізвався, орёлъ сізний,
 Та й давъ Ляхамъ знати!
 Обізвався панъ Трясіло:
 »А гóді журитьця!
 »А ходімъ лишъ, панибрати,
 »Съ Поляками битьця!«

»Вже не три дні, не три нóчи
 Бьётця панъ Трясіло.
 Одъ Лимана до Труба́йла
 Тру́помъ по́ле крілось.
 Изнемігся козаченько,
 Тяжко зажу́рився,
 А поганий Конецьпо́льскій
 Дуже знеселівся;
 Зібравъ шляхту всю до кúш,
 Та й ну частовати.
 Зібравъ Тарасъ козаченьківъ —
 Пора́ди проха́ти:
 »Отáмани товариши,
 »Браті моі, діти!
 »Да́йте мнѣ пора́доньку,
 »Що б́удемъ робіти?

»Бенкетують вражі Ляхи
 »Наше безголов'є.«
 — »Нехай собі бенкетують,
 »Нехай на здоров'є!
 »Нехай кляті бенкетують,
 »Поки сонце зійде,
 »А ніч-мати дасть пораду, —
 »Козакъ Ляха знайде.«

»Лягло сонце за горою,
 Зіркі засіяли,
 А козаки, якъ та хмара,
 Ляхівъ обступали.
 Якъ ставъ місяць середъ неба,
 Ревнула гармата;
 Прокинулись Ляшки-панки —
 Нікуди втікати!
 Прокинулись Ляшки-панки
 Та й не повставали:
 Зійшло сонце — Ляшки-панки
 Цокотомъ лежали.

»Червоною гадюкою
 Несе Альта вісти,
 Щобъ летіли крюки съ поля
 Ляшківъ-панківъ істи.
 Налетіли чорні крюки
 Вельможнихъ будити;
 Зібралось козачество

Бо́гу помолітись.
 Закрякали чо́рні кря́ки,
 Вийма́ючи о́чи;
 Заспівали коза́ченьки
 Пісню ті́й во́чи, —
 Ті́й но́чи кріва́вої,
 Що сла́вною ста́ла,
 Тара́сові, коза́честву,
 Ляхі́вщю приспа́ла.

»Надъ річкою, въ чисті́мъ полі,
 Моги́ла чо́рніє;
 Де кро́вь текла́ коза́цькая,
 Трава́ зеле́ніє.
 Сиді́ть во́ронъ на моги́лі
 Та зъ го́лоду кря́че....

.
 «

Умо́вкѣ кобза́рь суму́ючи:
 Щось ру́ки не гра́ють.
 Круго́мъ хло́пці та дівча́та
 Слізю́вкѣ втпра́ють.

Пішо́вѣ кобза́рь по у́лиці —
 Зъ журби́ якъ загра́є!
 Круго́мъ хло́пці навпрі́сядки,
 А ві́пъ вымовля́є:
 »Неха́й бу́де отта́кечки!

Сидіть діти у запечку,
А я зъ журбѣ та до шівку,
А тамъ найдѹ свою жінку,
Найдѹ жінку, почастѹю,
Зъ ворѣженьківъ покешкѹю.»

ГАШАЛІЯ.

»Ой не́ма́, не́ма́ ні вітру, ні хві́лі
Изъ на́шої України!
Чи тамъ ра́ду ра́дять, якъ на Ту́рка ста́ти,
По чу́емо на чужі́ні.
Ой пові́й, пові́й, ві́тре, чере́зъ мо́ре
Та зъ Вели́кого Лу́гу,
Суши́ на́ши слёзи, за́глуши́ кайдáни,
Розві́й на́шу ту́гу.
Ой загра́й, загра́й, свне́сенъке мо́ре,
Та підъ т́ми байдака́ми,
Що плавв́уть козаки́, т́лько мрію́ть шапки́,
Та на сс́й бі́къ за на́ми.
Ой Бо́же нашъ, Бо́же, хочъ и не за на́ми,
Неси́ Ти їхъ зъ України:
Почу́емо сла́ву, коза́цькую сла́ву,
Почу́емо, та й загі́немъ.»

Отта́къ у Скута́рі козаки́ співа́ли;

Співали сердеги, а слёзи лились;
 Лилися козацькі, тугу домовляли.
 Босфóръ ажъ затрясся, бо зъ-рóду не чувъ
 Козацького плачу; застогнавъ шпрóквий
 И шкúрою, сiрий бугай, стрепенувъ,
 И хвiлю, ревучи, далéко-далéко
 У синее мóре на рéбрахъ пославъ.
 И мóре ревнуло Босфóрову мóву,
 У Лимáнь погнало, а Лимáнь Днiпрóви
 Тую журбú-мóву на хвiлi подавъ.

Зареготався дiдъ нашъ дужий,
 Ажъ пiна зъ úса потекла.
 »Чи спишъ, чи чуешъ, брате Лúже?
 Хортице сéстро?«

Загула

Хортиця зъ Лúгомъ: »Чúю, чúю!«
 И Днiпръ укрили байдаки,
 И заспiвали козакi:

»У Туркéні, по тiмъ бóцi,
 Хата на помóстi.

Гай, гай! мóре, грай,
 Ревi, скéли ламай!

Поiдемо въ гóстi.

»У Туркéні у кишéні
 Таляри-дукати.

Не кишéні трусить,

Ідемъ різать, паліть,
Братівъ визволяти.

»У Туркѣні яничари
И баша на лаві.
Гой ти, ворогі!
Ми не маємъ вагі!
Наша воля и слава!«

Пливуть собі співаючи;
Море вітеръ чѹе.
Попереду Гамалія
Байдакомъ керѹе.
Гамалію, серце мліе:
Сказілося море.
Не злякає! и сховалась
За хвилі — за гори.

Дрімáє въ харемі — въ раю Візантія,
И Скутарь дрімáє; Босфóръ кликотіть,
Ненáче скажéний; то стóгне, то вíне:
Їмú Візантію хóчетця збудіть.
»Не буді, Босфóре: бúде тобі гóре;
Твої білі рéбра пескомъ занесú,
У мулъ поховáю! (ревé сíне море).
Хибá ти не знáєшъ, акіхъ я несú
Гостéй до султáва?«

Такъ море спиняло

(Люби́ло завзя́тихъ чуба́тихъ Славі́нъ).
 Босфо́ръ схамену́вся. Турке́ня дріма́ла.
 Дріма́въ у харе́мі леда́чий султа́нъ.
 Ті́лько у Скута́рі, въ склепѣ́, не дріма́ють
 Коза́кі серде́ги. Чого́ вони́ ждуть?
 По-сво́єму Бо́га въ кайда́нахъ блага́ють,
 А хви́лі на то́й бі́къ идѣ́ть та реву́ть.

»О ми́лий Бо́же Украї́ни!
 Не дай пропа́сти на чужи́ні,
 Въ неволі́ во́льнимъ козака́мъ!
 И со́ромъ тутъ, и со́ромъ тамъ —
 Встава́ть съ чужо́ї домові́ни,
 На судъ Твій пра́ведний прийті́,
 Въ за́лізахъ ру́ки принести́,
 И передъ всі́ми у кайда́нахъ
 Стать козако́ві....«

— »Рі́жъ и бий!
 Морду́й неві́ру бусурма́на!«
 Крича́ть за му́ромъ. Хто такий?
 Гамалі́ю, се́рце млі́е:
 Скута́рь, скаже́нію!
 »Рі́жте, бийте!« на фортéці
 Крича́ть Гамалі́я.

Ревé гармата́ми Скута́ра,
 Реву́ть, люту́ють вороги́;
 Коза́цтво прётця́ безъ ва́ги —
 И покоті́лись янича́ри.

Гамалія по Скутарі —
 По пеклу гуляє,
 Самъ хурдїгу розбиває,
 Кайданя ламає.
 »Вилітайте, сірі птахи,
 На базаръ до паяю!
 Стрепенулись соколята,
 Бо давнó не чули
 Хрещеної тії мови.
 И нічъ стрепенулась:
 Не бачила, старá мати,
 Козацької плáти.
 Не лякайся, подивися
 На бенкетъ козачий.
 Тёмно всюди, якъ у бóдень,
 А свáто чимáле.
 Не злоді зъ Гамаліємъ
 Ідять мовчки сáло
 Безъ шашликá. »Засвітимо!
 До самої хмáри
 Съ щоглістими кораблями
 Палає Скутáра.
 Византія пробóркалась,
 Витріщає óчи,
 Переплывá ва помóгу,
 Зубáми скрегóче.

Ревé-лютýє Византія,
 Рукáми бóрегъ достає;

Достала, зікнула, встає —
 И на пожахъ въ крові німіє.
 Скутарь, мовъ пекло те, палає;
 Черезъ базари кровъ течє,
 Босфоръ широкій доливает.
 Неначе птахи чорні въ гаї,
 Козацтво сміливо літає.
 Ніхто на світі не втечє!
 Огонь запеклихъ на печє.
 Руїнують мѹри, срібло-злото
 Несуть шапками козакї
 И насипають байдакї.
 Горять Скутарь, стиха робота,
 И хлопці сходятця; зійшлись
 Люльки съ пожару закурили,
 На байдакї, та й потягли,
 Рвучї червоні гори-хвилі.

Пливуть собі, ніби зъ дому,
 Такъ бѹцїмъ гуляють,
 Та, звичайне Запорозці,
 Пливучї співають:

»Нашъ отаманъ Гамалія,
 Отаманъ завзятий,
 Забравъ хлопцівъ та й поїхавъ
 По морю гуляти, —
 По морю гуляти,
 Слави добувати,
 Изъ Турецької неволі

Братівъ визволяти.
 Ой приїхавъ Гамалія
 Ажъ у ту Скутару, —
 Сидять браті Запорозці,
 Дожидаютъ кари.
 Ой якъ крикнувъ Гамалія:
 »Браті, будемъ жити, —
 Будемъ жити, вино пити,
 Яничара бити,
 А курсі килимѣми,
 Оксамитомъ кріти!«
 Вилітали Запорозці
 На ланъ жито жати;
 Жито жали, въ копи клали,
 Гуртомъ заснівали:
 »Слава тобі, Гамаліє,
 На весь світъ великий, —
 На весь світъ великий,
 На всю Україну,
 Що не давъ ти товариству
 Згинуть на чужині!«

Пливуть співаючи; пливе
 Позадъ завзятий Гамалія:
 Орелъ орлять мовъ стережє;
 Изъ Дарданелівъ вітеръ віє,
 А не жешєтця Византія:
 Вона боїтця, щобъ Чернець
 Не засвітивъ Галату знову,

Або гетьманъ Іванъ Підкова
Не клікнувъ въ море на ралєць.
Пливуть собі, а изъ-за хвїлі
Сонце хвїлю червонїть;
Передъ ними море мїле
Гомонїть и кликотїть.

Гамалїе, вітеръ віє....

Ось-ось наше море!...

И сховалися за хвїлі —

За рожеві гори.

В А Т Е Р И И А.

ВАСИЛІЮ АНДРЕЕВИЧУ ЖУКОВСКОМУ

НА ПАМЯТЬ 22 АПРѢЛЯ 1838 ГОДА.

КАТЕРИНА.

I.

Кохайтесь, чорнобріві,
Та не зъ Москалями,
Бо Москалі — чужі люде,
Роблять лихо зъ вами.
Москаль любить жартуючи,
Жартуючи кине;
Піде въ свою Московіщину,
А дівчина гине....
Якъ-би́ сама, ще бъ нічого,
Ат́о й старá мати,
Що родила на світь Божий,
Му́сить погибати.
Сéрце в́яне співаючи,
Коли́ зна́є, за́ що;
Люде сéрця не спитають,
А скажуть — ледáщо!
Кохайтесь жъ, чорнобріві,

Та не зъ Москалями,
 Бо Москалі — чужі люде,
 Сміютьця надъ вами.

Не слухала Катеріна
 Ні батька, ні веньки,
 Пслубіла Москальця,
 Якъ знало серденько.
 Полюбіла молодого,
 Въ садочокъ ходіла,
 Поки себѣ, своію долю
 Такъ занастіла.
 Кліче мати вечеряти,
 А донька не чѹе;
 Де жартує зъ Москалькомъ,
 Тамъ и заночує.
 Не дві ночі карі очі
 Любо цілувала,
 Поки слава на все село
 Недобрая стала.
 Нехай собі зліі люде
 Що хотять говорять:
 Вона любить и не чѹе,
 Що вкралося горе.
 Прийшли вісти недобрі —
 Въ похідъ затрубили.
 Пішовъ Москаль въ Туреччину;
 Катрусю накрили.
 Не счулася, та й байдуже,

Що коса покрита:
 За милого, якъ співають,
 Любо потужити.
 Обіцався чорнобривий,
 Коли не загине,
 Обіцався вернутися.
 Тоді Катеріна
 Б'уде собі Москівкою,
 Заб'удетця гóре;
 А поки що, нехай люде
 Що хотять говорять.
 Не журитця Катеріна —
 Слізонькі втирає,
 Що дівчата на улиці
 Безъ нóї співають.
 Не журитця Катеріна —
 Вм'нетця слёзою,
 Візьме відра, о-півъ-ночи,
 Піде за водою,
 Щобъ ворогі не бачили;
 Прийде до криниці,
 Стане собі підъ калину,
 Заспівáє *Гриця*.
 Виспівує, вмовляє,
 Ажъ калина плаче.
 Вернулася — п раденька,
 Що ніхтó не бачивъ.
 Не журитця Катеріна
 И гáчки не має —

У новенькій хустиночці
 Въ вікно виглядає.
 Виглядає Катеріна....
 Минуло півъ-року;
 Занудило коло серця,
 Заколало въ бoku.
 Не здужає Катеріна,
 Ледве-ледве діше....
 Вічуняла та въ запечку
 Дитину колише.
 А жіночки лихо дзвонять,
 Матері глузують,
 Що Москалі вертаютця,
 Та въ неї почують:
 »Въ тебе дочка чорнобріва,
 Та ще й не єдина,
 А муштрує у запечку
 Московського сина.
 Чорнобрівого придбала....
 Мабуть, сама вчила....«
 Бодай же васъ, цокотухи,
 Та злідні побіли!

.

Катеріно, серце моє!
 Лишенько съ тобою!
 Де ти въ світі подінесся

Зъ малимъ сиротою?
 Хто спитає, привітає.
 Безъ мілого въ світі?
 Батько, мати — чужі люде.
 Тяжко зъ німи жити!

Вичунала Катеріна.
 Одсуне кватірку,
 Поглядає на ўлицю,
 Колише дитинку;
 Поглядає — нема. нема....
 Чи то жъ и не буде?
 Пішла бъ въ садокъ поплакати,
 Такъ дівлятця люде.
 Зайде сонце — Катеріна
 По садочку ходить,
 На рúченькахъ носить сина.
 Очіці поводить:
 »Оттútъ зъ мұштри ви́гляда́ла,
 Оттútъ розмовля́ла,
 А тамъ.... а тамъ.... сіну, сіну
 Та й не доказала.

Зеленіють по садочку
 Черешні та ви́шні;
 Якъ и перше виходила.
 Катеріна вийшла.
 Вийшла, та вже не співає,
 Якъ перше співала.

Якъ Москаля молодого
 Въ вишнікъ дожидала.
 Не співає чернобріва,
 Клянє свою долю.
 А тимъ часомъ вороженьки
 Чинять свою волю —
 Кують речі недобрі.
 Що має робити?
 Якъ-би мій чорнобрівий,
 Умів би спинити....
 Такъ далеко чорнобрівий,
 Не чує, не бачить,
 Якъ ворогі сміютьця їй,
 Якъ Катруся плаче.
 Може, вбитий чорнобрівий
 За тихимъ Дунаємъ;
 А може — вже въ Москівщині
 Другую кохає!
 Ні, чорнявий не убитий,
 Вінъ живий, здоровий....
 А де жъ найде такі очі,
 Такі чорні брови?
 На край світа, въ Москівщині,
 По тімъ боці моря,
 Нема нігдє Катерини;
 Та здалась на горі!...
 Вміла мати брови дати,
 Карі оченята,
 Та не вміла на сімъ світі,

Щастя-до́лі да́ти.
А безъ до́лі бі́ле ли́чко —
Якъ кві́тка на по́лі:
Пече́ со́нце, го́йда ві́теръ,
Рве́ вся́кий по во́лі.
Умива́й же бі́ле ли́чко
Дрі́бними слё́зми,
Бо верну́лись Моска́лки
И́ншими шля́хами.

II.

Сидить батько кінець стола,
На руки схилився;
Не дивитця на світ Божий:
Тяжко зажурився.
Коло його стара мати
Сидить на ослоні,
За слезами ледве-ледво
Вимовляє доні:
»Що весілиц, доню моя?
А де жь твоя на́ра?
Де світилки зь друженьками,
Старості, бояре?
Вь Москóвщині, доню моя!
Иди жь їх шукати,
Та не кажи́ добримъ лю́дямъ.
Що є вь те́бо ма́ти.
Проклятий часъ-години́нька,
Що ти народи́лась!

Якъ-би знала, до східъ сонця
 Була бь утопіла....
 Здалась тоді бь ти гадині,
 Теперъ — Москалеві....
 Доню моя, доню моя,
 Цвіте мій рожевий!
 Якъ ягодку, якъ пташечку,
 Кохала, ростіла
 На лішенько.... Доню моя,
 Що ти наробила?...
 Оддячила!... Иді жь, шукай
 У Москві свекрухи.
 Не слухала моїхъ річей,
 То її послухай.
 Иді, доню, знайди її,
 Знайди, привітайся,
 Будь щаслива вь чужихъ людяхъ,
 До насъ не вертайся!
 Не вертайся, дитя моє,
 Зъ далєкого краю....
 А хто жь мою голівоньку
 Безъ тебе сховає?
 Хто заплаче надо мною,
 Якъ рідна дитина?
 Хто посадить на могилі
 Червону калину?
 Хто безъ тебе грішну душу
 Поминати буде?
 Доню моя, доню моя,

Дитя моє любе!
Иди одъ насъ....»

Лѣдво-лѣдво

Поблагословила:
»Богъ съ тобою!« та якъ мѣртва,
На дѣлѣ повалилася....

Обізвався старій батько:
»Чого ждешъ, небого?«
Зариділа Катерина,
Та бухъ їмѹ въ ноги:
»Прости мнѣ, мій батечку,
Що я наробила!
Прости кнѣ, мій голубе,
Мій соколо мѣлий!«
— »Нехай тебѣ Богъ прощає
Та добріє люде:
Молись Богу та йди собі —
Мнѣ лѣгше буде.«

Лѣдво встала, поклонилася,
Вийшла мовчки съ хати;
Осталася сиротами
Старій батько й мати.
Пішла въ садокъ у вишневий,
Богу помолілася.
Взяла землі підъ вишнею,
На хрестъ почепіла:
Промовила: »Не ропи́ся!

Въ далéкому кра́ю,
 Въ чужу́ зéмлю, чужі лю́де
 Менé заховáють;
 А своéі ся крiхотка
 Надо мно́ю ля́же,
 Та про до́лю, моé го́ре,
 Чужи́мъ лю́дямъ ска́же....
 Не роска́зуй, голу́бонько!
 Де́ бъ ні заховáли,
 Щобъ грiшно́і на сiмъ свiтi
 Лю́де не займа́ли.
 Ти не ска́жешъ.... óсь хто ска́же,
 Що я ёго́ ма́ти!
 Бо́же ти мiй!... ли́хо моé!
 Де́ минi сховáтись?
 Заховáюсь, дитя́ моé,
 Сама́ підъ водо́ю,
 А ти́ грiхъ мiй спокyтуешъ
 Въ лю́дахъ сирото́ю,
 Безба́тченкомъ!...«

Пішла́ селóмъ,
 Пла́че Катери́на;
 На голо́ві хустiночка,
 На рука́хъ дитiна.
 Вiйшла зъ селá — се́рце нiе;
 Наза́дъ подвiйлась,
 Покива́ла голово́ю,
 Та й заголосiла.

Якъ тополя, стала въ полі
 При бѣгѣ дорозі;
 Якъ роса та до сходу сонця,
 Покапали слези.
 За слезами за гіркими
 И свѣта не бачить,
 Тільки сина пригортає,
 Цілує та плаче.
 А воно, якъ ангелятко,
 Нічого не знає,
 Малюнькими ручицями
 Пазухи шукає.
 Сіло сонце, зъ-за діброви
 Небо червоніє;
 Утѣрлася, повернулася,
 Пішла.... тільки мріє.
 Въ селі довго говорили
 Де-чого багато,
 Та не чули вже тихъ річей
 Ні батько, ні мати....

Оттакé-то на сѣмъ свѣті
 Роблять людямъ люди
 Того вяжуть, того ріжуть,
 Той самъ себе губить....
 А за віщо? Святий знає.
 Свѣтъ, бачця, широкій,
 Та нема де прихилитись
 Въ свѣті одинокимъ.

Тому́ до́ля запро́дала
 Одъ кра́ю до кра́ю,
 А другóму оста́вила
 Те́, де́ заховáють.
 Де́ жъ ті лю́де, де́ жъ ті до́брі,
 Що се́рце збіра́лось
 Зъ німи жити, їхъ любі́ти?
 Пропа́ли, пропа́ли!

Есть на світі до́ля,
 А хто її зна́є?
 Есть на світі во́ля,
 А хто її ма́є?
 Есть лю́де на світі —
 Срібломъ-злото́мъ сся́ють,
 Зда́єтця, пану́ють,
 А до́лі не зна́ють, —
 Ні до́лі, ві во́лі!
 Зъ нудьго́ю та зъ го́ремъ
 Жупа́нъ надіва́ють,
 А пла́кати — со́ромъ.
 Возьміть срібло-злото́
 Та бу́дьте бага́ті,
 А я візлму́ слёзи —
 Лі́хо вилива́ти;
 Зато́плю недо́лю
 Дрібни́ми слёза́ми,
 Зато́пчу нево́лю
 Бо́сими нога́ми!

Тоді я весёлий,
Тоді я багáтий,
Якъ б́уде сердénько
По вóлі гуля́ти!

III.

Кричять сови, спить діброва,
Зіронькі спляють,
По-надъ шляхомъ, щирйцею,
Ховрашки гуляють.
Спочивають добрі люде,
Що когó втомйло:
Когó — щасте, когó — слёзи,
Все нічка покрила.
Всіхъ покрила темнісінька,
Якъ діточокъ мати;
Де жъ Катрусю пригорнула:
Чи въ лісі, чи въ хаті?
Чи на полі підъ копою
Сіна забавляє,
Чи въ діброві съ-підъ колоди
Вівка виглядає?
Бодай же васъ, чорні брови,
Нікому не мати,

Коли за васъ такé ли́хо
 Тре́ба одбува́ти!
 А щó да́льше спітка́ється?
 Бúде ли́хо, бу́де!
 Зострі́нутця жо́вті піскі
 И чу́жні лю́де;
 Зострі́нетця зі́ма лю́та....
 А той чи зо́стріне,
 Що пізна́є Катері́ну,
 Привіта́є си́на?
 Зъ нимъ забу́ла бъ чо́рнобрі́ва
 Шлях́и, піскі, го́ре:
 Ві́нъ, якъ ма́ти, привіта́є, —
 Якъ бра́ть, заговори́ть....

Побачи́мо, почу́ємо....
 А по́ки — спочи́ну,
 Та тимъ ча́сомъ роспи́таю
 Шляхъ на Моско́вщи́ну.
 Да́лекий шляхъ, панцбри́ти,
 Зна́ю ёго́, зна́ю!
 Ажъ на се́рці похолóне,
 Якъ ёго́ згада́ю.
 Попомі́рявъ и я коли́сь —
 Щобъ ёго́ не мі́рять!...
 Росказа́въ би про те ли́хо,
 Та чи то́ жъ пові́рять!
 »Бре́шек, ска́жуть, »сякий-такий!
 (Звичай́но, не вь о́чи),

А такъ тільки псу́е мо́ву
 Та люде́й морочить. «
 Пра́вда ва́ша, пра́вда, лю́де!
 Та й на́ що те зна́ти.
 Що слё́зами передъ ва́ми
 Бúду вилива́ти?
 На́ що вонó? У вся́кого
 И свогó чимáло....
 Цуръ же ёмú!... А тимъ ча́сомъ
 Кéте лишъ кресáло
 Та дютюну́, щобъ, зна́ете,
 До́ма не жу́рились.
 А то ли́хо роска́зувать,
 Щобъ бри́дкё присни́лось!
 Нехáй ёго́ лихíй візьме!
 Лúчче жъ помі́ркúю,
 Де-то, мо́я Катери́на
 Зъ Ива́семъ мандру́є.

За Ки́евомъ, та за Дніпро́мъ,
 По-підъ те́мнимъ га́ємъ,
 Идúть шля́хомъ чума́ченьки,
Пугача співа́ють.
 Идо́ шля́хомъ молоді́ця,
 Мúсить бу́ти съ про́щи.
 Чогó жъ смутна́, невесéла,
 Запла́кані о́чи?
 У ла́таній святи́ночці,
 На плéчахъ торби́на,

Въ руці цівокъ, а на другій
 Заснула дитина.
 Зострілася съ чумаками,
 Закрила дитину,
 Питається: »Люде добрі,
 Де шляхъ въ Московщину?«
 — »Въ Московщину? отцѣй самий.
 Далѣко, небόго?«
 — »Въ саму Москву. Христá ради,
 Дáйте на дорόгу!«
 Берé шагá, ажъ труситця:
 Тяжко ёго брати!...
 Та й на вишо?... А дитина?
 Вона жъ ёго мáти!
 Заплакала, пішла шляхомъ,
 Въ Броваряхъ спочила,
 Та синові за гiрко́го
 Медяникъ купила.
 Дóвго, дóвго сердéшняа
 Все йшла та пита́ла;
 Було й такé, що підъ тiномъ
 Зъ синомъ ночувáла....

Бачъ, нá що зда́лися кáрі оченя́та:
 Щобъ підъ чужимъ тiномъ слёзи виллвáть!
 Отóжъ-то дивiтця та кáйтесь, дiвчáта,
 Щобъ не довелóся Моска́ля шукáть,
 Щобъ не довелóся, якъ Кáтря шукáе....

Тоді не питайте, за що люде лають,
 За що не пускають в хату почувати.
 Не питайте, чорнобріві,
 Бо люде не знають;
 Кого Богъ кара на світі,
 То й вони карають....
 Люде гнѣтця, якъ ті лози,
 Куді вітеръ віє.
 Спротиві сонце світить
 (Світить, та не гріє) —
 Люде бъ сонце заступили,
 Якъ-би мали силу,
 Щобъ свроті не світіло,
 Слєзі не сушило.
 А за віщо, Бóже мйлий!
 За що світомъ нѣдпть?
 Щó зробйла вона людямъ,
 Чогó хотять люде?
 Щобъ плакала!... Сѣрце моє!
 Не плачъ, Катеріно,
 Не показуй людямъ слєзи,
 Терпи до загину!
 А щобъ лічко не марніло
 Съ чорними бровами, —
 До східъ сонця, вь тѣмвїмъ лісі
 Умійся слєзами.
 Умійся — не побачять,
 То й не засміютьця;

А сёрденько одпочіне,
Поки слёзи ллю́тця.

.
.
.
.
.
.
.
.

Де жъ Катру́ся блу́дить?
По-підъ тінню вочувала,
Ране́нько вставала,
Поспішала въ Москóвщину;
Ажъ гулькъ — зіма́ впала.
Сві́ще по́лемъ заверю́ха,
Иде́ Катери́на
У личака́хъ — ли́хо тяжке! —
И въ одній свиті́ні,
Иде́ Ка́тря, шкандиба́е;
Дивитця — щось мрі́є....
Либо́нь плу́ть Моска́лики....
Ли́хо!... сёрце млі́є....
Полеті́ла, зострі́лася,
Пита́: »Чи нема́є
Мого́ Іва́на чорня́вого?«
А ті: »Ми не зна́ємъ.«

И, звичайно, якъ Москалі,
 Сміютьця, жартують:
»Ай да баба! ай да наши!
Каво не надують!»
 Подивілась Катеріна,
 »И ви, бачу, люде!
 Не плачъ, сину, моє лихо!
 Що буде, то й буде.
 Піду дальше — більшъ ходіла..
 А може й зостріну;
 Оддамъ тебе, мій голубе,
 А сама загину.»

Ревé, стóгне хуртóвна,
 Кóтить, вéрне пóлемъ;
 Стоїть Кáтря середъ пóля,
 Дала слéзамъ вóлю.
 Утомілась заверюха,
 Дé-де позіхає;
 Щé бъ плакала Катеріна,
 Та слізъ більшъ немає.
 Подивілась на дитину:
 Умíте слéзою,
 Червоніє, якъ квіточка
 Въ-ранці підъ росóю.
 Усміхну́лась Катеріна,
 Тяжко усміхну́лась:
 Колó сéрця — якъ гáдина
 Чóрна поверну́лась.

Кругомъ мовчки подивилась;
 Бачить — лісь чорвіє,
 А підъ лісомъ, край дорóги.
 Либóвъ курінь мріє
 »Ходімъ, сінну, смеркаєтця,
 Коли пúстять въ хату;
 А не пúстять, то й на двóрі
 Бúдемъ почувати.
 Підъ хатою заночúемъ,
 Сінну мій Іване!
 Дé жъ ти бúдешъ почувати,
 Якъ менé не стáне?
 Съ собаками, мій сіночку,
 Кохайся на двóрі!
 Собаки злі, покусáють,
 Та не заговóрять,
 Не роскажутъ сміючійся....
 Съ пса́ми їсти й пítя....
 Бідна моя голóвонько!
 Щó мині робити?«

.

IV.

.
.

Реве, свіще заверюха.
По лісу завіло;
Якъ те море, біле поле
Свігомъ покотилось.
Вийшовъ съ хати карбівничий,
Щобъ лісъ оглядіти,
Та де тобі! такé ліхо,
Що не видно й світа.
»Эгé, бачу, якá фуга!
Цуръ же ёму зъ лісомъ!
Піти въ хату.... Що тамъ такé?
Отъ їхъ до-сто-біса!
Недобра їхъ розносила,
Мовъ справді за діломъ.
Ничіпорé! дивісь лишень,

Які побілілі!«

— »Що, Москалі?... Дё Москалі?«

— »Що ти? схаменіся!«

— »Дё Москалі, лебёдики?«

— »Та онъ, подивіся.«

Полетіла Катеріна

И не одяглася.

»Мабуть, добре Московщина

Въ тямку їй далася!

Бо у ночі тільки й знає,

Що Москалі кліче.«

Черезъ пеньки, замётами,

Летить, ледве динс.

Боса стала середъ шляху,

Втерлася рукавами.

А Москалі їй назустрічъ,

Якъ одинъ, верхами.

»Ліхо моё! доло мой!«

До їхъ.... коли гляне —

Попереду старший іде.

»Любий мій Іване!

Сэрце моё кохансе!

Дё ти такъ барівся?«

Та до ёго.... за стремёна....

А вінъ подивівся,

Та шлорами копі въ бёки.

»Чого жъ утікаєшъ?

Хибá забувъ Катерину?

Хибá не пізнаєшъ?

Подивіся, мій голубе,
 Подивісь на мене:
 Я Катруся твоя люба.
 На що рвешь стремéна?«
 А вінъ коня поганяє,
 Ніби-то й не бачить.
 »Пострівай же, мій голубе!
 Дивісь — я не плачу.
 Ти не пізнавъ мене, Іване?
 Сърце, подивіся,
 Ей же Бóгу, я Катруся!«
 — »Дура, атвѣжися!
Вазьмите прочъ безумную!«
 — »Бóже мій! Іване!
 И ти мене покидаєшъ?
 А ти жъ присягався!«
 — »Вазьмите прочъ! Чтó жъ вы стали:
 — »Когó? мене взяти?
 За що жъ, скажи, мій голубе?
 Кому хочъ одати
 Свою Катрю, що до тебе
 Въ садóчокъ ходила, —
 Свою Катрю, що для тебе
 Сина породила?
 Мій батечку, мій братіку!
 Хочъ ти не цурайся!
 Наймичкою тобі стану....
 Зъ другою кохайся....
 Съ цілимъ світомъ.... Я забуду,

Що колись кохалась,
 Що одъ тебе сина мала,
 Покрїткою стала....
 Покрїткою.... який соромъ!
 И за що я гїну!
 Покинь мене, забудь мене,
 Та не кидай сїна.
 Не покинешъ?... Серце моє,
 Не втікай одъ мене....
 Я вїнесу тобі сїна.
 Кїнула стремєва
 Та въ хатїну. Вертаєтця,
 Несє їмұ сїна.
 Несповїта, заплакана
 Сердєшна дитїна.
 »Ось-де вонó, подпвїся!
 Дє жъ ти? заховався?
 Утїгъ!... немá!... Сїна, сїна
 Батько одцурався!
 Бóже ти мїй!... Дитя моє!
 Дє дїнусь съ тобою?
 Москалїки! голубчїки!
 Возьмїть за собою;
 Не цурáйтесь, лебєдїки:
 Вонó спротїна;
 Возьмїть єго та оддайте
 Старшóму за сїна.
 Возьмїть єго.... бо покину,
 Якъ батько покинувъ, —

Бодай ёго не кїдала
 .Лиха́я годи́ва!
 Гріхо́мъ тебé на світь Бóжий
 Ма́ти породі́ла;
 Вироста́й же на сміхъ лю́дямъ!«
 На шляхъ положи́ла.
 »Остава́йся шука́ть ба́тька,
 А я вже шука́ла.«
 Та въ лісь зъ шля́ху, якъ навісна́!
 А дитя́ оста́лось,
 Пла́че бідне.... А Моска́лямъ
 Байду́же; мину́ли.
 Вонó й до́бре; та на ли́хо
 Ліснїчи почу́ли.

Бі́га Ка́тря бо́са лісо́мъ,
 Бі́га та голо́сить;
 То прокли́на́ свого́ Йва́на,
 То пла́че, то про́сить.
 Вибі́гає на возлі́ссе;
 Круго́мъ подиві́лась,
 Та въ яръ.... біжіть.... середъ ста́ву
 Мо́вчки опи́їлась.
 »Приймі́, Бо́же, мою́ ду́шу,
 А ти — моє́ тіло!«
 Шубо́вствъ въ во́ду!... По-підъ ле́домъ
 Геть загуркоті́ло.

Чорнобріва Катері́на

Найшла́, що́ шука́ла.
 Ду́нувъ вітеръ по-надъ ста́вомъ —
 И сліду не ста́ло.

То не вітеръ, то не бу́йний,
 Що́ ду́ба лама́є:
 То не ли́хо, то не тя́жке,
 Що́ ма́ти вми́рає;
 Не си́роти малі діти,
 Що́ не́ньку схова́ли:
 Имъ зоста́лась до́бра сла́ва,
 Моги́ла зоста́лась.
 Засмію́тця зли́ лю́де
 Мали́й сироти́ні;
 Ві́мле слёзи на моги́лу —
 Се́рденько спочи́не.
 А то́му, то́му на сві́ті,
 Що́ ё́му зоста́лось,
 Кого́ ба́тько и не ба́чивъ,
 Ма́ти одцура́лась?
 Що́ зоста́лось байстрюко́ві?
 Хто зъ нимъ заговори́ть?
 Ні роди́ни, ні хати́ни;
 Шляхи́, піски́, го́ре....
 Па́нське лі́чко, чо́рні брóви....
 На́ що? Щобъ пізна́ли!
 Змале́вала, не схова́ла....
 Бода́й поли́няли!

У.

Ишо́въ кобза́рь до Ки́ева
Та сівъ спочива́ти.
Торби́нками обвішаний
Ёго́ повожа́тий.
Мале́ дитя́ коло ёго
На со́нці куня́е,
А тимъ ча́сомъ старі́й кобза́рь
Ису́са співа́е.
Хто йде́, іде́ — не мина́е:
Хто бу́бликъ, хто гро́ши;
Хто старо́му, а дівча́та
Шажо́къ міхоно́ші.
Заді́влятця чо́рнобро́ві —
И бо́се, и го́ле.
»Дала́«, ка́жуть, »брове́нята,
Та не дала́ доли́!«

Іде́ шля́хомъ до Ки́ева

Берлінъ шестернею,
 А въ берліні господія
 Съ паномъ в семѣю.
 Опинівся противъ старцівъ —
 Күрява лягае.
 Побігъ Івась, бо зъ віконця
 Рукію махае.
 Дає гроши Івасеві,
 Дивуєтця пані.
 А панъ глянувъ.... одвернувся....
 Пізнавъ препоганій,
 Пізнавъ тіі карі очі,
 Чорві бровенята....
 Пізнавъ батько свого сина,
 Та не хоче взяти.
 Питá пані, якъ зовѣтця?
 »Івась.« — *«Какой милай!»*
 Берлінъ рүшивъ, а Івася
 Күрява покріла....
 Полічили, щó достали,
 Встали сіромахи,
 Помолілись на східъ сонця,
 Пішли по-надъ шляхомъ.

НАЙМЩЕРА.

НАЙМИЧКА.

ПРОЛОГЪ.

У неділю въ-ранці рано
Поле крілося туманомъ;
У тумані, на могилі,
Якъ тополя, похилилась
Молодиця молодая.
Щось до лоня пригортає
Та съ туманомъ розмовляє:

»Ой тумане, тумане —
Мій латаний талане!
Чому менé не сховаєшъ
Отгуть середъ лану?
Чому менé не задавишъ?
У зéмлю не вдавишъ?
Чому інші злói долі,

Чомъ віку не збавишъ?
 Ні, не дави, туманочку!
 Сховай тільки въ полі,
 Щобъ ніхто не знавъ, не бачивъ
 Моєї недолі!...
 Я не одна, — есть у мене
 И батько, и мами....
 Есть у мене.... туманочку,
 Туманочку, брате!...
 Дитя моє, мій сіночку,
 Нехрещений сіню!
 Не я тебе христитиму
 На лиху годину;
 Чужі люде христитимуть,
 Я не буду знати,
 Якъ и зовуть.... Дитя моє!
 Я була багата....
 Не лай мене; моїтимусь,
 Изъ самого неба
 Долю виплачу слезами
 И пошлю до тебе.

Пішла полемъ ридючи,
 Въ тумаві ховалась,
 Та крізь слези тихісенько
 Про вдову співала,
 Якъ удова въ Дунаєві
 Співівъ поховала:

»Ой у полі моги́ла;
 Тамъ удова́ ході́ла,
 Тамъ ході́ла-гуля́ла,
 Тру́ти-зі́лля шука́ла.
 Тру́ти-зі́лля не найшла́,
 Та сині́въ дво́хъ привела́,
 Въ кита́ечку повилá
 И на Дуна́й однесла́:
 »Ті́хий, ті́хий Дуна́й!
 »Моі́хъ діто́къ забавляй.
 »Ти, жовте́нький пісо́къ!
 »Нагодуй моі́хъ діто́къ;
 »Иску́пай, вповій,
 »И собо́ю укрий!«

I.

Бувъ собі дідъ та баба.
Зъ давнёго давна, у гаї надъ ставомъ,
У-двохъ собі на хуторі жили,
Якъ діточокъ двоє, —
Усюди обіе.
Ще зъ-малечку у-двохъ ягвята пасли,
А потімъ побралися,
Худоби діждалися, —
Придбали хутиръ, ставъ и млинъ,
Садокъ у гаї розвели
И пасіку чималу, —
Всёго надбали.
Та діточокъ у їхъ Бігъ-ма,
А смерть съ косою за плечіма

Хто жъ їхъ старість привітає,
За дитину стане?
Хто заплаче, поховає?

Хто ду́шу спомяне?
Хто поживе́ добро́ чéстно,
Въ до́брую го́дину,
И згада́е дякуючи,
Якъ сво́я дити́на?...
Тя́жко діте́й годувати
У безве́рхій ха́ті,
А ще́ гірше ста́ритися
У бі́лихъ пала́тахъ, —
Ста́ритися, уміра́ти,
Добро́ покида́ти
Чужи́мъ лю́дмъ, чужи́мъ дітямъ
На смі́хъ, на ро́страту!

II.

И дідъ, и баба у неділю
На пріснї въ-двохъ собі спділи
Гарненько, въ білихъ сорочка́хъ.
Свя́ло со́нце въ небеса́хъ;
А ні хма́ріночки, та тїхо,
Та лю́бо, якъ у ра́ї.
Схова́лося у се́рці ли́хо,
Якъ звірь у те́мнімъ га́ї.

Въ та́кімъ ра́ї, чо́го бъ, ба́чця,
Ста́рїмъ сумува́ти?
Чи то да́вне якé ли́хо
Прехи́нулось въ ха́ті?
Чи вчора́шнє, за́давленє
Зно́въ заво́руши́лось,
Чи ще тї́лько за́кльо́нулось —
И ра́й запали́ло?

Не знаю, що я після чого
 Старі сунують. Може, вже
 Отсе збіраються до Бога,
 Та хто в далекую дорогу
 Імь добре кіней запряже?

»А хто насъ, Насте, поховасъ,
 Якъ помремó?«

— »Богъ знае!

Я все отсе міркувала,
 Та ажъ сѹмно стало:
 Одинокі зостарілись....
 Кому понадбали
 Добра сѣго?...«

— »Стривай лишень!

Чи чѹєшъ? щось плаче
 За ворітьми.... мовъ дитина!
 Побіжїмъ лишъ!... Бачишъ?
 Я вгадувавъ, що щось бѹде!«

И разомъ схопились
 Та до воріть.... Прибігають —
 Мовчки зупинились.
 Передъ самимъ перелазомъ
 Дитина сповїта —
 Та й не тѹго, й новенькою
 Святиною вкрїта;
 Бо то мати сповивала —
 И літомъ укрїла

Оста́ннєю свиті́ною!...
 Дя́влюсь, мо́люсь
 Ста́рі мо́ї. А се́рдешно
 Непа́че блага́є:
 Ві́пручало руче́нтя
 Ї́ до їхъ прости́гає
 Мавю́сінькі... и замо́вкло,
 Непа́че не пла́че.
 Ті́лько пхика.

»А що́, На́сте?
 Я й ка́завъ! Отъ, ба́чишъ?
 Отъ и та́ланъ, отъ и до́ля,
 И не одипо́кі!
 Бері́ жъ лиші́нь та сповива́й....
 'Ачѣ́ яко́, не вро́ку!
 Песе́н жъ въ ха́ту, а я ве́рхи
 Кі́нуся за ку́мами
 Въ Горо́днще.»

Чу́дно я́кось
 Ді́стця міжъ на́ми!
 Оді́въ сї́на прокли́нає,
 Съ ха́ти виганя́є,
 Дру́гий сві́чечку, се́рдешний,
 По́томъ заробля́є
 Та рида́ючи стано́вить
 Передъ обра́зами —
 Нема́ діте́й!... Чу́дно я́кось
 Ді́стця міжъ на́ми!

III.

Ажъ три па́ри на ра́дощахъ
Кумівъ назбіра́ли,
Та въ-в́ечері й охристі́ли
И Ма́рко́мъ назва́ли.
Росте́ Ма́рко. Ста́рі мо́і
Не зна́ють, де́ діти,
Де́ посади́ть, де́ положи́ть
И що́ зъ нимъ робо́ити.
Мина́є рікъ. Росте́ Ма́рко —
И ді́йна коро́ва
У ро́скоші купа́етця.
Ажъ ось чо́рнобро́ва
Та мо́лода́, бі́лолиця
Прийшла́ мо́лодіця
На то́й ху́тірь благода́тний
У па́йми проси́тьця.

»А що́ жъ?« ка́же, »возьми́ть, На́сте.«

— »Возьмімо, Трохіме,
 Бо ми старі, нездужаемъ,
 Та такі й дитіна,
 Хоча вонó вже й підросло,
 Та всё жъ такі трéба
 Коло ёго піклуватись.»

— »Та вонó-то трéба,
 Бо й я свою вже часточку
 Проживъ, слава Бóгу, —
 Підтоптався. Такъ щó жъ, теперъ,
 Щó візьмешъ, небóго?
 За рікъ, чи якъ?»

— »А щó дастé.»

— »Э, ні! трéба знати,
 Трéба, дочко, лічить плáту,
 Зарóблену плáту,
 Бо скáзано: хто не лічить,
 То той п це має.
 Такъ оттáкъ хибá, небóго?
 Ні ти насъ не знаєшъ,
 Ні ми тебе. А поживéшъ,
 Роздівнися въ хáті,
 Та й ми тебе побáчимо, —
 Оттоді й за плáту.
 Чи тáкъ, дочко?»

— »Дóбре, дядьку.»

— »Прóсимо жъ у хáту.»

Поеднались. Молодіця

Ра́да та весёла,
 Ніби съ па́номъ повінча́лась,
 Закупи́ла се́ла.
 И у́ хати́, и на дво́рі,
 И коло́ скоти́ни,
 У-вече́рі и въ-до́світа;
 А коло́ дити́ни
 Такъ и па́да, ніби ма́ти;
 Въ бу́день и въ неді́лю
 Голово́ньку ёму́ зми́е,
 Ї соро́чечку бі́лу
 Що-де́нь Бо́жий нади́ває.
 Грае́тця, співа́є,
 Ро́бить во́зики, а въ свя́то,
 То й зъ ру́къ не спу́скає.
 Диву́ютьця ста́рі мо́і
 Та мо́лятця Бо́гу.
 А на́йми́чка невси́пуща
 Що-вече́іръ, небо́га,
 Свою́ до́лю прокли́нає,
 Тя́жко-ва́жко пла́че;
 И ніхто́ того́ не чу́є,
 Не зна́є й не ба́чпть,
 Опрі́чъ Ма́рка мале́нького.
 Такъ воно́ не зна́є,
 Чого́ на́йми́чка слё́зами
 Їго́ умива́є.
 Не зна́ Ма́рко, чого́ вона́
 Такъ ёго́ цілу́є, —

Сама не ззість и не доп'є,
Їго нагод'є.
Не зна́ Ма́рко, якъ въ ко́лісці
Ча́сомъ середъ но́чи
Прокі́нетця, вору́хн'єтця, —
То вона́ вже ско́чить
И укрі́ю ч перехр'і́стять,
Ті́хо зако́ліше:
Вона́ ч'є съ ті́ї х'ати,
Якъ дити́на д'і́ше.
Въ-ра́нці Ма́рко до на́ймички
Ру́чки прости́гає
И ма́мою певсви́у́нцу
Га́нну всла́вляє....
Не зна́ Ма́рко, рост'є собі,
Рост'є, вироста́є.

IV.

Чимало літъ перевернулось,
Воді чимало утекло;
И въ хутирь ліхо завернуло,
И слізъ чимало принесло.
Бабусю Настю поховали
И ледве-ледве одволяли
Трохи́ма діда. Прогуло
Прокляте ліхо, та й заснуло.
На хутирь знову благодать
Зъ-за гаю темного вернулася
До діда въ хату спочивать.

Уже Марко чумакує
И въ-осени не ночує
Пі підъ хатою, ні въ хаті....
Кого-небудь треба сватать.
»Кого жъ би тутъ?» старій дума

И прóсить пора́ди
 У на́ймички. А на́ймичка
 До царівни бѣ ра́да
 Слатъ старості: »Тре́ба Ма́рка
 Само́го спита́ти.«
 — »До́бре, до́чко, спита́ємо,
 Та й бу́демо свѣтатъ.«

Роспита́ли, пора́дились,
 Та й за староста́ми
 Пішо́въ Ма́рко. Верну́лися
 Лю́де зъ рушника́ми,
 Зъ святи́мъ хлі́бомъ обмі́ненимъ.
 Па́нну у жу́па́ні,
 Таку́ кра́лю вісвата́ли,
 Що хочъ за гетьма́на,
 То не со́ромъ. Оттакé-то
 Ді́во запопа́ли!

»Спаси́бі вамъ!« ,старі́й ка́же.
 »Тепе́рь, щобъ ви зна́ли,
 Тре́ба кра́ю дово́дити,
 Ко́ли й до́ вінча́ти,
 Та й весі́лє. Та ще о́сь що:
 Хто́ вѣ насъ бу́де ма́ти?
 Не дожплá моя́ На́стя!...«
 Та й зали́всь слёза́ми.
 А на́ймичка, у поро́гу,

Вхопи́лась ру́ками
За одвірокъ, та й зомліла.
Ті́хо ста́ло въ ха́ті;
Ті́лько на́ймичка шепта́ла:
»Ма́ти... ма́ти... ма́ти!«

V.

Черезъ тїждень молодїці
Коровай мїсїли
На хўторї. Старїй батько
Зъ усієї сїлї
Зъ молодїцями танцює
Та двіръ вимїтає;
Та прохóжихъ, проїжжáчихъ
У двіръ закликає,
Та варéною частує,
На весїлїе прóсить.
Знай бїгає, а самóго
Лéдвє нóги нóсять.
Скрїзь гармїдєрь та реготня,
Въ хатї и на двóрї.
И жолобї вїкотили
Зъ нóвої комóри.
Скрїзь пóраннє: печúть, вáрять,
Вимїтають, мїють....

Та все чужі. Ді жъ наймичка?
 На прощу у Києвъ
 Пішла Ганна. Благавъ старій,
 А Марко ажъ плакавъ,
 Щобъ була вона за матіръ.
 »Ні, Марку, ні яко
 Мині матірью сидіти:
 То багаті люде,
 А я наймичка.... ще й съ тебе
 Сміятися будуть.
 Пехай Богъ вамъ помагає!
 Пійдучи помолюся
 Усімъ святимъ у Києві,
 Та й знову вернуся
 Въ вашу хату, якъ приймете.
 Поки маю сил,
 Трудитимусь....«
 Чистимъ серцемъ
 Поблагословила
 Свого Марка.... заплакала
 Й пішла за ворота.

Розвернулося весілля.
 Музікамъ робота
 І підковамъ. Вареною
 Столі й лави мінють.
 А наймичка шкандибавъ,
 Носишавъ въ Києвъ.
 Прийшла въ Києвъ — не спочіла

У міщанки ста́ла,
 Наня́лася носіть во́ду,
 Бо гро́шей не ста́ло
 На ака́фистъ у Варва́ри.
 Носі́ла-носі́ла,
 Кішъ изъ вісімъ заробі́ла
 Й Ма́ркові купи́ла
 Святú ша́почку въ пеще́рахъ
 У Йва́на свято́го,
 Щобъ голова́ не боли́ла
 Въ Ма́рка молодóго;
 И пе́рстеникъ у Варва́ри
 Неві́стці доста́ла,
 И, всімъ святи́мъ поклоні́вшись,
 Додо́му верта́лась.

Верну́лася. Катери́на
 И Ма́рко зострі́ли
 За ворітьми́, ввели́ въ ха́ту
 Й за сті́лъ посади́ли;
 Напова́ли й годува́ли,
 Про Киє́въ пита́ли,
 И въ ко́мнаті Катери́на
 Одпочі́ть посла́ла.

»За́ що вони́ мене́ люблять?
 За́ що поважа́ють?
 О Бо́же мій милосе́рдний!
 Мо́же, вони́ зна́ють....

Мóже, вони́ догада́лись....

Ні, не догада́лись;

Вони́ до́брі....«

И паймичка

Тяжко зарпда́ла.

—

VI.

Трічи кріга замерзала,
Трічи роставала,
Трічи наймичку у Кіевъ
Катря провожала,
Такъ якъ матірѣ; и въ четвѣртий
Провелá небóгу
Ажъ у поле, до могíлиц,
И молила Бóга,
Щобъ швиденько верталася.
Бо безъ неї въ хаті
Якось сýмно, ніби мати
Покіннула хату.

Після Пречістої въ неділю.
Та після Пѣршої, Трохíмъ
Старій сидівъ въ сорóчці білій,
Въ брилі, на пріспі. Передъ імъ
Зъ собакою унучокъ грався,

А внучка въ юпку одяглась
 У Катрину п ніби йшла
 До діда въ гості. Засміявсь
 Старій п внучку привітавъ,
 Неначе справді молодіцю.
 »А де жъ ти діла паляницю?
 Чи, може, въ лісі хто однявъ?
 Чи по-просту — забула взяти?...
 Чи, може, ще й не напекла?
 Э, соромъ, соромъ, лєпська мати!
 Ажъ зпркъ, — п наймичка ввійшла
 На двіръ. Побігъ стрічати
 Зъ онуками своіо Ганну.
 »А Мάρко въ дорóзі?«
 Ганна діда пита́лася.
 — »Въ дорóзі ще й до́сі.«
 — »А я лєдвє доплелася
 До вáшої хáти.
 Не хотілось на чужині
 Одній умірати!
 Колибъ Мάρка діждáтися....
 Тáкъ щось тяжко стáло!«
 И ввучáтамъ изъ клўночка
 Гостінці виймáла:
 И хрєсткы, й дукáчки,
 Й наміста разóчокъ
 Орїночці, п червóннї
 Зъ фóльги образóчокъ,
 А Кáрпові соловéйка

Та ко́нниківъ па́ру,
И четве́ртий уже́ пе́рстевъ
Свято́ї Варва́ри
Кате́рині, а ді́дові
Изъ во́ску свято́го
Три сві́чечки; а Ма́ркові
И собі́ нічо́го
Не́ принесла́: не купі́ла,
Бо гро́шей не ста́ло,
А заробі́ть не́здужала.
»А ось́ ще оста́лось
Півъ-бу́бличка!«
Й по шма́точку
Ді́тямъ розді́лила.

VII.

Ввійшла въ хату. Катеріна
Йй но́ги уми́ла
Йй полудновать посади́ла.
Не пи́ла й не ї́ла
Моя́ Га́нна.

»Катери́но!

Коли́ въ насъ ве́діля?»

— »Після́ за́втра.«

— »Тре́ба бу́де

Ака́фість на́няти

Микола́сві свято́му

Йй на ча́сточку да́ти;

Бо щось Ма́рко забари́вся....

Мо́же, де въ доро́зі

Занеду́жавъ, сохрани́ Бóже!»

Йй пока́нали слёзи

Зъ стари́хъ очей за́мученихъ.

Лё́двє-лё́двє вста́ла

Пзъ-за стола.

»Катеріно!

Не та вже я стала:
Зледащіла, нездужаю
И на ноги встати.
Тяжко, Катре, умірати
Въ чужій тѣплій хаті!»

Заведужала небóга.
Ужé й причащали,
Й маслосвѣтис служили, —
Ні, не помагало.
Старий Трохїмъ по надвірью,
Мовъ убитий, ходить.
Катеріна зъ болящої
И очей не зводить;
Катеріна коло неї
И днює й ночує.
А тимъ часомъ сичі въ-ночі
Не дóбре віщують
На комóрі. Болящая
Що-день, що-годіна,
Лéдве чути, питаєтця:
»Дóню Катеріно!
Чи ще Мáрко не прихавъ?
Охъ, якъ-би́ я знала,
Що дїжду́ся, що побáчу,
То щé бъ подождáла!»

VIII.

Иде́ Ма́рко съ чу́мака́ми,
Иду́чи співа́є,
Не поспіша́ до госпо́ди —
Воли́ попаса́є.
Везе́ Ма́рко Кате́рині
Сукна́ дорого́го,
А ба́тькові ші́тий по́ясъ
Шо́вку червонóго,
А на́йми́чці на о́чіпокъ
Парчи́ золотóї
И червóну до́бру ху́стку
Зъ бі́лою габо́ю,
А ді́точка́мъ чере́вічки,
Фі́гъ та ви́ногра́ду,
А всі́мъ вкуні́ черво́ного
Вина́ съ Ца́рігра́ду
Віде́рть съ трóє у ба́рилі,

И кав'яру зъ Дону, —
 Всёго везе, та не знає,
 Що дієтця дома!

Иде Марко, не журитця.
 Прийшовъ — слава Богу!
 И ворота одчиняє,
 И молитця Богу.
 »Чи чуєшъ ти, Катерино?
 Біжи зустрічати!
 Уже прийшовъ! біжи швидче!
 Швидче веді вь хату!...
 Слава тобі, Спасителю!
 Насілу діждала!«
 И *Отче нашъ* тихо-тихо,
 Мовъ крізь сонъ, читала.

Старий воли випрягає,
 Занози ховає
 Мерéжані, а Катруся
 Марка оглядає.
 »А де жъ Ганна, Катерино?
 Я пакъ и байдуже!
 Чи не вмерла?«
 — »Ні, не вмерла,
 А дуже нездужа.
 Ходімъ лишень вь малу хату,
 Поки випрягає

Воли́ батько: вона́ тебе́,
Ма́рку, дожида́є.»

Ввійшо́въ Ма́рко въ малу́ хату́
И ставъ у поро́гу....
Ажъ зляка́вся. Га́нна шепче:
»Сла́ва.... сла́ва Бо́гу!
Ходи́ сюди́, не ляка́йся....
Вийди, Ка́тре, съ хати́:
Я щось ма́ю распита́ти,
Де-що́ розказа́ти.»

Війшла съ хати́ Катери́на,
А Ма́рко схили́вся
До найми́чки у го́лову.
»Ма́рку! подиви́ся,
Подиви́ся ти на мене́:
Ба́чть. якъ я змарні́ла?
Я не Га́нна, не найми́чка,
Я....»

Та їй заці́міла.

Ма́рко пла́кавъ, дивува́вся.
Зновъ о́чи одкри́ла,
Пильно, пильно подиви́лась —
Сле́зи покоті́лись.
»Прости́ мене́! Я кара́лась
Весь ві́къ въ чужі́й хаті́....
Прости́ мене́, мій сипочку́!

Я.... я твоя мати...

Та й замовкла....

Зомлівъ Марко,

Й земля задрижала.

Прокінувся.... до матері —

А мати вже спала!

ГАЙДАМАРН.

ГАЙДАМАКИ.

ИНТРОДУКЦІЯ.

Була колись шляхétчпца,
Вельмóжная пáві;
Мірялася зъ Москалями,
Зъ Ордóю, зъ Султáномъ,
Зъ Нимóтою.... Було колись....
Та щó не минає?
Було, шляхта, знай чвáнитця,
День и нiчъ гуляє
Та королéмъ коверзúє....
Не кажú Степáномъ,
Абó Яномъ Собiсекимъ:
Тi два незвичáйні, —
А iншими. Неборáки
Мóвчки панувáли.
Сéйми, сéймики ревіали,

Сусіде мовчали.
 Дивилися, якъ королі
 Изъ Польщи втікають,
 Та слухали, якъ шляхетство
 Нависне гукає.
 »Nierozwalam! nierozwalam!«
 Шляхта репетує,
 А магнати палють хати,
 Шабельки гартують.
 Довго такé робилося,
 Поки не въ Варшаві
 Запанувавъ надъ Ляхами
 Понятівський жвавий.

Запановавъ, та й думавъ шляхту
 Приборкати трошки.... не зумівъ!
 Хотівъ добра, якъ дітямъ мати,
 А може й щé чогó хотівъ.
 Єдине слово nierozwalam
 Хотівъ у шляхти одібрати,
 А потімъ.... Польща запалала,
 Шляхта казлася.... Кричять:
 »Слово говору, дарма праця!
 Поганець, наймуть Москаля!«
 На гвалть Пулавського и Пана
 Встає шляхетская земля.
 И — разомъ сто конфедерацій.
 Розбрились конфедерати
 По Польщі. Волинні.
 По Литві, по Молдавіяхъ

И по Україні;
Розбріліся, та й забули
Волю рятувати,
Полигалися зъ Жидами,
Та й ну руйнувати.
Руйнували, мордували,
Церквами тонули....
А тимъ часомъ Гайдамаки
Ножи освятили.

Г А Л А Й Д А.

»Яремо! гёршь-ту, Хамівъ сину?
Піді кобілу приведи,
Подай патінки господіні
Та принеси мні води,
Віметь хату, внеси дрова.
Посіпъ пидікамъ, гусямъ дай,
Піді до лёху, до корови,
Та швидче, Хаме!... Постривай!
Підешъ упоравшись въ Вільшану:
Імості треба. Не барісь.»
Пішовъ Ярема, похиливсь.

Оттакъ уранці Жидъ поганний
Надъ козакомъ коверзувавъ.
Ярема гнѣвся, бо не знавъ.
Не знавъ сіроміха, що віроси крила,
Що неба достане, коли полетить.

Не знавъ. нагинався....

О Бóже мій мїлий!

Тяжко жить на світі, а хóчетця жить:
Хóчетця двїтись, якъ сóнечко сїє,
Хóчетця послухать, якъ мóре загрáє,
Якъ птáшка щєбєче, байрáкъ гомонїть,
Абó чорнобрїва въ гаю заспївáє....
О Бóже мій мїлий, якъ вєсело жить!

Сиротá Ярєма, сиротá убóгий:

Нї сестрї, нї брáта, нїкóго немá!

Попїхачъ жидївський, вїрїсь у порóгу;

А не клєнó дóлї, людєй не займá.

Та й за що їх лáять? хибá вони знáють,

Когó трєба глáдить, когó катувáть?

Нехáй бенкетують.... У їх дóля дбáє,

А сироті трєба самóму придбáть.

Траплáетця, чáсомъ тихєнько заплáче,

Та й то не одъ тóго, що сєрце болїть:

Що-нєбудь згадáє, абó щó побáчить....

Та й знóву до прáцї. Оттáкъ трєба жить!

Нá що бáтько, мáти, висóкї палáти,

Коли немá сєрци зъ сєрцемъ розмовлáть?

Сиротá Ярєма — спротá багáтий,

Бо є сь кимъ заплáкать, є сь кимъ заспївáть:

Есть чáрвї óчи — якъ зїронькї сáють,

Бїлї учєнáтá — млїють-обнїмáють,

Есть сѣрце єдине, сѣрденько дівоче,
Що плаче, смієтця, якъ вінъ того хоче.

Оттакій-то мій Ярѣма,

Сиротá багáтий.

Такимъ и я колись-то бувъ.

Минуло, дівчáта....

Минулося, розійшлося,

И сліду не стало.

Сѣрце мліє, якъ згадаю....

Чому не осталося?

Чому не осталося, чому не витало?

Лѣгше було бъ слѣзи, журбѹ виливáть.

Люде одібрали, бо імъ було máло.

»Нá що ёму дóля? трѣба законáть:

Вінъ и такъ багáтий....«

Багáтий на лáти

Та на дрібні слѣзи — бодáй не втирáть!

Дóле мóя, дóле! дó тебе шукáть?

Вернiся до мѣне, до моєї хáти,

Абó хочъ присяiся.... не хóчетця спáть.

Вибачáйте, люде дóбрі:

Мóже не до лáду,

Та проклáте лiхо-злiднi

Кому не завáдить?

Мóже, ще разъ зустрiнемось,

Пóки шкандибáю

За Ярѣмою по свiту,

А мóже.... й не знáю.

Ліхо, люде, всюди ліхо,
 Нігде пригорніутьця:
 Куді, каже, хілять дóля,
 Туді й трéба гнўтьця, —
 Гнўтьця мóвчки, усміхáтьця,
 Щобъ люде не знáли,
 Щó на сéрці захóвано,
 Щобъ не привітáли.
 Бо їх лáска.... нехáй снітця
 Тому, въ кóго дóля,
 А сироті щобъ не снілась,
 Не снілась вікóля!
 Тяжко, нўдно роскáзувать,
 А мовчáть не вмію.
 Вилівáйся жъ, слóво-слёзи:
 Сóвечко не гріє,
 Не вісушить. Поділюся
 Моїми слёзáми....
 Та не зъ брáтомъ, не зъ сестрóю —
 Зъ німíчнн стівáми
 На чужíні.... А пóки щó,
 До корчмі вернўся,
 Щó тамъ рóбитця.

Жидюга

Дріжйть, пзїгнўвшись
 Надъ каганцёмъ: лічйть грóши
 Колó лїжка, клятий.
 А на лїжку.... охъ, ажъ дўшно!...

Білі рученята
Роскидала, розкрилася
Якъ квіточка въ гаю,
Червоніє; а пазуха....
Пазухи немає —
Розірвана.... Ма́бутъ, ду́шно
На перині спати
Одино́кій, молоденькій;
Ні съ кимъ розмовля́ти, —
Одна́ шéпче. Несказáнно
Га́рна нехри́щена!
Отто́ дочка́, а то́ ба́тько —
Чо́ртова кишéня.
Старá Ха́йка лежи́ть до́лі,
Въ пери́нахъ пога́нихъ.
Де жъ Яре́ма? Взявши то́рбу,
Потя́гъ у Вільша́ну.

КОНФЕДЕРАТИ.

»Одчиняй, проклятий Жйде!
Бо будешъ бйтий.... одчиняй'
Ламайте двери, поки вийде
Старий паскуда!«

— »Постривай!

Стривайте, заразъ!«

— »Нагаями

Свинячо уxo! Жартувать,
Чи щo, ти хочешъ?«

— »Я? съ панáми?

Крий Бoже! заразъ, дайте встать,
Ясновельмóжні (вйшкомъ — свйні).«

— »Пáне полкóвнику, ламай!«

Упали двери.... а нагай

Малюе вдовжъ жидівську спйну.

»Здорóвъ, свйне, здорóвъ, Жйде,

Здорóвъ, чóртівъ сйну!«

Та нагаємъ, та нагаємъ.

А Жидъ зогну́въ спйну́:

»Не жартуйте, мості-пане!«

— »Добрі-вечірѣ, въ хату!

Ще разъ шельму! ще разъ!... годі!

Вибачай, проклятий!

Добрі-вечірѣ! а де дочка?»

— »Умерла, панове.«

— »Лжешъ, Іудо! нагаями!«

Посипались знову.

»Ой паночки-голубчики,

Ей-Богу, не має!»

— »Брешешъ, шельмо!«

— »Коли брешу́,

Нехай Богъ карае!»

— »Не Богъ, а ми. Признавайся!«

— »На що бъ мавъ ховати,

Якъ-би́ жива? Нехай, Боже,

Щобъ я бувъ проклятий!...«

»Ха, ха, ха, ха!... Чортъ, панове,

. співає.

Перехристісь!»

— »Якъ же вонó?

Далебі не знаю.»

— »Оттакъ, дивись!...«

Ляхъ христитця,

А за нимъ Іуда.

»Браво! браво! охристили.

Ну, за такé чúdo

Могоричу́, мості-пане!

Чуєшъ, охрищений?

Могоричу!«

— »Заразъ, заразъ!«

Ревуть, мовъ скажені,

Ревуть Ляхи, а поставець

По столу гуляє.

»Еще Польша не згинела!«

Хто-куди гукає.

»Давай, Жиде!«

Охрищений

Изъ лёху та въ хату

Знай шмигляє, наливає;

А конфедерати

Знай гукують: »Жиде! меду!«

Жидъ не скаменётця.

»Дё цимбали? грай, псявіро!«

Ажъ корчма трясётця —

Краковяка оддирають,

Вальса та мазура.

И Жидъ гляне та нищечкомъ:

»Шляхецька натура!«

— »Добре, годі! теперъ співай!«

— »Не вмію, ей Богу!«

— »Не божись, собача шкуро!«

— »Яку жъ вамъ? Небогу?«

»Була колись Гандзя,

»Каліка небога,

»Божилася, молилася,

»Що боліли нѳги;
 »На пѳнщину не ходїла,
 »А за паробкѳми
 »Тихесенько, гарнесенько
 »Помїжъ бурьянѳчи.»

— »Гѳді! гѳді! це погѳна:
 Схизмѳти спївѳють.»
 — »Якѳї жъ вамъ? хибѳ оцїю?
 Стривѳайте, згадаю....

»Передъ пѳномъ Хвѳдоромъ
 »Хѳдить жѳдъ хѳдоромъ,
 »И задкѳмъ
 »И передкѳмъ
 »Передъ пѳномъ Хведїркѳмъ.»

— »Дѳбре, гѳді! тепѳръ платї!»
 — »Жартѳєте, пѳне:
 Зѳ що платїть?»

— »Що слѳхали.

Не кривїсь, погѳний!
 Не жартѳємъ. Давѳй грѳщи!»
 — »Дѳ минї їхъ взїти?
 Пї шѳляга; я пѳнською
 Лѳскою багѳтий.»
 — »Ажєнь, собѳко! признавайся!
 А пѳте, пѳновѳ,
 Батогѳми!»

Засвистіли,
 Хрістять Лейбу знову.
 Періщили, періщили,
 Ажъ пірзе летіло....
 »Ей же Бóгу, ні шéляга!
 Іжте моé тіло!
 Ні шéляга! гвалть! рятуйте!«
 — »Ось ми порятуюмъ.«
 — »Пострівайте, я щось скажý.«
 — »Почуюмъ, почуюмъ,
 Та не бреші, бо, хочъ здóхни,
 Брехня не помóже.«
 — »Ні, въ Вільшаній....«
 — »Твої грóши?«
 — »Мої!... ховай Бóже!
 Ні, я кажý, що въ Вільшаній....
 Вільшанські схизмати
 По три сémъі, по чотірі
 Живуть въ одній хаті.«
 — »Ми це знаємъ, бо ми самі
 Їхъ такъ очухрали.«
 — »Та ні, не тé.... вибачайте....
 Щобъ ліха не знали,
 Щобъ вамъ грóши приснілися....
 Бачте, у Вільшаній
 У костелі.... у титаря....
 А дочка Оксана!
 Ховай Бóже! якъ панночка!
 Щó-то за хороше!

А червінців! хочъ не ёго,
 Такъ що? аби гроши.«
 — »Аби гроши, однаково!
 Правду Лейба каже;
 А щобъ певна була правда,
 Нехай шляхъ покаже.
 Одягайся!«

Поїхали

Ляхи у Вільшану.
 Одинъ тільки підъ лавою
 Конфедератъ п'яний
 Ноздужа встать, а курийка,
 П'яний й веселий:

• • • • •

—

ТИТАРЬ.

»У гаю, гаю,
Вітру немає;
Місяць високо,
Зіронькі сяють.
Вийди, серденько, —
Я виглядаю;
Хочъ на годину.
Моя рибчино!
Виглянь, голубко,
Та поворкуємъ.
Та посумуємъ;
Бо я далеко
Сю нічъ мандрую.
Виглянь же, пташко
Моє серденько,
Покій близенько,
Та поворкуємъ....
Охъ, тяжко, важко!

Отта́къ, хóдя по-підъ га́емъ,
 Яре́ма співа́е,
 Вигляда́е; а Окса́ни
 Нема́е, нема́е.

Зо́ри ся́ють; середъ не́ба
 Сві́тять бі́лолицьі;
 Вербá слуха́ соловéйка,
 Ді́внця вь крини́цю;
 На ка́ліні, надъ водо́ю.

Та́къ я ви́лыва́е,
 Нена́че зна, що дівчи́ну
 Коза́къ ви́гляда́е.

А Яре́ма по доли́ні
 Ле́двє-ле́двє хóдить,
 Не ді́внця, не слуха́е....

»На щó мнi в́о́да,

Ко́ли нема́ щáстя, ко́ли нема́ до́лі?

Лі́та мо́лодіі ма́рно про́паду́ть.

Оди́нь я на сві́ті — стеблó середъ по́ля;

Е́го бу́йні ві́три по́лемъ рознесу́ть:

Та́къ и мене́ лю́де не зна́ють, де ді́ти.

За́ що жь одцу́рались? що́ я сиротá.

Одно́ бу́ло се́рце, одно́ на всі́мъ сві́ті,

Оди́на ду́ша щі́ра, та ба́чу, що́ й та́,

Що́ й та́ одцу́ралась.»

И хли́нули слéзи.

Попла́кавъ се́рдéга, утёръ рукаво́мъ.

»Остава́йся здоро́ва. Вь далéкій доро́зі

Найдú або́ до́лю, або́ за Дніпро́мъ

Ляжу головою.... А ти не заплачешъ,
 А ти не побáчишъ, якъ вóронъ клюё
 Ті кáриі óчи, ті óчи козáчі,
 Що ти цілувáла, сёрденько моё!
 Забúдь мої слёзи, забúдь сиротíну,
 Забúдь, що клялáся; другóго шукай;
 Я тобі не пáра; я вь сiрiй свитiнi,
 А ти титарiвна. Крáщого витáй, —
 Витáй, когó зна́ешъ.... такá моя дóля.
 Забúдь мене, птáшко, забúдь, не журiсь.
 А коли́ почу́ешъ, що на чужiмъ полі
 Сховáли Ярému, — нiшкомъ помоли́сь.

Оди́а, сёрце, на всiмъ свiтi
 Хóчъ ти помоли́ся!
 Та й заплакавъ сiромáха,
 На кий похили́вся.
 Пла́че собі тихéсенько....
 Шелéсть!... коли́ гляне:
 По-пiдъ гáемъ, мовъ лáсочка,
 Крáдетця Оесáна.
 Забúвъ; побiгъ; обняли́ся.
 »Сёрце!« та й зомiли.
 Дóвго-дóвго тiлько — »сёрце«,
 Та й звóву нiмiли.
 »Гóді, птáшко!«

— »Ще трóшечки,

Ще.... ще.... сизокрiлий!
 Вiйми дýшу!... ще разъ.... ще разъ....
 Охъ, якъ я втомiлась!«

— »Одпочійнь, моя ти зоре!
 Ти зъ неба злетіла!«
 Пославъ світку. Якъ ясочка,
 Усміхнулася, сіла.
 »Сідай же й ти коло мене.«
 Сівъ, та й обняліся.
 »Серце моє, зоре моя,
 Де це ти зоріла?«
 — »Я сегодні забарілася:
 Батько зацедувавъ;
 Коло ёго все поралась....«
 — »А мене й байдуже?«
 — »Який бо ти, ей же Богу!«.
 И слёзи блиснули.
 — »Не плачъ, серце, я жартую.«
 — »Жарті!«

Усміхнулася.

Прихилилася головою,
 Та й ніби заснула.
 »Бачъ. Оксано. я жартую,
 А ти й справді плачешъ.
 Ну, не плачъ же, глянь на мене:
 Завтра не побачишъ.
 Завтра буду я далёко,
 Далёко Оксано....
 Завтра въ-ночі у Чигрині
 Свячений достану.
 Дастъ вінъ мині срібло-злого,
 Дастъ вінъ мині славу:

Одягну тебе, обую,
 Посажу, як паву, —
 На дзіглику, як гетьманшу,
 Та й дивитьца буду;
 Поки не вмиру, дивитимусь.
 — »А може й забудеш?
 Розбагатієш, у Києв
 Поїдеш з панами,
 Найдеш собі шляхтіночку,
 Забудеш Оксану!
 — »Хибá краща є за тебе?
 — »Може й є, — не знаю.
 — »Гнівiшъ Бóга, моє серце:
 Кращої немає
 Ні на небі, ні за небомъ;
 Ні за синім моремъ
 Нема кращої одъ тебе!
 — »Що се ти говоришъ?
 Схаменiся.

— »Правду, рiдко!

Та й знову, та й знову.
 Дóвго вони́, як бачите,
 Вели́ такó мóву.
 Цілува́лись, обніма́лись
 Зъ усі́єї́ си́ли;
 То пла́кали, то божі́лись,
 То щé разъ божі́лись.
 І́й Яре́ма роска́зувавъ,
 Якъ житъ вони́ будуть,

Якъ оку́е всю въ зо́лото,
 Якъ до́лю добу́де,
 Якъ ві́ріжуть Га́йдама́ки
 Ляхі́въ въ Укра́їні,
 Якъ вінъ бу́де панува́ти,
 Ко́ли не загі́не.
 Ажъ обри́дло слуха́ючи,
 Да́лебі, дівча́та!
 »Ото́ який! мовъ и спра́вді
 Обри́дло!«

А ма́ти,
 Або́ ба́тько якъ побача́ть,
 Що ви, мої лю́бі,
 Таке́ ді́во чита́єте, —
 Гріха́ на всю гу́бу!
 Тоді, тоді.... та цуръ ё́му,
 А ду́же ціка́ве!
 А на́дто вамъ розпо́вѣсть би,
 Якъ коза́къ чорня́вий
 Підъ вербо́ю, надъ водо́ю,
 Обня́вшись суму́є:
 А Окса́на, якъ голу́бка,
 Ворку́є, цілу́є;
 То запла́че, то зомлі́є,
 Голово́ньку схи́лить:
 »Сѣ́рце моє́, доле́ моя!
 Со́коле мій ми́лий!
 Мій!...« ажъ ве́рби нагина́лись
 Слу́хати таку́ мову́.

Отто́ мо́ва! Не роскажу́,
 Мої чорнобро́ві,
 Не роскажу́ проти́въ ночи.
 Ато́ ще присні́тця.
 Неха́й собі розі́йдутця
 Такъ, якъ изі́шлися, —
 Тихе́сенько, гарне́сенько.
 Щобъ ніхто́ не ба́чивъ
 Ні дівочи́ дрібні слёзи.
 Ни щі́рі коза́чі.
 Неха́й собі.... мо́же, ще разъ
 Вони́ на сімъ сві́ті
 Зо́стрінутця.... побачи́мо....

А тямъ ча́сомъ сві́тить
 Зъ усі́хъ віконъ у ті́таря.
 Що́-то тамъ творі́тця?
 Тре́ба гляну́ть, та розка́зати....
 Бода́й не диві́тця!
 Бода́й не диві́тись, бода́й не ка́зати!
 Бо за люде́й со́ромъ, бо се́рце бо́літь.
 Гля́ньте, подиві́тця: то конфедера́ти,
 Лю́де, що зібра́лись во́лю боро́нять.
 Боро́нять, прокля́ті.... Будь прокля́та ма́ти.
 І́ день, і́ годі́на, коли́ понесла́.
 Коли́ породі́ла, на сві́тъ привела́!
 Диві́тця, що ро́блять у ті́таря въ ха́ті
 Неке́льні діти.

У печі пала́

Огѣнь и свѣтитъ на всю хату,
 Въ кутку собакою дрижить
 Проклятый Жидъ; конфедерати
 Кричать до титара: »Хочъ жить?
 Скажи, дѣ гроши?«

Той мовчить.

Найигачемъ скрутили руки,
 Объ землю вдарили — нема.
 Нема ні слова.

»Мало муки!
 Давайте приску! дѣ смола?
 Кропи его! оттакъ! холоне?
 Мерщій же прискомъ посидай!
 Що? скажешъ, шельмо?... И не стогне!
 Завзята бѣстия! стривай!«
 Насищали въ халави жару....
 »У тимъс цвяшокъ закатай!«
 Не вѣтерпѣвъ святої карн.
 Упавъ сердега. Пропадай,
 Душа, безъ сповиді святої!
 »Оксано, дочко!« та й умеръ.
 Ляхи задумалися стоя.
 Хочъ и запеклі.

»Що жъ теперъ.

Пацѣве ради? Поміркуемъ.
 Теперъ зъ нимъ нічого робить.
 Запалимъ церкву!«

— »Гвалтъ! рятуйте!

Хто въ Бога вірує!« кричить

На дворі, го́лосъ, що є́ сили.
 Ляхи́ зомліли. »Хто та́кий?«
 Окса́на въ двѣри: »Вби́ли! вби́ли!«
 Та й па́да кри́жемъ. А ста́рший
 Махну́въ руко́ю на грома́ду.
 Пону́ра шля́хта, мовъ хорті́,
 За двѣри ви́йшла. Са́мъ поза́ду
 Бере́ зомліа́ю....

Де́ жъ ти,
 Яре́мо, де́ ти? подиви́ся!
 А вінъ ма́ндруючи́ спі́ча,
 Якъ На́ливайко́ зъ Ляхомъ́ бився.

Ляхи́ пропа́ли; нежива́
 Пропа́ла зъ ни́ми п Окса́на.
 Соба́ки де́-де по Ви́льшані́й
 Зага́вкують, та й за́мовчя́ть.
 Бі́ліе мі́сяць; лю́де сплять,
 И́ тита́рь спить.... Не ра́но вста́не:
 На ві́ки, пра́ведний, засну́въ.
 Го́ріло сві́тло, погаса́ло,
 Пога́сло.... Ме́ртвий мовъ́ здригну́въ,
 И́ су́мно - су́мно въ ха́ті ста́ло.

СВЯТО ВЪ ЧИГИРИНІ.

Гетьмáни, гетьмáни, якъ-би́ то ви встáли,
Встáли, подиві́лись на той Чигері́нъ,
Що ви будувáли, де ви панувáли!
Запла́кали бѣ́ тяжко, бо ви бѣ́ не пізна́ли
Козáцької сла́ви убо́гихъ ру́їнъ.

Базáри, де військo, якъ мóре червóне,
Передъ бунчукáми, бувáло, горі́ть,
А ясновельмóжний, на вороні́мъ кóні,
Блaснó булавóю — мóре закипíть....

Закипíть, и розли́лося

Степáми, яра́ми;

Лі́хо млі́є передъ нї́ми....

А за козака́ми....

Та щó ї́ казáть?... минúлося;

А те, щó минúло,

Не зга́дуйте, паниб́рати....

Та й що єь того, що згадаєшь?
 Згадаєшь — заплачєшь.
 Ну, хочъ глянєшь на Чигиринъ.
 Колись-то козачий.

Изъ-за лісу, зъ-за туману,
 Місяць випливає.
 Червоніє, круглєліций,
 Горить, а не сїє.
 Пенїче зна, що не треба
 Людямъ єго свїту,
 Що пожари Україну
 Нагрїють, освїтять.
 И смёрклося, а вь Чигринї,
 Якъ у домовинї,
 Сумно-сумно. (Оттакъ було
 По всїй Україні
 Противъ нїчи Маковїя,
 Якъ ножї сватїли).
 Людєй не чутъ; черезъ базаръ
 Кажавъ костокріливй
 Перелетїть; на вїгонї
 Сова завиває.
 А дє жъ людє?... Надъ Тясминьомъ,
 У темному гаю.
 Зібравсь старий малин,
 Убїгий, багїтий
 Поеднались, — дождидіють
 Великого свїга.

У тёмному гаю, въ зелёній діброві.
 На припóні кóні отáву скубúть;
 Осідлані кóні, вороні готóві.
 Кудй-то пойдуть? когó повезúть?
 Онъ когó, дивітця. Лягли по долинí.
 Ненáче побítí, ні слóва не чúть.
 Оттó Гайдамáки. На гвалть України,
 Орли налетіли; вони рознесúть
 Ляхáмъ, Жидáмъ кáру;
 За кровъ и пожáри
 Пékломъ Гайдамáки Ляхáмъ оддадúть.

По-підъ дібровою стоять
 Вози залізноі тарáні:
 То щéдрої гостíнець пáні.
 Умíла щó комú давáть,
 Не вроку їй, нехáй царствúє:
 Нехáй не вáдить, якъ не чúє!
 Поміжъ возáми нíгде статъ,
 Ненáче въ íрiй налетіло
 Зъ Сміля́нщини, съ Чигиря́на,
 Прóсте коза́цтво, старшинá,
 На пéвне діло налетіли.
 Коза́цьке пáнство похожа́є.
 Въ кпрéяхъ чóрнихъ, якъ одiявъ,
 Тихéнько хóдя розмовля́є
 И поглядáє на Чигри́нъ.

СТАРШИНА ПЕРВИЙ.

Старій Головатий щось дуже коверзує.

СТАРШИНА ДРУГИЙ.

Мудра голова, сидить собі в хуторі, ніби не знає нічого, а дивися — скрізь Головатий. »Коли самъ«, каже, »не повершю, то синові передамъ.«

СТАРШИНА ТРЕТІЙ.

Та й спить же штука! Я вчора зустрівся зъ Залізникѡмъ; такє розказує про ёго, що цуръ ёму! »Кошовимъ«, каже, »буде, та й годі; а може ще и гетьманомъ, коли тєе...«

СТАРШИНА ДРУГИЙ.

А Гонта на що? а Залізникъ? до Гонти сама.... сама писала: »Коли, каже....«

СТАРШИНА ПЕРВИЙ.

Цітьте лишень, здаётця дзвонять!

СТАРШИНА ДРУГИЙ.

Та ні, то люде гомонять.

СТАРШИНА ПЕРВИЙ.

Гомоня́ть, поки́ Ляхи́ почу́ють. Охъ, старі́ го́лови та розу́мні; химеря́ть - химеря́ть, та й зробля́ть зъ лемеша́ шва́йку. Де мо́жна ла́нтухъ, тамъ то́рби не тре́ба. Купи́ли хрину́, тре́ба ззі́сти; пла́чте о́чи, хочъ повила́зьте: ба́чили, що́ купова́ли; гро́шамъ не пропада́ть! Ато́ ду́мають - ду́мають, ні въ-го́лосъ ні мо́вчки; а Ляхи́ догада́ютьця — о́тъ то́бі й пшикъ! Що́ тамъ за ра́да? чомъ вони́ не дзвóнять? Чимъ спи́нишъ наро́дъ, щобъ не гомони́въ? Не де́сять душъ, а сла́ва Бо́гу вся Сми́лянщина, коли́ не вся Украі́на. Онъ, чу́ете? спи́вають.

СТАРШИНА ТРЕТІЙ.

Спра́вді́ спи́ва́ щось; піду́ спляю́.

СТАРШИНА ПЕРВИЙ.

Не спля́й, неха́й собі́ спи́ва́е, аби́ не го́лосно.

СТАРШИНА ДРУГИЙ.

Отто́, ма́буть, Во́лохъ! Не вте́рпівъ та́ки старі́й ду́рень; тре́ба, та й го́ді.

СТАРШИНА ТРЕТІЙ.

А му́дро спи́ва́е! коли́ ні послу́хаешъ, усе́ йну́.

Підкрадьмось, братці, та послухамъ, а тимъ часомъ задзвонять.

СТАРШИНА ПЕРВИЙ И ДРУГИЙ.

А що жъ? то й ходімо!

СТАРШИНА ТРЕТІЙ.

Добре, ходімо.

(Старшини нішкомъ стали за дубомъ, а підъ дубомъ сидить слепий кобзарь; кругомъ єго Запорозці и Гайдамаки. Кобзарь співає съ повагою и неіолосно).

»Ой Волóхи, Волóхи,
Васъ остáлося трóхи;
И ви, Молдавáни,
Тепóръ ви не лáви:
Вáши господáри
Найчисті́ Татáрамъ,
Турецькимъ султáнамъ.
Въ кайдáнахъ, въ кайдáнахъ!
Гóді жъ, не журітця;
Гáрно помóлїтця,
Братáйтеся зъ нáми,
Зъ нáми козакáми.
Згадайте Богдáна,

Старого гетьмана;
 Будете панями,
 Та, якъ ми, зъ ножами,
 Зъ ножами святими
 Та зъ батькомъ Максимомъ
 Сю нічъ погуляємъ,
 Ляхівъ погойдаємъ,
 Та такъ погуляємъ,
 Що ажъ пекло засміється,
 Земля затрясється,
 Небо запалає.....
 Дobre погуляємъ!«

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

Дobre погуляємъ! правду старий співа, якъ не
 бреше. А що бъ то зъ ёго за кобзарь бувъ, якъ-би не
 Волохъ!

КОБЗАРЬ.

Та я й не Волохъ: такъ тільки — бувъ колись у
 Волощині, а люде й зовуть Волохомъ, самъ не знаю,
 за що.

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

Ну, та дарма; утні ще яку-небудь. А ну лишень про
 батька Максима ушкварь.

ГАЙДАМАКА.

Та не голосно, щобъ не почула старшина

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

А що намъ вѣща старшина? почує, такъ послуха,
коли має чимъ слухати, та й годі. У насъ оди́нь стар-
шини́ — ба́тько Макси́мъ; а вінъ якъ почує, то ще кар-
бованця дасть. Співай, старче Божий, не слухай его

ГАЙДАМАКА.

Та воно́ такъ, чоловіче; я це й са́мъ знаю, та ось
ще не такъ нани́, якъ підпáнки. або́ — по́ки со́нце зійде,
то роса очи ви́єсть.

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

Брехня! співай, старче Божий, яку́ знаєшъ, ато́ й
дзвона́ не діждемо́ — поснемо́.

ГАРТОМЪ.

Справді поснемо: співай яку́-небудь.

КОВЗАРЬ (співає).

Літа орелъ, літа сизий
По-підъ небесами

Гуля Максимъ, гуля батько
 Степами-лісами.
 Ой літає орелъ ейзий,
 А за нимъ орлята:
 Гуля Максимъ, гуля сатько,
 А за нимъ хлопята.
 Запорозці ті хлопята,
 Сині ёго, діти.
 Поміркує, загадає,
 Чи бити, чи піти,
 Чи танцювать, то й ушкварять.
 Ажъ землі трясётця.
 Заспівало — заспівують,
 Ажъ ліхо сміётця.
 Горілку, медъ, не чаркою,
 Поставцёмъ черкає,
 А ворога заплюцививсь
 Катá, не мпнає.
 Отакій-то нашъ отáманъ,
 Орелъ сизогрілий!
 И воює, и гарцює
 Зъ усієї силы —
 Нема въ ёго ні оселі,
 Ні саду, ні ставу....
 Степъ и море: скрізь бійний шляхъ,
 Скрізь зóлото, слава.
 Шануйтеся жъ, вражі Ляхи,
 Скажені собаки:

Іде Залізнякъ Чóрнимъ шляхомъ,
За нимъ Гайдамáки.

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

Оце, то такъ! вчйстивъ, нічого сказа́ти: и до-ладу́,
и пра́вда. Дóбре, да́лебі дóбре! Щó хóче, то такъ и
вти́е. Спáсибі, спáсибі.

ГАЙДАКА.

Я щось не вторóпавъ, щó вінъ співа́въ про Гайда-
ма́ківъ?

ЗАПОРОЖЕЦЬ

Якій бо ти бевзь и спра́вді! Ба́чишъ, óсь що вінъ
співа́въ: щобъ Ляхи́ погáні, скаже́ні соба́ки, ка́ялись
бо йде Залізнякъ Чóрнимъ шляхомъ зъ Гайдамáками,
щобъ Ляхівъ, ба́чишъ, різа́ти....

ГАЙДАКА.

И вішати. и мордува́ти! Дóбре, сй Бо́гу, дóбре! Ну,
це такъ! Да́лебі, давъ би карбо́ванця, якъ-би́ бувъ не
пропі́въ учóра! Шко́да! Ну, неха́й старá в́язне, біль-
ше м'яса бу́де. Поборгуй, будь ла́скавъ, за́втра одда́мъ.
Утви́ ще що-не́будь про Гайдамáківъ.

КОВЗАРЬ.

До грошей я не дуже ласий. Аби була ласка слухати, поки не охрипну, співатиму; а охрипну — чарочку, другу тії леданціці-живиці, якъ-то бажуть, та й знову. Слухайте жъ. панове громадо!

»Ночували Гайдамаки
Въ зелений діброві,
На приноші пасли коні,
Сідлані, готові.
Ночували Ляшки-панки
Въ будінкахъ зъ Жидами,
Напилися, простяглися,
Та й....«

ГРОМАДА.

Цить лишень! здається, дзвонять. Чуєшъ? ... ще разъ.... о....

КОВЗАРЬ.

Задзвонили, задзвонили!
Пішла луна гаємъ.
Идіть же ви, та молітесь,
А я доспіваю.

Повалили Гайдамаки,

Ажъ стогне діброва;
 Не повезлі, а на плéчахъ
 Чумацькі волóві
 Несуть вози. А за ними
 Сліпий Волóхъ знову:
 »Почували Гайдамаки
 Въ зелénій діброві.«
 Шкандибáе, курникає
 И гичъ не до рéчи.
 »Ну лишъ йншу, старче Бóжий!«
 Зъ возáми на плéчахъ
 Кричáть ёмú Гайдамаки.
 — »Дóбре, хлопці, нáте!
 Оттáкъ! оттáкъ! дóбре, хлопці!
 А нúте, хлопáта,
 Ушквáримо!«

Земля гнётця,
 А вони зъ возáми
 Такъ и рíжуть. Кобзáрь грає,
 Додає словáми:

»Ой гонъ такий такъ!
 Кли́че Га́ндзю коза́къ:
 »Ходи́, Га́ндзю, пожарту́ю,
 »Ходи́, Га́ндзю, поцілу́ю;
 »Ходи́мъ, Га́ндзю, до по́па
 »Бо́гу помолі́тьця;
 »Нема́ жита́ ні сно́па,
 »Вари́ варени́ці.«

Оженівся, зажу́рився —
 Нічо́го нема́є;
 У рядни́ні росту́ть діти,
 А коза́къ співа́є:
 »И по хати́ ти-ни-ни́,
 »И по сіняхъ ти-ни-ни́,
 »Вари́, жі́нко, лини́,
 »Ти-ни-ни́, ти-ни-ни́!«

— »До́бре! до́бре! щé разъ! щé разъ!«
 Крпчя́ть Га́йдама́ки.

— »Ой го́пъ то́го дива́!
 Навари́ли Ляхи́ пи́ва,
 А ми бу́демъ ши́кува́ть,
 Ляшківъ-панківъ частува́ть.
 Ляшківъ-панківъ поча́стуемъ,
 Съ панянка́ми пожа́ртуемъ.
 Ой го́пъ та́ки та́къ!
 Кли́че па́нну коза́къ:
 »Па́нно, пта́шко моя́!
 »Па́нно, до́лю моя́!
 »Не сорéмся, дай ру́ченьку,
 »Ходи́мъ погуля́ймо;
 »Пеха́й лю́дямъ ли́хо сні́тця,
 »А ми заспи́ва́ймо.
 »А ми заспи́ва́ймо,
 »А ми посі́да́ймо,

Сторо́жа ста́не съ то́го світу,
 Не дасть свято́го роспи́нать.
 А ви Україну хова́йте:
 Не да́йте ма́тері, не да́йте
 Въ рука́хъ у ка́та пропада́ть.
 Одъ Конаше́вича и до́сі
 Пожа́ръ не га́сне, лю́де мруть,
 Конáють въ тюрма́хъ, го́лі, бо́сі....
 Діти нехри́щені росту́ть,
 Коза́цькі діти; а дівча́та!...
 Кра́ю коза́цького красá
 У Ля́ха віне, якъ першъ ма́ти,
 И непокри́тал косá
 Сидомъ сі́четця; ка́рі о́чи
 Въ нево́лі га́снуть; роскова́ть
 Коза́къ сестру́ свою не хо́че,
 Самъ не соро́митця конáть
 Въ ярмі у Ля́ха.... горе, го́ре!
 Моліте́сь, діти! стра́шний судъ
 Ляхі въ Україну несу́ть —
 И заридáють чо́рні го́ри.
 Згада́йте пра́веднихъ гетма́нівъ:
 Де їхъ моги́ли? де лежи́ть
 Оста́нокъ сла́вного Богда́на?
 Де Остря́ниціна стоі́ть
 Хочъ-би́ убо́гая моги́ла?
 Де Налива́йкова? нема́!
 Живо́го й ме́ртваго спали́ли.
 Де той Богунъ, де та зіма́?

Ингу́ль що-зіму замерза́є —
 Богу́нь не вста́не загати́ть
 Шляхе́тськимъ тру́помъ. Ляхъ гу́ляє!
 Нема́ Богда́на червони́ть
 И Жовті́ Во́ди й Рось зе́лену.
 Суму́є Ко́рсунъ стародѣ́нний:
 Нема́ журбу́ съ кимъ поді́літь.
 И Альта́ пла́че: »Тя́жко жи́ти!
 »Я со́хну, со́хну.... де́ Тара́сь?
 »Нема́, не чу́ть.... не вт. ба́тька діти!«
 Не пла́чте, бра́тія: за насъ
 И ду́ши пра́веднихъ, в си́ла
 Архи́страти́га Миха́їла.
 Не за го́рами ка́ри часъ.
 Мо́літесґу бра́тія?«

Мо́лились,
 Мо́лились щі́ро коза́кі,
 Щі́ро, якъ дітв; не жу́рились,
 Ду́мали тее.... а зроби́лось —
 Надъ коза́ками ху́сточкі!
 Одно́ добро́, одна́ сла́ва —
 Білі́е хусти́на,
 Та й ту́ звіму́ть....

А дия́конъ:

»Неха́й во́рогъ гі́не!
 Бері́ть но́жі! освя́тили.«
 Уда́рили вѣ́ дзвони́,
 Реве́ га́ємъ. »освя́тили«,

Ажъ серце холо́ве!
Освятѣли, освятѣли!
Гѣне шляхта, гѣне!
Розібра́ли, за́блищали
По всій Україні.

ТРЕТІ ПІВНІ.

Ще день Україну катували
Ляхи́ скаже́ні: ще оди́нъ,
Оди́нъ оста́нній сумува́ли
И Україна, и Чигри́нъ.
И той ми́нувъ — день Маковіа,
Вели́ке свя́то въ Украї́ні.
Ми́нувъ — и Ляхъ, и Жи́довинъ
Горілки, кро́ві упива́лись
Кля́ли схизма́та, распина́ли,
Кля́ли, що нічого вже взять.
А Гайдама́ки мо́вчки жда́ли
По́ки пога́нці ля́жуть спать.
Лягли́, и въ го́лови не кла́ли,
Що вже їмъ за́втра не встава́ть.
Ляхи́ засну́ли, а Іу́ди,
Ще лі́чать гро́ши у-ночі,
Безъ сві́тла лі́чать бари́ші,
Щобъ не побачи́ли, бачъ, лю́де.

И ті на зóлото лягли,
 И сномъ нечýстимъ задрімали.
 Дрімають... на віки бодай задрімали!
 А тимъ часомъ місяць пливé оглядáть
 И нéбо, и зóрі, и зéмлю, и мóре,
 Та глянуть на люде, щó вонá мотóрять,
 Щобъ Бóгові вранці про те розказáть.
 Світить білолиций на всю Україну,
 Світить... а чи бáчить мою сирот́ину,
 Оксáну зъ Вільшáни, мою сирот́у?
 Дé її морд́ують, дé вонá ворќує?
 Чи зна́є Ярéма? чи зна́є, чи ч́ує?
 Побáчимо пóтимъ, а тепéрь не ту,
 Не т́у заспівáю, ин́шої загрáю;
 Л́ихо — не дівчáта — б́уде танцювáть.
 Недóлю співáю козáцького крáю:
 Сл́ухайте ж́, щобъ д́ітямъ пóтимъ розказáть,
 Щобъ и д́іти знáли, вн́укамъ розказáли,
 Якъ козаќи шлях́ту тяж́ко покар́али,
 За тé, що не вм́ила в́ь доб́рі панувáть.

Гомон́ила Україна,
 Дóвго гомон́ила,
 Дóвго, дóвго, кров́ь степáми
 Текл́а-червон́ила.
 Текл́а, текл́а, та й в́исохла.
 Степ́и зелен́іють;
 Д́иди́ леж́ать, а над́ь н́ими
 Моѓили син́іють.

Та щó сь тóго, що висóкі?
 Ніхтó їх не зна́є,
 Ніхтó щі́ро не запла́че,
 Ніхтó не згада́є.
 Ті́лько вітеръ тихéсенько
 Пові́є надъ ними,
 Ті́лько роса́ ранéсенько
 Слє́зами дрі́бними
 Ихъ уми́є. Зійде со́нце,
 Осу́шить, пригрі́є;
 А уну́ки? імъ байду́же,
 Жі́то собі сіють.
 Бага́то їх, а хто ска́же.
 Де Го́нти моги́ла, —
 Му́ченика пра́ведного
 Де похоро́нили?
 Де За́лізнякъ, ду́ша щі́ра,
 Де одпочива́є?
 Тя́жко! ва́жко!

Гомо́ніла Украти́на,
 До́вго гомо́ніла,
 До́вго, до́вго кровъ степа́ми
 Текла́-червони́ла.
 И де́нь, и ві́чъ гвалтъ, гарма́ти;
 Земля́ сто́гно гні́тця;
 Су́мне, стра́шно, а згада́єшъ —
 Сє́рце усмі́хне́тця.

Місяцю мій ясний! зъ високого нѣба
 Сховайся за гору, бо світу не треба;
 Страшно тобі буде, хочъ ти й бачивъ Рось,
 И Альту, и Сѣну, и тамъ розлилось,
 Не знать за що, крѣви ширѣе море.
 А тепѣрь що буде! Сховайся жъ за гору;
 Сховайся, мій друже, щобъ не довелось
 На старість заплакать....

Сумно, сумно середъ нѣба
 Сяє білолиций.
 По-надъ Дніпрѣмъ козакъ иде,
 Може, зъ вечорниці.
 Иде сумний, новесѣлий,
 Лѣдве несуть нѣги.
 Може, дівчина не любить.
 За те, що убогий?
 И дівчина єго любить,
 Хочъ лѣта на лѣті.
 Чорнобривий, а не згине,
 То буде й багатий..
 Чого жъ сумний чорнобривий
 Иде — чуть не плаче?
 Якъсь тяжку недоленьку
 Віщує козаче.
 Чує серце, та не скаже,
 Якѣ лихо буде.
 Минѣ лихо.... Кругомъ єго
 Мовъ вимерли лѣде.

А ні півня, ні собáки:
 Тільки изъ-за гаю
 Десь далéко сіромáнці
 Вовки завивáють.
 Байдужé! идé Ярэма,
 Та не до Окса́ни,
 Не въ Вільша́ну на до́світки, —
 До Ляхі́въ погáнихъ
 У Черка́си. А тамъ трéтій
 Півень заспівáє....
 А тамъ.... а тамъ.... Йде Ярэма,
 На Дніпръ поглядáє.

»Ой Дніпре мій, Дніпре ширóкий та дўжий!
 Багáто ти, ба́тьку, у мо́ре носівъ
 Козáцької крóви; ще понесéшь, дру́же!
 Червоні́въ ти сїне, та не напої́въ;
 А сю нічъ упъéсся. Пекéльнес свѣто
 По всій Україні сю нічъ заревé;
 Потечé багáто, багáто, багáто
 Шляхéтської крóви. Козáкъ оживé;
 Оживу́ть гетьма́ни въ золотімъ жупа́ні;
 Прокі́нетця до́ля; коза́къ заспівá:
 »Ні Жї́да, ні Ля́ха«, а въ степáхъ України —
 Дай-то Бо́же мїлий — блиснé булаба!«

Такъ дўмавъ, идўчи въ лáтаній свитї́ні,
 Серде́га Ярэма зъ свяче́нимъ въ рука́хъ.
 А Дніпръ, мовъ підслўхавъ: ширóкий та сї́ній,

Піднявъ гóри-хвiлi; а въ очсретáхъ
Ревé, стóгне, завивáе,
Лóзи нагинáе;
Грiмъ гогóче, а блiскавка
Хмáру роздирáе.
Идé собi нашъ Ярёма,
Нiчóго не бáчять;
Однá дýмка усмiхвётця;
А дрýга заплáче.
»Тамъ Оксáна, тамъ вéсело
И въ сiрiй свитiнi;
А тутъ.... а тутъ.... щó ще бýде?
Мóже ще загiну.«
А тимъ чáсомъ изъ байраку
Пiвень — кукурiку!
»А, Черкáси!... Бóже мiлий!
Не вкоротi вiку!«

ЧЕРВОНІЙ БЕНКЕТЪ.

Задзвоніли въ усі дзвони .
По всій Україні;
Закричали Гайдамаки:
»Гіне шляхта, гіне!
Гіне шляхта! погуляємъ
Та хмáру нагріємъ!«
Занялася Смилянщина,
Хмáра червоніє.
А найперша Медведівка
Хмáри нагріває.
Горіть Сміла, Смилянщина
Крówъю підпливає.
Горіть Кóрсунь, горіть Кáнівъ,
Чигиринъ, Черкаси;
Чóрнимъ шляхомъ запалáло,
И кровъ полилася
Ажъ у Волинь. По Поліссі
Гонта бенкетує,

А Залізвякъ въ Смілянщині
 домаску гартує
 У Черкасахъ, де й Ярёма
 Прóбує свачéний.
 »Оттáкъ, оттáкъ!`дóбре діти,
 Мордúйте «кажéнихъ!
 Дóбре хлопці!» на базáрі
 Залізвякъ гукáє.
 Кругóмъ пéкло; Гайдамáки
 По пéвлу гуляють.
 А Ярёма — стрáшно глянуть —
 По три, по чотíрі
 Такъ и кладé. »Дóбре, сíну,
 Мáтері їхъ хíря!
 Мордúй, мордúй: въ раю бúдешъ,
 Абó есаўломъ.
 Гуляй, сíну! нúте, діти!«
 И діти майну́ли
 По гóрищахъ, по комóрахъ,
 По лéхахъ, усюди;
 Всіхъ уклáли, все забрáли.
 »Тецéрь, хлопці, бúде!
 Утомíлись, одпочíньте.«
 Улиці, базáри
 Крíлись трúпомъ, пили́ крóвъю.
 »Мáло влятимъ кáри!
 Ще разъ трéба перемúчить,
 Щобъ не повставáля
 Нехрищéні, кляті дúши.«

На базаръ збірались
 Гайдамаки. Йде Ярема,
 Залізникъ гукáє:
 »Чуєшъ, хлопче? ходи сюди;
 Не бійсь, не злякаю.«
 — »Не боюся!« Знявши шапку,
 Ставъ, мовъ передъ паномъ.
 »Відкиля ти? хто ти такий?«
 — »Я, пано, зъ Вільшани.«
 — »Зъ Вільшаної, де титаря
 Пси замордували?«
 — »Дё? якого?«
 — »У Вильшаній;
 И кажуть, що вкрали
 Дочку ёго, коли знаєшъ.«
 — »Дочку, у Вильшаній?«
 — »У титаря, коли знававъ.«
 — »Оксано, Оксано!«
 Лёдве вимовивъ Ярома
 Та й упавъ додолу.
 »Эго! ось що.... Шкода хлопця,
 Провітри, Миколо!«
 Провітрився. »Батьку! брате!
 Чомъ я не сторункий?
 Дайте ножа, дайте силу,
 Мўки Ляхамъ, мўки!
 Мўки страшної, щобъ пёкло
 Треслося та мліло!«
 — »Добре, сину, вожи будуть,

На святее діло
 Ходімъ зъ нами у Лисянку
 Ножі гартувати!«
 — »Ходімъ, ходімъ, отамане,
 Батьку ти мій, брате,
 Мій єдиний! На край світа
 Полечу, достану,
 Съ пекла вірву, отамане....
 На край світа, пане....
 На край світа, та не найду,
 Не найду Оксани!«
 — »Можє й найдешъ. А якъ тебе
 Зовуть? я не знаю.«

— »Яремою.«

— »А прізвище?«

— »Прізвища немає!«

— »Хибá байстріюкъ? Безъ прізвища —
 Запиши, Миколо,
 У реєстеръ. Нехай буде....
 Нехай буде Голій,
 Такъ и пиши!«

— »Ні, погано!«

— »Ну хибá Бідною?«

— »И це не такъ.«

— »Стривай лишень.

Пиши Галайдюю.«

Записали.

»Ну, Галайдо,

Поїдемъ гуляти.

Найдешъ долю.... а не найдешъ...

Рушайте, хлопята.»

И Ярѣмі далі коня

Зайвого зъ обóзу.

Усміхнувся на воронімъ

Та й зно́ву у слѣзи.

Ви́хали за цáрину;

Палáють Черкáси....

»Чи всі діти?»

— »Усі бáтьку!»

»Гайда́!»

Простягáся

По дiброві по-надъ Дніпрóмъ

Козáцька ватáга.

А за нiми кобзáрь Волóхъ

Перевáги - вáги

Шкандибáє на кóнику,

Козакáмъ спiвáє:

»Гайдама́ки, Гайдама́ки,

Залiзня́къ гуля́є.»

Поiхали.... а Черкáси

Палáють, палáють.

Байдужé, вiхтó й не гля́не.

Смiютьця та лáють

Кля́ту шляхту. Хто бала́ка,

Хто кобзаря́ слýха.

А Залiзня́къ попереду́

Нашорóшивъ ў́ха;

Іде собі, люльку кұрить,
 Нікому ні слова.
 А за нимъ німий Ярема.
 Зелена дїброва
 И темний гай, и Дніпръ дұжний,
 И високі гори,
 Небо, зорі, добро, люде
 И лютеє горе —
 Все пропа́ло, все! нічого
 Не знає, не бачить,
 Якъ убитий. Тяжко ёму,
 Тяжко, а не плаче.
 Ні, не плаче: змія люта,
 Жа́дна випиває
 Ёго слёзи, давить дұшу,
 Серце роздирає.
 »Ой ви слёзи, дрібні слёзи!
 Ви змієте горе;
 Змійте ёго.... тяжко! вұдно!
 И синёго моря,
 И Дніпра, щобъ вїлить люте,
 И Дніпра не стає.
 Занапасти́ть хиба́ дұшу?
 Окса́но, Окса́но!
 Де ти, де ти? подиві́ся,
 Моя ти еді́на,
 Подиві́ся на Яре́му.
 Де ти? Мо́же, гі́не,
 Мо́же, тяжко клене́ до́лю,

Кленé, уміраé,
 Або въ пана у кайданахъ
 У склепú конáе.
 Може, згадуе Ярему,
 Згадуе Вільшáну,
 Кліче ёго: »Сéрце моé,
 »Обвімí Оксáну!
 »Обнімемось, мій со́коле!
 »Навіки зомліємъ.
 »Пехáй .Ляхí згнуцáютьци, —
 »Не почúемъ!...« Віе.
 Віе вітеръ зъ-за .Лимáну,
 Гне топо́лю въ по́лі.
 II дівчи́на похлі́пцця,
 Куди́ гне не́доля.
 Посуму́е, пожúритця,
 Забу́де.... и може....
 У жупáні самá пáні:
 А .Ляхъ.... Бо́же, Бо́же!
 Кара́й не́кломъ мою́ дýшу,
 Вілий мýки мо́ре,
 Розбій́й кáру надо мно́ю.
 Та не такимъ го́ремъ
 Кара́й сéрце: розірвѣтця,
 Хочъ-би́ було́ ка́мень.
 До́ле моя! сéрце моé!
 Оксáно, Оксáно!
 Де ти дѣлася, поді́лась?«
 И хліну́ли слáзи:

Дрібні-дрібні полилися.
Де вони взялися!
А Залізникъ Гайдамакамъ
Велить опинитись:
»У лісь, хлопці! вже світає
И коні пристали:
Попасемо, — и тихенько
У лісі сховались.

ГУПАЛІВЩИНА.

Зійшло сонце; Україна —
Де пала́ла, тліла,
А де шляхта, заперши́ся,
У будінкахъ мліла.
Скрізь по сéлахъ шибениці;
Навішано трúпу —
Тільки старшихъ, а такъ шляхта —
Кúпою на кúпі.
На ўлицяхъ, на роспúттяхъ
Соба́ки, воро́ни
Ідять шляхту, клюю́ть о́чи;
Ніхто́ не боро́вить.
Та й нікому: оста́лися
Діти та соба́ки:
Жівкі́ навіть зъ рогача́ми
Пішли́ вь Гайдама́ки.

О́такé-то бу́ло ли́хо

По всій Україні!
 Гірше пекла.... А за віщо,
 За що люде гинуть?
 Того жъ батька, такі жъ діти, —
 Жити бъ та брататьця.
 Ні, не вміли, не хотіли,
 Треба розъєднатьця!
 Треба крówki брата, крówki,
 Бо заздро, що въ брата
 Е въ коморі и на дворі,
 И вєсело въ хаті!
 »Убъємъ брата! спалимъ хату!«
 Сказали, и сталося.
 Все бъ, здаётця; ні, на кару
 Сироти осталися.
 Въ слєзэхъ росли, та й виросли;
 Замучені рўки
 Розвязалися — и кровъ за кровъ,
 И мўки за мўки!
 Болить сєрце, якъ згадаєшъ:
 Старіхъ Славянъ діти
 Впились крówью, а хто винєнъ?
 Ксєндзї, Езуїти.

Мандрували Гайдамаки
 Лісами, ярами,
 А за ними и Галайда
 Зъ дрібними слєзами.
 Вже минули Воронівку,

Вербівку; въ Вільшану
 Приїхали. »Хибá спитáть,
 Спитáть про Оксáну?
 Не спитáю, щобъ не знáли,
 Зá що пропáдаю.«
 А тимъ чáсомъ Гайдамáки
 Й Вільшáну минáють.
 Питáетця у хлопчoкa:
 »Щó, титаря вбїли?«
 — »Ба нї, дядьку; бáтько казáвъ,
 Щó ёго спалили
 Отті Ляхї, що тамъ лежáть,
 И Оксáну вкрáли.
 А титаря на цвинтарі
 Вчóра поховáли.«
 Не дослúхавъ.... »Несї, кóню!«
 И пóводи кинувъ.
 »Чомъ я вчóра, пóки не знавъ.
 Вчóра не загїнувъ!
 А сёгóдні, коли й умрú,
 Зъ домовїни встáну
 Ляхівъ мучить. Сёрце моé!
 Оксáно! Оксáно!
 Дé ти?«

Замóвкъ, зажурився.
 Поїхавъ ходóю.
 Тяжко-вáжко сїромáсі
 Борóтьця зъ нудьгóю.
 Доғнáвъ своїхъ. Боровиківъ

Вже хутірь минáють.
 Корчмá тліє зъ стодóлою,
 А Лéйби немає.
 Усміхвўвся мій Ярёма,
 Тяжко усміхнўвся.
 Оттўтъ, оттўтъ позавчóра
 Передъ Жйдомъ гнўвся,
 А сёгóдні.... та й жаль стáло,
 Що лйхо мивўло.
 Гайдамáки по-надъ яромъ
 Зъ шляху повернўли.
 Наганяють півпáробка.
 Хлóпець у свитйні
 Полáтанйй, у постóляхъ;
 На плéчахъ торбйна.
 »Гей, старченя! стривáй лишéнь!«
 — »Я не стáрець, пáне!
 Я, якъ бáчте, Гайдамáка.«
 — »Якйй же погáнийй!
 — »Відкйля ти?«
 — »Съ Керелйвки.«
 — »А Бўдища знáешъ?
 И óзеро коло Бўдищъ?«
 — »И óзеро знáю,
 Оттáмъ вонó; оцймъ яромъ
 Втрапйте до ёго.«
 — »Щó, сёгóдня Ляхйвъ бáчивъ?«
 — »Нйгдó нй однóго;
 А вчóра булó багáто.

Вінкї не святїли:
 Не дали Ляхї прокляті.
 За те жь їхъ и бїли,
 И я ї батько святїмъ ножѣмъ;
 А маги не здѣжа,
 Атó ї вона бѣ.«
 — »Дóбре, хлопче.
 Ось на жь тобі, друзе,
 Цей дукáчикъ, та не згубї.«
 Узявъ золотóго,
 Подивївся: »Спасїбі вамъ!«
 — »Ну, хлопці, вь дорóгу!
 Та чўете? безъ гóмону.
 Галáйдо, за мною!
 Вь оцїмъ ярú е óзеро
 Ї лїсъ по-підъ горóю,
 А вь лїсі скарбъ. Якъ приїдемъ,
 То щобъ кругóмъ ста́ли,
 Скажї хлопцямъ. Мóже, лѣхї
 Стерегтї остáлась
 Якá пóгань.«

Прїхали,
 Ста́ли кругóмъ лїса;
 Дївлятця — нема́ нікого....
 »Ту їхъ до-сто-бїса!
 Якї грúши уродїли!
 Збпвáйте, хлопята!
 Швїдче! швїдче! Оттáкъ! оттáкъ!«
 И конфедерáти

Посипалнся додóлу,
Гру́ши гнилобо́кі.
Позбива́ли, упо́рались:
Козакáмъ ні вróку,
Найшли́ лёхи, скарбъ забра́ли,
У Ляхівъ кши́єні
Потрусі́ли, та й потягли́
Кара́ти мерзэ́нихъ.

БЕНКЕТЪ У ЛИСЯНЦІ.

Смеркалося. Изъ Лисянки
Кругомъ засвітило:
Отто́ Говта съ За́лізнякомъ
Люльки закурили.
Стра́шно, стра́шно закурили!
И въ пе́клі не вміють
Отта́къ кури́ть. Ги́лий Ти́кичъ
Кро́втю червоне
Шляхе́тською, жи́дівською;
А надъ нимъ пала́ють
И хати́на, и буди́нокъ;
Мовъ до́ля кара́є
Вельмо́жного й немóжного.
А се́редъ базáру
Стои́ть Го́вта съ За́лізнякомъ,
Крича́ть: »Ляха́мъ ка́ри!
Ка́ри Ляха́мъ, щобъ ка́ялись!«
И діти кара́ють.

Стогнуть, плачуть; одинъ просить,
 Другій проклинає;
 Той мо́литця, сповідає
 Гріхи́ передъ бра́томъ,
 Уже́ вб́итимъ. Не ми́люють,
 Кара́ють завзя́ті.
 Якъ смерть лю́та, не вважа́ють
 На літа́, на в́ро́ду
 Шляхтя́ночки й Жи́дівочки.
 Тече́ кровъ у во́ду.
 Ні ка́ліка, ані ста́рий,
 Ні ма́ла дити́на
 Не оста́лись, — не вблагáли
 Лихо́ї годи́ни.
 Всі́ поля́гли, всі́ по́котомъ;
 Ні ду́ші живо́і
 Шляхѣ́тської й Жи́дівської.
 А пожа́ръ удво́е
 Розго́рівся, розпо́лався
 До само́ї хма́ри.
 А Га́лайда зна́й гука́є:
 »Ка́ри Ляха́мъ, ка́ри!
 Мовъ скаже́ний, ме́ртвихъ ри́же,
 Ме́ртвихъ ви́ша, на́лить.
 »Да́йте Ляха́, да́йте Жи́да!
 Ма́ло ми́ні, ма́ло!
 Да́йте Ляха́, да́йте кро́ви
 Наточи́ть съ пога́ннихъ!
 Кро́ви мо́ре.... ма́ло мо́ря....

Оксáно! Оксáно!
 Дé ти?« крѣкне й сховáетця
 Вѣ пóломѣ, вѣ пожáрі.
 А тимѣ чáсомѣ Гайдáмáки
 Столі вздóвжѣ базáру
 Постáвили, несúть стрáву,
 Де щó запопáли,
 Щобѣ зáсвітла повечéрять.
 »Гуляй!« загукáли.
 Вечéряють, а кругóмѣ їх
 Пéкло червонію.
 У пóломѣ повішáні
 На крóквахѣ чорніють
 Пáвські трúпи. Горяť крóкви
 И пáдають зѣ нѣми.
 »Пійте, діти! пійте, лійте!
 Сѣ панáми такімѣ,
 Мóже, ще разѣ зострінемось,
 Ще разѣ погуляемѣ.«
 И поставéць однімѣ дúхомѣ
 Залізвякѣ черкáе.
 »За проклáті вáши трúпи,
 За дúши проклáті
 Ще разѣ вѣпѣю! Пійте, діти!
 Вѣпьемѣ, Гóвто, брáте!
 Вѣльемѣ, дрúже, погуляемѣ
 Укúпочці, вѣ пáрі
 А дé жѣ Вóлохѣ? заспівáй лишѣ..
 Грай, співáй, кобзáрю!

Не про дідівъ, бо не згірше
 Й ми Ляхівъ караємъ;
 Не про ліхо, бо ми ёго
 Не знали й не знаємъ.
 Веселоі утні, старче,
 Щобъ земля ломилась, —
 Про вдовіцю-молодіцю,
 Якъ вона журилась.

(Кобзарь грає і приспівує:)

»Одъ селá до селá
 Танці та музики:
 Кўрку, яйця продалá —
 Маю черевіки.
 Одъ селá до селá
 Бўду танцювати:
 Ні корóви, ні волá —
 Остáлася хáта.
 Я оддámъ, я продámъ
 Кўмові хатїну,
 Я куплю, я зроблю
 Яточку підъ тїномъ;
 Торгувáть, шинкувáть
 Бўду чарочкáми,
 Танцювáть та гулять
 Такі съ паробкáми.
 Охъ ви, дітки мої,
 Мої голубя́та,

Не журітця, подивітця,
 Якъ танцює ма́ти.
 Сама́ въ на́йми під́у,
 Діто́къ, въ шко́лу одда́мъ,
 А черво́нимъ череві́чкамъ
 Таки́ дамъ, таки́ дамъ!«

— »Дóбре! дóбре! Ну, до танцівъ,
 До та́нцівъ, кобза́рю!«
 Сліпий вшкваривъ — навпрі́сядки
 Пішли́ по базáру.
 Земля́ гвѣтця. »Нүмо, Го́нто!«
 — »Шумъ, бра́те Макси́ме!
 Ушкваримо, мій го́лубе,
 Поки́ не загі́немъ!«

»Не диву́йтеся дівча́та,
 Що я обідра́вся;
 Бо мій ба́тько робивъ гла́дко,
 То й я въ ёго вда́вся.«

— »Дóбре, бра́те, ей же Бо́гу!«
 — »А ну, ти, Макси́ме!«
 — »Пострива́й лишть!«

»Отта́къ чини́, якъ я чиню́,
 Люби́ дочку́ абі́-чию
 Хочъ попóву, хочъ дяко́ву,
 Хочъ хоро́шу мужикóву.«

Всі танцюють, а Галайда
 Не чує, не бачить.
 Сидить собі кінець стола,
 Тяжко - важко плаче,
 Якъ дитина. Чого б, бабця?
 Въ червонімъ жупані,
 И зóлото, и слава е,
 Та нема Оксани;
 Ні съ кимъ долю поділити,
 Ні съ кимъ заспівати;
 Одинъ, одинъ сиротою
 Мусить пропадати.
 А того, того й не знає,
 Що ёго Оксана
 По тинь боці за Тікичемъ
 Въ будинку съ панами,
 Съ тими самими Ляхами
 Що замордували
 Ї батька. Недолюди,
 Теперъ заховались
 За мурами, та дивитесь
 Якъ Жиди конajúть,
 Брати ваши! А Оксана
 Въ вікно поглядає
 На Лисянку засвічену.
 »Де-то мій Ярема?
 Самá думає. Не знає
 Що вінъ коло неї,
 У Лисянці, не въ свитині,

Въ червонімъ жупані,
 Сидить одинъ та думає:
 »Де моя Оксана?
 Де вона, моя голубка
 Приборкана, плаче?
 Тяжко ёму.

А взявъ яру
 Въ киріі козачій
 Хтось кридеця.

»Хто ти такий?
 Галайда пятає.
 »Я посланець на́ша Гонти.
 Нехай погуляе,
 Я подожду.»

— »Ні, не діждешъ,
 Жидівська собака!«
 — »Ховай Боже, який я Жидъ!
 Бачишъ? Гайдамака!
 Ось копілка.... подивися....
 Хвба́ ти не знаєшъ?
 — »Знаю, знаю«, в свячений
 Съ халіви виймає.
 »Признавайсь, проклятий Жиде,
 Де моя Оксана?
 Та й замахнувсь.

»Ховай Боже!...
 Въ будинку.... съ папани....
 Вся въ золоті....«
 — »Виручай же!

Виручай, проклятий!«

— »Добре, добре.... Які жъ бо ви,
Яремо, завзяті!

Идú заразъ и віручу:

Грѣши муръ ламають, —

Скажú Ляхамъ — замість Паца....«

— »Добре, добре! знаю.

Иди́ швидче!«

— »Заразъ, заразъ!

Гонту забавляйте,

Съ півъ-упруга, а тамъ нехай.

Идіть же гуляйте....

Куди везті?«

— »У Лебедінъ!

У Лебедінъ, — чуюшъ?«

— »Чую, чую.«

И Галайда́

Зъ Гонтою танцює.

А Залізнякъ берé кобзу:

»Потанцюй, кобзарю,

Я заграю.«

Навприсядки

Сліпий по базару

Оддирає постолáми,

Додає словáми:

»На горóді пустири́акъ, пустири́акъ;

Чи я жъ тобі не коза́къ, не коза́къ?

Чи я жъ тебѣ не люблю, не люблю?
 Чи я жъ тобі черевічківъ не куплю?
 Куплю, куплю, чорнобріва,
 Куплю, куплю того діва.
 Буду, серце, ходіть.
 Бѹду, серце, любіть.»

»Ой гопъ гопакá!
 Полюби́ла козака́,
 Та рудóго, та старóго —
 Ляхá дóля такá.
 Идй жъ, дóле, за журбóю,
 А ти, старій, за водóю,
 А я — такъ до шйнку.
 Вйпью чáрку, вйпью дрýгу,
 Вйпью трéтю на потúху,
 Пяту, шóсту, та й кйнець.
 Пішла ба́ба у тане́ць,
 А за не́ю горобе́ць,
 Викрутáсомъ-вихля́сомъ....
 Молоде́ць, горобе́ць!
 Старій рудий ба́бу клі́че.
 А та ёмú дýлі тйче:
 »Оженйвся, сатанó, —
 »Заробляй же на пшонó;
 »Тре́ба діто́къ годувáть,
 »Тре́ба діто́къ одяга́ть.
 »А я бѹду добува́ть,

»А ти старій не грішій,
 »Та въ за́пічку колишій,
 »Та мовчі́й, не диші́й.«

»Якъ бу́ла я молодóю приподóбницею,
 Повісила хвартуші́ну надъ вікóнницею;
 Хто йде — не мине́,
 То кивне́, то моргне́.
 А я шóвкомъ вишива́ю,
 Въ кваті́рочку вигляда́ю.
 Семéни, Ива́ни,
 Надіва́йте жупа́ни,
 Та ході́мо погуля́ймо,
 Та сядемо заспіва́ймо.«

»Заганя́йте квóчку въ бóчку,
 А курча́та въ ве́ршу

»И.... гу!
 Загну́въ ба́тько дугу.
 Тягне ма́ти супо́ню,
 А ти завяжи́, до́ню.«

»Чи ще́? чи го́ді?«
 — »Ще, ще
 Хочъ пога́ну! самі́ но́ги но́сять.«

»Ой сипъ спірі́зець

Та криши́ олі́вник:
 Дідъ та ба́ба, то й дола́ду.
 Обо́є радє́нькі.

»Ой сипъ сирі́вєць
 Та криши́ петру́шку:

»Ой сипъ сирі́вєць,
 Та накриши́ хрі́ну:

»Ой сипъ во́ду, во́ду
 Та пошука́й брѡ́ду, брѡ́ду...»

— »Годи́! годи́!« крича́ть Го́нта —
 »Годи́, погасѡ.
 Сві́тла, діти!... А де́ Ле́йба?
 Що́ є́го́ немає?
 Найді́ є́го́ та пові́сять.
 Петѡ́лька свиня́ча!
 Га́йда, діти! погасѡ
 Кагане́ць коза́чий.«
 А Га́лайда́: »Отама́не!
 Погуля́ймо, ба́тьку!
 Диві́сь — горі́ть; на база́рі
 Н вѡ́дко, н гла́дко.

Потанцюємъ. Грай, кобзарю!«
 — »Не хóчу гуля́ти!
 Огню́, діти! дёгтю, клóччя!
 Давáйте гармáти;
 Въ потайникі́ пустіть огóнь!
 Дúмають, жартúю!«
 Заревіли Гайдамáки:
 »Дóбре, бáтьку! чúемъ!«
 Черезъ грéблю повалили,
 Гукáють, співа́ють.
 А Галайда́ кричíть: »Бáтьку!
 Стійте!... пропада́ю!
 Постривáйте, не вбивáйте:
 Тамъ моя́ Окса́на.
 Годíночку, батькі́ моі!
 Я її достáну!«
 — »Дóбре, дóбре!... Залізня́че,
 Гукни́, щобъ пали́ли.
 Преподóбитця зъ Ляхáми....
 А ти, сизокрíлий,
 На́йдешъ иншу.«

Оглянувся —

Галайди́ нема́е.
 Ревúть гóри и будíнокъ
 Зъ Ляхáми гуля́е
 Коло хма́ри. Щó остáлось,
 Пёвломъ запалáло....
 »Де́ Галайда́?« Макси́мъ кли́че.
 И слéду не ста́ло....

Поки хлопята танцювали, -
Ярема зъ Лейбою прокралсь
Ажъ у будинокъ, въ сáмий лёхъ;
Оксáну вихопивъ чуть живу,
Ярема зъ лёху, та й полинувъ
У Лебединъ....

Д Е Б Е Д И Н Ї.

»Я сиротá зъ Вільшáноі,
Сиротá, бабúсю.
Бáтька Ляхи́ замúчили,
А менé.... бою́ся,
Бою́сь згада́ть, моя́ сiза....
Узяли́ зъ собо́ю.
Не рoспíтуй, бабúсенько,
Що́ було́ зо мно́ю.
Я моли́лась, я пла́кала,
Сéрце розривáлось,
Слéзи со́хля, душá мéрла....
Охъ, якъ-би́ я зна́ла,
Що побáчу ёго́ щé разъ,
Що побáчу знóву, —
Вдво́е, втрóе бъ вiтерпи́ла
За еди́не слóво!
Виbacháй, мóя голубко́;
Мóже, я грiши́ла,

Може, Богъ за те й карає,
 Що я полюбѣла, —
 Полюбѣла станъ високій
 И вѣрні очі, —
 Полюбѣла, якъ уміла,
 Якъ серденько хоче.
 Не за себе, не за батька
 Молилась въ неволі, —
 Ні, бабусю, а за ёго,
 За милого долю.
 Карай, Боже! Твою правду
 Я витерпѣть мушу.
 Страшно сказати: я думала
 Занапастити душу.
 Якъ-би не вінъ, може бъ.... може,
 И занапастила.
 Тяжко було! Я думала:
 »О Боже мій милий!
 »Вінъ сирота, — хто безъ мене
 »Ёго привітає?
 »Хто про долю, про недолу,
 »Якъ я, розпитає?
 »Хто обійме, якъ я, ёго?
 »Хто душу покаже?
 »Хто сироті убогому
 »Люблю тебе», скаже?
 Я такъ думала, бабусю.
 И серце сміялось:
 »Я сирота: безъ матері

»Безъ ба́тька оста́лась,
 »И вінъ оди́нъ на всі́мъ сві́ті,
 »Мене́ ві́рно любіть:
 »А почу́є, що я вби́лась,
 »То й себе́ погу́бить...«
 Такъ я думала, моли́лась,
 Жда́ла, вигляда́ла:
 Нема́ ёго́, не прибу́де, —
 Одна́ я оста́лась....«
 Та й запла́кала. Черни́ця,
 Сто́я коло́ неї,
 Зажури́лась.

»Бабусенько!

Скажи́ мині, де́ я?«
 — »Въ Лебедині́ моя́ пта́шко,
 Не встава́й: ти хво́ра.«
 — »Въ Лебедині́! чи да́вно я?«
 — »Ба ні, позавче́ра.«
 — »Позавче́ра?... Стривай, стрива́й....
 Пожа́ръ надъ водо́ю....
 Жидъ, буди́нокъ, Майда́нівка....
 Зову́ть Галайдо́ю....«
 — »Галайдо́ю Яре́мою
 Себе́ назива́є,
 Той, що приві́зъ....«
 — »Де́ вінъ, де́ вінъ?
 Тепе́рь же я зна́ю!...«
 — »Черезъ ти́ждень оби́цявся
 Прийті́ за тобо́ю.«

— »Черезъ тїждень! черезъ тїждень!
 Раю мій, покою!
 Бабу́сенько, миву́лася
 Лиха́я годі́ва!
 Той Галайда́ — мій Яре́ма!...
 По всій Украї́ні
 Їго́ зна́ють. Я ба́чила,
 Якъ се́ла горі́ли;
 Я ба́чила — каті́ Ляхі́
 Труси́лися, млі́ли,
 Якъ хто ска́же про Галайду́.
 Зна́ють вони́, зна́ють,
 Хто та́кий и відкі́ля вінъ,
 И ко́го шука́є!...
 Мене́ шука́въ, мене́ найшо́въ,
 Орелъ сизокри́лий!
 Приліта́й же, мій со́коле,
 Мій го́лубе сі́зий!
 Охъ, якъ весе́ло на сві́ті,
 Якъ весе́ло ста́ло!
 Черезъ тїждень, бабу́сенько....
 Ще три дні́ оста́лось.
 Охъ, якъ до́вго!..
 »Загри́бай, ма́мо, жаръ, жаръ,
 »Буде то́бі дочкí жалъ, жалъ....«
 Охъ, якъ весе́ло на сві́ті!
 А то́бі, бабу́сю,
 Чи весе́ло?«
 — »Я тобо́ю,

Пташко, веселюся.»

— »А чомъ же ти не співаєшь?»

— »Я вже одспівала.. «

Задзвонїли до вечєрні;

Оксана осталась,

А черниця, помолившись,

Въ храмъ поткандибала

Черезъ тиждень въ Лебедині

У цєркві співали:

Исаїя ликуй! Въ-ранці

Ярєму вичаїли;

А въ-вєчері мій Ярєма

(Отъ хлопець звичайний!)

Щобъ не сєрдить отамана,

Покїнувъ Оксану:

Ляхівъ кїнчє, зъ Залїзнякомъ

Весїлле справляє

Въ Уманщині, на пожа́рахъ.

Вона виглядає, —

Виглядає, чи не їде

Зъ боярами въ гості —

Перевезти изъ кєлії

Въ хату на помості.

Не журїся, сподївайся

Та Бóгу моїся.

А мині тепєрь на Умань

Трєба подивїтись.

ГОНТА ВЪ УМАНІ.

Минають дні, минає літо,
А Україна знай горить;
По сёламъ плачуть малі діти —
Батьківъ немає. Шелестить
Пожовкле листе по діброві;
Гудяють хмари; сонце спить
Нігдѣ нечуть людської мови;
Тільки звірь вїє, їде въ селó,
Де чую трупи. Не ховали,
Вовкї! Ляхами годували,
Поки їхъ свігомъ занесло.

Не спивїла хуртовина
Пекельної кари:

Ляхи мёрзли, а козаки

Грілись на пожарі.

Встала й весна, чорну зéмлю

Сонну розбудила,

Уквічала її рїстомъ,

Барвінкомъ покріла;
 И на полі жайворонокъ,
 Соловѣйко въ гаї
 Зѣмлю ўбрану весною
 Въ-ранці зустрічають....
 Рай та й годі! А для ко́го?
 Для люде́й. А лю́де?
 Не хотять на ёго й глянуть,
 А глянуть — огудять.
 Треба крów'ю домалєвать,
 Освітить пожа́ромъ,
 Сónця ма́ло, рясту ма́ло
 И багáто хма́ри.
 Пє́кла ма́ло!... Лю́де, лю́де!
 Ко́ли-то зъ вaсь б́уде
 Того́ добра́, що маєте?
 Чудні, чудні лю́де!

Не спиніла весна́ крówи,
 Ні злóсти людськóї.
 Тяжко глянуть; а згадаємъ —
 Такъ бу́ло и въ Тро́ї.
 Такъ и б́уде.

Гайдама́ки

Гуляють, карають:
 Де проїдуть — земля́ горіть.
 Крów'ю підпидиває.
 Придба́въ Ма́ксимъ собі с́ина
 На всю Україну.

Хочъ не рідний синъ Ярема,
 А щіра дитина.
 Максимъ ріже, а Ярема
 Не ріже — лютує:
 Зъ ножемъ въ рукахъ, на пожарахъ
 И двіює й ночує.
 Не мѣлує, не минає
 Нігдѣ ні одніого;
 За титаря Ляхамъ платить,
 За батька святого;
 За Оксану.... та й зомліє,
 Згадавши Оксану.
 А Залізвякъ: »Гуляй, сину
 Поки доля встане!
 Погуляємъ!«

Погуляли —

Купою на купі
 Одъ Києва до Умані
 Лягли Ляхи трупомъ.

Якъ та хмара, Гайдамаки
 Умань обступили,
 О-півночи; до східъ сонця
 Умань затопили:
 Затопили, закричали:
 »Карай Ляха знову!«
 Покотілись по базару
 Кінні пагодові;
 Покотілись малі діти

И каліки хворі.
 Гвалть и галасъ. На базарі,
 Якъ посередъ моря
 Кривавого, стоить Гонта
 Зъ Максимомъ завзятымъ.
 Кричѣть у-двохъ: »Добре, діти!
 Оттакъ їхъ проклятихъ!
 Ажъ ось ведуть Гайдамаки
 Ксєндза Езуїта
 И двохъ хлопцівъ. »Гонто, Гонто!
 Оцє твої діти.
 Ти насъ ріжешъ — заріжъ и їхъ:
 Вони католики.
 Чогó жъ ти ставъ? чомъ не ріжешъ?
 Поки невелики,
 Заріжъ и їхъ, бо виростуть,
 То тебе, заріжуть....«
 — »Убийте пса! а собачятъ
 Своєю заріжу,
 Кличъ громаду. Признавайтесь,
 Що ви католики?«
 — »Католики.... бо насъ мати....«
 — »Бóже мій великий!
 Мовчіть, мовчіть! знаю, знаю!«
 Зібралась громада.
 »Мої діти католики....
 Щобъ не було зради,
 Щобъ не було поговбру,
 Панове громадо,

Я присяга́въ, бравъ свяче́н!
 Різа́ть като́лика.
 Сині́ моі, сині́ моі!
 Чо́мъ ви невели́кі?
 Чо́мъ ви Ляха́ не ріжете?...«
 — »Бúдемъ різа́ть, та́ту!«
 — »Не бúдете! не бúдете!
 Будь прокля́та ма́ти,
 Та прокля́та като́личка,
 Що ва́сь породі́ла!
 Чо́мъ вона́ ва́сь до східъ со́нця
 Була́ не вто́пила?
 Ме́нше бъ гріха́: ви бъ уме́рли
 Не католика́ми;
 А се́го́дні, сині́ моі,
 Го́ре миві́ зъ ва́ми!
 Поці́луйте мене́, діти,
 Бо не я вбива́ю,
 А прися́га.

Махну́въ ноже́мъ —
 И діте́й нема́є!
 Попа́дали зарі́зані.
 »Та́ту!« белькота́ли,
 »Та́ту, та́ту.... ми не Ляхи́!
 »Ми....« та й замовча́ли.
 »Похова́ть хибá?«
 — »Не тре́ба!
 Вони́ като́лики.
 Сині́ моі, сині́ моі!

Чомъ ви не великі?
 Чомъ вóрога не різали?
 Чомъ мáтірь не во́йли,
 Ту проклáту кáтолічку,
 Що васъ породíла?...
 Ходімъ, брáте!«

Взявъ Максíма

Пішли вздовжъ базáру,
 И обíдва закричáли:
 »Кáри Ляхáжъ, кáрп!«
 И карáли: стра́шно, стра́шно
 Умань запалáла.
 Ні въ будíнку, ні въ костёлі,
 Нігдé не остáлось, —
 Всі полягли́. Того́ л́йха
 Не бу́ло ні́коли,
 Що въ Умані робíлось.
 Базилі́янъ шкóлу,
 Де учíлись Го́нти діти,
 Самъ Го́нта ру́йнує:
 »Ти по́ла мо́їхъ діто́въ!«
 Гукáє, люту́є:
 »Ти иззі́ла новелі́кихъ,
 Добрú не навчíла!...
 Валіть стіни!«

Гайдама́ки

Стіни розвалі́ли, —
 Розвалі́ли, объ камі́нцє
 Ксёндзі́въ розбивáли,

А школярівъ у криниці

Живихъ поховали.

До самої ночі Ляхівъ мордували;

Душі не осталося. А Гонта кричитьъ:

»Дѣ ви, людодѣи? дѣ ви поховались?

Зіли моїхъ дітокъ, — тяжко мині жить!

Тяжко мині плакати! ні съ кимъ говоріть!

Сині мої любі, мої чорнобріві!

Дѣ ви поховались? Крѳви мині, крѳви!

Шляхѣтської крѳви, бо хѳчетця пѳть,

Хѳчетця дивітѳся, якъ вона чорніє,

Хѳчетця напѳтьця.... Чомъ вітеръ не віє,

Ляхівъ не навіє?... Тяжко мині жить!

Тяжко мині плакати! Прáведнѳві зѳрі!

Сховáйтесь за хмáру: я васъ не займáвъ,

Я дітѳей зарізавъ!... Гѳре мині, гѳре!

Дѣ я прихѳлюся?»

Такъ Гонта кричáвъ;

По Умаві бѳгавъ. А середъ базáру,

Въ крові, Гайдáмáки стáвили столі;

Дѳ щѳ запѳпали, стрáви нацеслѳ

И сіли вечѳрять. Остáтня кáра,

Остáтня вечѳра!

»Гуліáйте, сині!

Піáйте, пѳки пѳѣтця, бѳйáте, пѳки бѳѣтця!»

Залізніáкъ гукáє. »А ну, нависній,

Ушквáрь намъ щѳ-небудъ, нехáй землá гнѣтця,

Нехáй погуліáють мої козакі!»

И кобзáрь ушквáривъ:

»А мій батько орандарь.
 Чоботарь;
 Моя мати пряха
 Та сваха;
 Браті мої, соколі,
 Привелі
 І корову изъ діброви,
 І наміста нанесли.
 А я собі Христя
 Въ намісті,
 А на ліпшті лісте
 Та лісте,
 І чоботи і підковні.
 Вийду въ-ранці до корови,
 Я корову напою,
 Подою,
 Съ паробками постою,
 Постою.«

»Ой гопъ по вечері,
 Замикайте, діти, двєри,
 А ти, старá, не журись,
 Та до мене пригорнись!«

Всі гуляють. А дє жъ Гонта?
 Чомъ вінъ не гуляє?
 Чому не пѣє съ козаками?
 Чому не співає?
 Нема ёго; тепєрь єму,

Ма́бутъ, не до не́ї,

Не до співи.

А хто́ такий

У чо́рній кире́ї

Черезъ база́ръ перехо́дить?

Ставъ; розрива́ кúпу

Ляхівъ ме́ртвихъ: шука́ когось.

Пагну́вся, два тру́пи

Невели́кихъ взявъ на плéчи

И, поза́дъ база́ру,

Черезъ ме́ртвихъ пересту́па,

Кри́стця въ пожа́рі

За костёломъ. Хто жъ ц такий?

Го́нта, го́ремъ бѣти́й.

Несе́ дітє́й поховáти,

Земле́ю накрі́ти,

Щобъ коза́цьке малé тіло

Соба́ки не їли.

И те́мними ўлиця́ми,

Де ме́нше горі́ло,

Поні́сь Го́нта дітє́й свої́хъ,

Щобъ ніхто́ не ба́чивъ,

До́ вінъ спні́въ поховáє,

И якъ Го́нта пла́че.

Вині́сь въ по́ле, ге́ть одъ шля́ху;

Свяче́ний вийма́є,

И свяче́нимъ копа́ яму.

А Умань пала́є,

Світа́ть Го́нті до робо́ти

И на дітєй світить.
 Ненáче сплять одя́гнені.
 Чого́ жъ страшні діти?
 Чого́ Гóнта ніби кра́де,
 Абó скарбъ хова́е?
 Ажъ трúситця. Изъ Умані
 Дé-де чутъ — гукáють
 Товáриши Гайдама́ки;
 Гóнта мовъ не чýє,
 Сня́мъ хáту середъ стéпу
 Глибóку будýє.
 Та й збуду́вавъ. Берé снівъ,
 Кладé въ тёмну хáту,
 Й не дівитця, ніби чýє.
 »Ми не Ляхі́, тáту!«
 Покла́въ обóхъ; изъ кишéні
 Кита́йку ви́ймає;
 Поцілу́вавъ мёртвихъ въ óчи,
 Хри́стить, накривáє
 Червóною кита́йкою
 Гóлови коза́чі.
 Роскрíвъ, ще разъ подивíвся....
 Тя́жко-ва́жко пла́че:
 »Сині́ моі, сині́ моі!
 На ту Україну
 Подиві́тця: ви за не́ї
 Й я за не́ї гíну.
 А хто мене́ поховáє?
 На чужóму полі́

Хто заплаче надо мною?
 Доле моя, доле!
 Доле моя нещаслива!
 Що ти наробила?
 На що мині дітей дала?
 Чомъ мене не вбила?
 Нехай вони бъ поховали,
 Ато я ховаю.«
 Поцілувавъ, перехристивъ,
 Покривъ, засипає:
 »Спочивайте, сини мої,
 Въ глибокій оселі!
 Сучка матері не придбала
 Нової постелі.
 Безъ васильківъ и безъ руті
 Спочивайте, діти,
 Та благайте, просіть Бога,
 Нехай на сімъ світі
 Мене за васъ покарає,
 За гріхъ сей великий.
 Просіть, сини! я прощаю.
 Що ви католики.«
 Зрівнявъ землю, покривъ дерномъ,
 Щобъ ніхто не бачивъ,
 Де полягли Гонти діти,
 Голови козачі.
 »Спочивайте, виглядайте,
 Я швидко прибуду.
 Укоротивъ я вамъ віку,

И мині те б́уде.
 И менé вб́ють.... ко́либъ шв́ідче!
 Та хто поховáе?
 Гайдама́ки!... Пі́дú ще разъ,
 Ще разъ погуля́ю!...»

Пішо́въ Го́нта похили́вшись;
 Иде́, спотикне́тця.
 Пожа́ръ сві́тить; Го́нта гля́не,
 Гля́не — усміхне́тця.
 Стра́шно, стра́шно усміха́вся,
 На степъ огляда́вся.
 Уте́ръ о́чи.... тілько мрі́є
 Въ диму́, та й схова́вся.

Е П И Л О Г Ъ.

Давно те минуло, якъ, малá дитина,
Сиротá въ рядни́ні, я ко́лись блука́въ,
Безъ свѣти, безъ хлѣба, по тій Україні,
Де Залізнякъ, Гонта зъ свяченимъ гулявъ.
Давно те минуло, якъ тими шляхами,
Де йшли Гайдамаки, — малими вогани
Ходивъ я та плакавъ, та людей шукавъ,
Щобъ добру навчили. Я теперъ згадавъ,
Згадавъ, та й жалъ стало, що лихо минуло.
Молодее лихо! якъ-би ти вернулось,
Промінявъ би долю, що маю теперъ.
Згадаю те лихо, степи ти безкраї,
И батька, и діда старого згадаю....
Дідусь ще гуляє, а батько вже вмеръ.
Бувало, въ неділю, закривши Минєю,
По чарці зъ сусідомъ випивши тиєї,
Батько діда просить, щобъ тої розказавъ
Про Колівщину, якъ колись бувало,

Якъ Залізнякъ, Гонта Ляхівъ покаравъ.
 Столітніі очі, якъ зорі, сіяли,
 А слово за словомъ сміялось, лилось:
 Якъ Ляхі ковали, якъ Сміла горіла,
 Сусіди одъ страху, одъ жалю німіли.
 И мині, малому, не разъ довелось
 За титаря плакати. И ніхто не бачивъ,
 Що малá дитина у куточку плаче.
 Спасібі, дідусю, що ти заховавъ
 Въ голові столітній ту славу козачу:
 Я її онукамъ теперъ розказавъ.

Виbachайте, люде добрі,
 Що козацьку славу
 Такъ навмані розказую,
 Безъ кнйжнєї справи.
 Такъ дідь колісь розказувавъ,
 Нехай здоровъ буде!
 А я за нимъ. Не знавъ старій,
 Що пісьмєнні люде
 Тії рєчи прочитаютъ.
 Виbachай, дідусю,—
 Нехай лають; а я поки
 До своїхъ вернусь,
 Та доведу вже до краю,
 Доведу — спочину,
 Та хочъ крізь сонъ подивлюся
 На ту Україну,
 Дє ходіли Гайдамаки

Зъ святи́ми ножа́ми, —
 На ті шляхі́, що я мірявъ
 Мали́ми нога́ми.

• Погуля́ли Гайдама́ки,
 До́бре погуля́ли:
 Тро́хи не рікъ шляхѣтською
 Кро́вью нанова́ли
 Україну, та й за́мовкли —
 Но́жі пощери́ли.
 Нема́ Го́нти; не́ма ёму́
 Хреста́, ні моги́ли.
 Бу́йні вітри розмахали́
 По́пілъ Гайдама́ки,
 И ні́кому помолі́тись,
 Ні́кому запла́кати.
 Оди́нъ тільки братъ назва́ний
 Оста́всь на всі́мъ сві́ті,
 Та й то́й — почу́въ, що такъ стра́шно
 Пекѣльни́ діти
 Їго́ брата́ замучи́ли,
 За́лізнякъ запла́вавъ
 Въ-пе́рше зро́ду; слёзи́ не втеръ,
 Уме́ръ небора́ка.
 Нудьга́ ёго́ задави́ла
 На чужо́му полі́,
 Въ чужу́ зе́млю положи́ла:
 Така́ ёго́ до́ля!
 Сумно-сумно́ Гайдама́ки

Залізную силу
 Поховали; насипали
 Високу могилу;
 Заплакали, розійшлися,
 Відкіля взялися.

Одинъ тільки мій Ярема
 На кий похилився,
 Стоявъ довго. »Спочинь, батьку,
 На чужому полі,
 Бо на своїмъ нема міста,

 Спи, козаче, душá щіра!
 Хто-небудь згадає.»

Пішовъ степомъ сіромаха,
 Слѣзи утирає.
 Довго, довго оглядався,
 Та й невідко стало.
 Однá чорна середъ степу
 Могіла осталась.

Посіями Гайдамаки
 Въ Україні жито,
 Та не воні ёго жали.
 Що мусимъ робити?
 Нема́ правди, не виросла;
 Кривда повиває....
 Розійшлися Гайдамаки,

Куди́ який зна́є:
 Хто до́дому, хто вь дібро́ву,
 Зъ ноже́мъ у халя́ві,
 Жиді́вѣ кінча́ть. Така́ й до́сі
 Оста́лася сла́ва.
 А тимъ ча́сомъ старо́давню
 Січъ розруйновáли:
 Хто на Кубáнь, хто за Дуна́й;
 Тільки и оста́лись
 Що поро́ги середъ стѣну.
 Реву́ть-завива́ють:
 »Похова́ли дітє́й на́шихъ,
 И пась розрива́ють.«
 Реву́ть собі и ревтíмуть —
 Їхъ лю́де мину́ли;
 А Укра́їна на-віки,
 На-віки засну́ла.

Съ тогó часу вь Укра́їні
 Жито зелені́є;
 Не чу́ть плачу́, ні гарма́ти,
 Тільки вітеръ віє.
 Нагина́є ве́рби вь га́ї,
 А тірсу на полі.
 Все замóвкло. Нехай мовча́ть:
 Така́ Бо́жа во́ля.

Тільки ча́сомъ у-вече́рі,
 По-падъ Дніпро́мъ, га́ємъ

Идуть старі Гайдамаки,
Идучі співають:

»А въ нашого Галайді хата на помості
Грай, море! добре, море!
Добре буде, Галайда!«

ПСАЛМЪ ДАВИДОВЪ.

I.

Блажѣнный мужъ на лукаву
Не вступае раду,
И не стане на путь злого,
И зъ лю́тимъ не сяде;
А въ законѣ Господнѣму
Сѣрце ёго ѿ воля
Навчаётця; и стане вінъ —
Якъ на до́бримъ полі
Надъ водою посажене
Дре́во зеленіе,
Плодо́мъ вкрі́те: такъ и мужъ той
Въ добрі своїмъ спіе.
А лука́внхъ, нечесті́внхъ
И слідъ пропадае;
Якъ той по́пілъ, надъ землею,
Вітеръ розмахае.

И не встануть съ праведными
Злиі зъ домовіни.
Діла добрыхъ обновлятця,
Діла злихъ загинуть.

XII.

Чи Ти менé, Бóже мiлий
На-вiкъ забувáешъ,
Одвертáешъ лiце Своé,
Менé покидáешъ?
Дóки бóду мýчить душу
И сéрцемъ болiти?
Дóки бóде вóрогъ лýтий
На мéне дивiтись
И смiятись!... Спасi менé,
Спасi мою дýшу,
Да не скáже хiтрый вóрогъ:
»Я ёго подýжавъ.«
И всi злiйi посмiютьця,
Якъ упадý въ рýки,
Въ рýки врáжi. Спасi менé,
Одъ лýтоi мýки.

Спаси мене, помоліюся
И воспою зно́ву
Твої блага чисти́мъ се́рдцемъ.
Псалмо́мъ ти́химъ, но́вимъ.

XLII.

Бóже! нашими ушіма
Чули Твою славу,
И діди намъ розказують
Про давні кроваві
Тіі літа, якъ рукою
Твёрдою Своєю
Розвязавъ Ти наши рўки,
И покривъ землію
Трупи ворогівъ, и сїлу
Твою восхваляли
Твої люде, и въ покої,
Въ добрі одпочіли,
Слава Господа. А нїні
Покривъ еси зноу
Срамотою свої люде,
И ворогї вóві

Роскрадають, якъ овцеъ, насъ
 И жеруть.... Безъ плати
 И безъ ціни оддавъ сси
 Ворогамъ проклятимъ;
 Покинувъ насъ на сміхъ людамъ,
 Въ наругу сусідамъ.
 Покинувъ насъ, яко въ притчу
 Нерозумнимъ людамъ.
 И кивають, сміючися,
 На насъ головами;
 И всякій день передъ нами....
 Сидь нашъ передъ нами.
 Окрадені, замучені,
 Въ путахъ умиремъ,
 Чужимъ богамъ не молимося,
 А Тебѣ благаетъ:
 Поможі намъ, избави насъ
 Вражої наруги.

 Встань же, Боже!
 Всюю будешъ спати,
 Одъ слізъ нашихъ одвертатись,
 Скорби забувати?

.

III.

Презбѣзѹмний въ сѣрці скаже,
Що Бѹга немає,
Въ беззакѹннї мерзїє,
Не твѹрить благая.
А Богъ дївнѣтця, чи є ще
Взискajúщій Бѹга?
Нема́ добро́ твѹрjáщого,
Нема́ нї однѹго!
Коли́ воини́, несїтнї
Грїхáми, дознáють?
Идѣть люде́ замість хлїба,
Бѹга не згадáють.
Тамъ бо́ятця, лякáютця,
До стра́ху ѡ́ не бѹде:
Такъ самї́ себѣ́ бо́ятця
Лукáвнї люде́.

Хто жъ пошлѣ намъ спасѣніе,
Вѣрно дѣбру дѣлю?
Колисъ Богъ намъ вѣрне вѣлю,

.

Восхвѣлимо Тебѣ, Бѣже,
Хвалѣніемъ всѣкимъ,
Возрѣдуетца Изрѣиль
И святій Іѣковъ.

—

ЛІІІ

Бóже, спаси́, суди́ мене́
Ти по своїй вóлі.
Молюсь, Гóсподи, внуши́ імъ
Устъ моїхъ глагóли,
Бо на дýшу мою́ встáли
Сїльнїи́ чужїи́,
Не зрятъ Бóга надъ собою,
Не звáють щó дїють.
А Богъ миві помагáє,
Мене́ заступає
И́мъ правдою Своєю́
Вертає́ їхъ злая.
Помолю́ся Гóсподеві
Серцемъ́ одинóкимъ.
И на злїхъ моїхъ погляну
Незлїмъ моїмъ́ óкомъ.

LXXXI.

Міжъ царями й судіями,
На раді великій,
Ставъ земнихъ владікъ судіти
Небесний Владіка.
Докóлі бóдете стяжати
И кровъ невинну розливають
Людéй убогихъ, а багатимъ
Судомъ лукавимъ помагать?
Вдові убогій допоможіте,
Не осудіте сироті
И віведіть изъ тісноті
На волю тихихъ, заступіте
Одъ рукъ несітихъ: Не хотять
Познать, розбіти тьму. . . .
И всѹе Гóспода глаголи,
И всѹе трепётна земля.

.

.

И ви вмеретѣ якъ и князь вашъ

И вашъ рабъ убогий.

Встанъ же, Бóже, суди зѣмлю

И судей лукавихъ.

На всѣмъ свѣтѣ Твоя правда

И воля и слава.

—

ХСІІІ.

Госпо́дь Богъ лихихъ карае,
Душа́ моя знае;
Встань же, Бо́же! Твою́ сла́ву
Го́рдий зневажае.
Вознесі́ся надъ земле́ю
Висо́ко, висо́ко,
Закри́й сла́вою Сво́єю
Сліпе́, го́рде о́ко.
До́ки, Го́споди, лука́ві
Хва́лятця, доко́лі
Непра́вдою? Твої́ лю́де
Во тьму́ и въ нево́лю
Заку́вали.... добро́ Тво́е
Кро́взю́ потопі́ли,
Зарі́зали прохóжого,
Вдову́ задаві́ли,

И сказали: »Не зрѣть Господь,
 Ніжé тée знає.«
 Умудрітєся, немудрі:
 Хто свѣтъ оглядає,
 Той и сѣрце вáше знає,
 И рóзумъ лукавий.
 Дивітєся діламъ Ёго,
 Ёго вічний славі.
 Блага́ томú, когó Господь
 Карає міжъ нами:
 Не допуска́, по́ки зло́му
 Изріетця́ яма.
 Господь любить свої люде,
 Любить не оста́вить,
 Дожидає, по́ки пра́вда
 Передъ ними ста́не.
 Хто бѣ спасъ мене́ одъ лукавихъ
 И діющихъ зла́я?
 Якъ-би́ не Богъ поми́гъ мнѣ,
 То ду́ша бѣ жива́я
 Во тьмі́ а́да потону́ла,
 Прокля́лась на свѣті.
 Ти, Го́споди, помага́єшь
 По землі́ ходіти,
 Ти ра́дуєшь мою́ ду́шу
 И сѣрце врачу́єшь,
 И пребúде Твоя́ во́ля
 И Твій́ трудъ не всýє.
 Вло́влять ду́шу пра́ведни́чу,

Кровъ добру осудятъ.
Мни! Господь пристанище.
Заступникомъ буде,
И воздасть имъ за діла ихъ
Кроваві, лукаві,
Погубить ихъ, и ихъ слава
Стане имъ въ неславу.

СХХІІ.

Чи є щó краще, лúчче вь світі.
Якь у-кúні жýти,
Зь брáтомь дóбримь добрó пєвє
Познáть, не дїлáти?
Яко мýро добровóнне
Зь головї честнóї
На бóроду Аарóшу
Спалáє росóю
И на шїтнї омєти,
Рїзи дорогїі,
Абó рóси Ермóнськїі
На святїі гóри
Впєóкнї Снóнськвї
Спадáють и твóрять ·
Добрó твáрямь земпорóднпмь
И землї, и лýдямь:

Отта́кѣ браті́въ благі́хъ своїхъ
Госпо́дь не забу́де:
Воцари́тця въ до́мѣ т́ихихъ,
Въ семѣ́ тій вели́кій,
И пошле́ імъ до́бру до́лю
Одѣ́ віка до віка.

CXXXVI.

На ріка́хъ, кругъ Вавило́на,
Підъ ве́рбами, въ по́лі,
Сиділи ми и пла́кали
Въ далекій нево́лі,
И на ве́рбахъ повішали
Органи глухіі,
И намъ ста́ли сміятися
Едо́мляне зліі:
»Роскажіть намъ пісню ва́шу,
Мо́же й ми заплачемъ,
.
.«
Яко́ї жъ ми заспіва́емъ
На чужо́му по́лі?
Не співа́ють весело́і
Въ далекій нево́лі.

И коли́ тебѣ забѹду,
 Іерусали́ме,
 Забвѣнъ бѹду, поки́нутый
 Рабо́мъ на чужі́ні,
 И язикъ мій оні́міе,
 Вісохне лука́вий,
 Якъ забѹде помяну́ти
 Тебѣ, на́ша сла́во!
 И Госпо́дь нашъ васъ помя́не,
 Едо́мські діти,
 Якъ крича́ли ви: »Руйну́йте,
 Руйну́йте, палі́те
 Ерусали́мъ!«... Вавило́ня
 Дщѣ́ре ока́йнна!
 Блаже́нний той, хто заплáтить
 За тво́ї кайдáни!
 Блаже́нъ, блаже́нъ! тебѣ, злáя,
 Въ радості́ заста́не
 И розі́б'є дітє́й твої́хъ
 О холо́дний ка́мінь!

CXLXI.

Псаломъ новий Господеві
И новую славу
Воспоёмъ честнымъ соборомъ,
Серцемъ не лукавимъ;
Во псалтірі и тимпані
Воспоёмъ благая,
Яко Богъ кара неправихъ,
Правимъ помагае.
Преподобниі во славі
И на тихихъ ложахъ
Радуютця, славословлять,
Хвалятъ имя Боже;
И мечі въ рукахъ ихъ добрі,
Гострі обоюду,
На отмщєніе язѣкамъ
И въ науку людемъ.

Окують царей несітихъ
Въ залізниці пúта
И їхъ сла́внихъ окóвами
Ручни́ми окру́тять,
И осúдять губітелей,
Судомъ своїмъ правимъ,
И во-віки ста́не сла́ва,
Преподо́бнихъ сла́ва!
